Ш5(С8)-4-74
К96

О. П. Кущ
С. С. Кравченко

В світі лірики

О. П. Куц, Є. Є. Кравченко

В СВІТІ МРІЙ

Бесіда про науково-фантастичну літературу

Редакційно-видавничий відділ Книжкової палати УРСР
Харків 1968

Книгу повернули читачам бібліографи
Вячеслав НАСТЕЦЬКИЙ та Сергій ТРОНЬКО, 2017

016:8
К 96

Видання знайомить читачів з науково-фантастичними творами радянських і прогресивних зарубіжним письменників, що вийшли, головним чином, в центральних та республіканських видавництвах нашої країни за останні роки.

Книга складається з таких тематичних розділів: «Світ майбутнього в науковій фантастиці», «Фантасти попереджують», «Освоєння космосу», «Космічні подорожі. Гості з космосу».

Збірник містить також список науково-популярної літератури про наукову фантастику та методичні поради бібліотекарям.

«Бесіда» розрахована на бібліотекарів та широке коло читачів.

6-10
7-68-М

ПЕРЕДМОВА

«Треба мріяти!»[1] – ці слова належать великому генію людства, засновнику першої в світі Радянської держави Володимиру Іллічу Леніну.

«Даремно думають, що вона потрібна тільки поетові. Це дурний забобон! Навіть у математиці вона потрібна, навіть відкриття диференціального і інтегрального числень неможливе було б без фантазії. Фантазія є якість найбільшої цінності...»[2] – говорив В. І. Ленін.

У геніальній праці «Що робити?», спростовуючи вигадки опортуністів про те, чи може взагалі мріяти марксист, В. І. Ленін теж гаряче захищає право на мрію, фантазію.

Нині збулися пророчі слова французького письменника, «батька наукової фантастики» Жуля Верна про те, що «...настане час, коли досягнення науки перевершать силу уяви»[3]. Вихід у космос громадянина Союзу Радянських Соціалістичних Республік Юрія Гагаріна став вінцем здійснення багатовікових мрій людини про політ в зоряний Всесвіт.

Підкорення космосу, величезні досягнення науки і техніки в нашій країні сприяли бурхливому розвитку принципово нової наукової фантастики, літератури сміливих мрій.

Характерними рисами сучасної науково-фантастичної літератури є гуманізм, бойовий оптимізм, віра в невичерпні можливості людського розуму, а провідними темами – зображення нашого комуністичного завтра, боротьба за мир, розвиток кібернетики, атомної енергетики, біології, освоєння космосу, морських глибин тощо.

В жанрі наукової фантастики плодотворно працюють такі радянські письменники, як: О. Бєляєв, Л. Лагін, В. Владко, І. Єфремов, Ю. Смолич, О. Казанцев, Г. Гор, О. Бердник, Ю. Бедзик, М. Руденко, брати А. і Б. Стругацькі, А. Дніпров, Г. Мартинов, В. Журавльова, В. Савченко, І. Варшавський, М. Ємцев, Є. Парнов та багато інших.

Науково-фантастична література користується великою любов'ю радянських людей. Щоб задовольнити їх потреби, видавництва нашої країни щороку випускають десятки нових книг і збірників науково-фантастичної тематики. Виходять спеціальний альманах «НФ» та щорічник «Фантастика ... год». У 1968 році буде завершене видання «Библиотеки современной

---

[1] В. І. Ленін. Твори, т. 5, с. 459.

[2] В. І. Ленін. Твори, т. 33, с. 275.

[3] Е. Брандис и М. Лазарев. Жюль Верн. Био-библиогр. указатель. Изд. 2-е, испр. и доп. М., 1959, с. 24.

фантастики» в 15-ти томах. Науково-фантастичні твори друкуються на сторінках літературно-художніх журналів. Одночасно з публікацією нових книг цього жанру радянських письменників видаються твори прогресивних зарубіжних фантастів А. Азімова, Р. Бредбері, А. Кларка, С. Лема, К. Саймака та багатьох інших, що вийшли в перекладах на мови народів СРСР.

Укладачі даного видання не ставили перед собою мети зареєструвати всі книги наукової фантастики. Мета видання «Бесіди про книги» — ознайомити читачів з найбільш цікавими науково-фантастичними творами радянських та прогресивних зарубіжних письменників, що побачили світ у центральних та республіканських видавництвах Радянського Союзу, починаючи з 1960 р. Сюди включено також невелику частину видань, які були опубліковані в попередні роки, а після 1960 р. не передруковувалися.

Матеріал у книзі розміщено в таких основних розділах: «Світ майбутнього в науковій фантастиці», «Фантасти попереджують», «Освоєння космосу. Космічні подорожі», «Гості з космосу».

В кожному з основних розділів виділено тематичні підрозділи, в яких вміщено споріднені за тематикою твори. Якщо твори торкаються кількох питань, в кінці підрозділів подаються відсилки до них. У книзі вміщено список науково-популярної літератури про наукову фантастику, а також «Поради бібліотекарям», де говориться про керівництво читанням науково-фантастичної літератури, про організацію масових заходів, спрямованих на пропаганду кращих творів наукової фантастики, наводяться списки літератури для доповідей тощо.

В кінці «Бесіди...» подаються покажчики алфавітний і персоналій. Видання розраховане на бібліотечних працівників та широке коло читачів.

О. П. КУЩ,
Є. Є КРАВЧЕНКО

СВІТ МАЙБУТНЬОГО В НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ

В яке б далеке майбутнє не завела уява письменника-фантаста, вихідною точкою для нього неминуче залишається сучасне — реальна дійсність, сьогоднішній день. Перенесення у часі і просторі позитивних чи негативних соціальних уявлень залежить перш за все від світогляду письменника. Для радянських письменників, які опираються на філософію марксизму-ленінізму, цілком природно бачити в майбутньому дальший розвиток тих суспільних відносин, які вже склались або накреслюються в епоху комуністичного суспільства.

Зображення суспільства майбутнього займає одно з провідних місць в нашій фантастичній літературі. Змальовуючи життя людського суспільства в далекому майбутньому, письменники досить часто наділяють героїв своїх творів рисами наших кращих сучасників, виходячи з того, що в майбутньому такими буде більшість людей. З ними ми зустрічаємося в творах І. Єфремова, братів Стругацьких, Г. Гора, С. Лема та інших.

У деяких творах письменники, немов для порівняння, переносять в людське суспільство майбутнього нашого сучасника (Г. Мартинов «Гость из бездны»). В інших випадках герої переносяться в майбутнє, повернувшись з космічних мандрів (С. Лем «Повернення з зірок»). А болгарський письменник Л. Ділов переніс в майбутнє далеко не кращого нашого сучасника — американського журналіста Джіммі Кука, який колись смертельно ненавидів комунізм, а тепер сам змушений жити в комуністичному суспільстві.

У наступних підрозділах читач знайде твори, в яких герої далекого чи близького майбутнього освоюють зем-

ні надра, морські глибини, приборкують стихію, створюють корисні і розумні машини, досліджують і розкривають таємниці матерії, простору і часу. Безмежний прогрес науки і техніки при комунізмі уявляється нашим письменникам великим благом. І, як наслідок цього, традиційна в науковій фантастиці тема — люди і роботи — обов'язково вирішується на користь людини: машина завжди повинна бути і буде нашим другом і помічником, а не суперником і ворогом, що ховає в собі небезпеку для цивілізації.

Цілий ряд творів вітчизняних і зарубіжних фантастів познайомлять читача з далеким минулим нашої планети, з життям наших далеких предків, із стародавнім тваринним і рослинним світом (В. Владко, С. Каратов, В. Обручев, А. Конан-Дойль та інші).

Майбутнє людського суспільства

БЕЛЯЕВ А. Звезда КЭЦ. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 6. [М.], «Мол. гвардия», 1964, с. 5—182.

Повість «Звезда КЭЦ» наскрізь пронизана ідеями К. Ціолковського. Це захоплююча розповідь про щасливих і безстрашних людей, які відправляються в космос, щоб вирвати в нього його загадки, про людей, які вперше ступили на похмурі місячні скали, полетіли до Марса. Це повість про майбутнє, по-новому перетвореної і підкореної людьми Землі, про людство, яке крок за кроком оволодіває просторами космосу. З великою силою звучать в цій книзі мотиви грандіозності людських дерзань, сміливості людей, які розгадують таємниці Всесвіту.

БОРИН Б. Земное притяжение. Фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1965, с. 483—495.

З далекої космічної подорожі на Землю повертається молодий хлопець Андрій, який народився в космосі і про Землю знає лише з книг та кінофільмів. І ось він вперше ступає на цю невідому планету. Хлопець згодом так полюбив Землю, що вирішив більше ніколи не поки-

дати її. Та коли він підріс і настала пора обрати професію, виявилось, що вже не існує виключно земних професій, бо кожна професія пов'язана з космосом.

БОРУНЬ К. Токката. — В кн.: Борунь К. Грань бессмертия. Пер. с польск. М., «Мир», 1967, с. 303—352.

Триста вісімдесят два століття пройшло з того часу, поки космонавти мандрували в космосі. На Землі все змінилось. Космонавт Рост побоюється, що за цей час людство виродилось, люди зледащіли, активними залишились лише машини. Та на щастя, побоювання Роста виявились безпідставними. Оповідання К. Боруня — це своєрідна відповідь на роман С. Лема «Повернення з зірок», де розповідається про те, як космонавти, повернувшись з багатолітніх космічних мандрів, застали на Землі ідеально влаштоване життя та повний достаток всіх благ, що стало причиною пасивності людей, втрати інтересу до науки й наукових досліджень.

ВАРШАВСКИЙ И. Солнце заходит в Дономаге. Фантаст. рассказы. [Послесл. А. Смолянова. М.], «Мол. гвардия», 1966. 240 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Кожний з трьох розділів збірника «Солнце заходит в Дономаге» містить по кілька оповідань. Характерним для оповідань першого розділу збірника є те, що автор не стільки говорить про технічні досягнення в майбутньому, як про формування людських характерів майбутніх поколінь. В багатьох випадках технічна сторона є лише фоном для зображення людини майбутнього, яка ввібрала в себе найкращі риси характеру нашого сучасника — будівника комуністичного суспільства.

ГОР Г. Скиталец Ларвеф. — [Электронный Мельмот]. Науч.-фантаст. повести. [М.-Л., «Сов. писатель», 1966]. 264 с. с илл.

Науково-фантастичні повісті, об'єднані в одній книзі під назвою «Скиталец Ларвеф», присвячені зображенню майбутнього суспільства, його звичаїв і побуту. Складний і захоплюючий сюжет повісті «Скиталец Ларвеф». Космічний мандрівник Ларвеф потрапляє в різні прошарки часу й буття. Дія відбувається то на планеті Дільнеї, то на космічній станції Уері, збудованій мешканцями Дільнеї, то на Землі у XVIII і XXI століттях.

Письменник не лише змальовує минуле й майбутнє, він розповідає про ті філософські, наукові, технічні і моральні проблеми, які довелось вирішувати людям для подолання простору і часу. Друга повість «Электронный Мельмот» є продовженням повісті про космічного мандрівника Ларвефа.

ГУРЕВИЧ Г. Мы—из Солнечной системы. Науч.-фантаст. повесть. М., «Мысль», 1965. 415 с. с илл. (Путешествия. Приключения. Фантастика).

Герой повісті Кім збирається в далекий шлях до братів по розуму з інших світів. На Землі вже давно побудовано комуністичне суспільство. Тепер перед людьми нове завдання: подолати перешкоди, які заважають спілкуванню і взаєморозумінню всіх розумних мешканців Всесвіту. Кім якраз і готується подолати одну з таких перешкод. «Завтра», яке настане через 114 років сну в анабіозі, Кім відкриє очі серед космічних чужинців і скаже: «Ми — із Сонячної системи». Про те, які пригоди довелось пережити героям повісті під час космічних мандрів, читач довідається з таких частин повісті: «Джинн из бутылки», «Скатерть-самобранка» і «Живая вода».

ДІЛОВ Л. Джіммі з того світу. Роман. [Пер. з болгар. І. І. Білик]. К., «Молодь», 1962. 268 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

Події, описані в романі, відбуваються в XXII столітті, коли на Землі повністю переміг комунізм. Випадково одна з наукових експедицій знайшла в Антарктиді людину, яка замерзла двісті років тому. Вченим вдалось оживити замерзлу людину, яка виявилась американським журналістом Джіммі Куком. Журналіста поступово намагаються призвичаїти до нових умов життя, що дається важко, бо він колись був запеклим ворогом комунізму. Автор цікаво описує життя майбутніх поколінь людей, розповідає про великі зміни, які відбулися в житті суспільства.

ЄФРЕМОВ І. Туманність Андромеди. [Роман. Пер. з рос. І. Соболь та Б. Чайковський]. К., «Молодь», 1960. 325 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

В романі популярного в нас і за рубежем автора багатьох науково-фантастичних творів І. Єфремова показано життя Землі в далекому майбутньому, в еру Вели-

кого Кільця, коли завдяки відкриттю способів передачі звуків і зображень на наддалекі відстані та з допомогою високорозвиненої ракетної техніки стало можливим встановити постійні зв'язки з багатьма населеними світами Всесвіту. В космічному океані вже не перший рік мандрує великий зореліт «Тантра». Експедиція, що знаходиться на ньому, повертається додому, на Землю, але на шляху корабля зустрічається страшна залізна зірка, яка має могутнє поле притягання. Притягнута зіркою «Тантра» змушена сісти на одну з планет, що обертаються навколо залізної зірки. Тут панує вічна темрява і живуть загадкові і страшні істоти. Розповідь про експедицію «Тантри» переплітається в романі з історією пошуків молодим вченим Мвеном Масом та фізиком Реном Бозом «нуль-простору», який допоможе одержати перемогу над часом та великими віддаленнями між Землею та планетами інших галактик. В романі, крім того, розповідається про побудову великого супутника Землі, про підготовку і відправку експедиції на далеку планету, до якої треба летіти сімдесят років.

ЖУРАВЛЬОВА В. Поправка на ікс. [Оповідання. Пер. з рос. Ф. Динько]. К., «Молодь», 1964. 104 с.

У книзі вміщено чотири науково-фантастичні оповідання: «Поправка на ікс», «Людина, що створила Атлантиду», «Орлятко», «Астронавт». З них читач дізнається про людей майбутнього, які керуватимуть вулканами, про передачу думок на відстань, про польоти на далекі таємничі планети та ще багато цікавого й незвичайного.

КЛАРК А. Большая глубина. [Роман и рассказы. Пер. с англ.] М., «Мол. гвардия», 1966. 319 с. (Б-ка соврем. фантастики. В 15-ти т. Т. 6).

В романі розглядається проблема можливості життя великої кількості населення Землі в майбутньому. Люди

успішно освоюють глибини океанів, організовують «пасовища» китів, яких після відгодівлі автоматичні фабрики переробляють на продукти.

КЛАРК А. Черты будущего. Пер. с англ. Я. Берлин и В. Колтовой. Под ред. Я. Берлина. М., «Мир», 1966. 279 с. (В мире науки и техники).

2000 р. — освоєння планет, створення «кібернетичних» організмів, передача енергії без провідників; 2050 р. — дослідження міжзоряного простору, керування гравітаційними силами, контакти з іншими цивілізаціями, перемога над смертю — такі та інші захоплюючі перспективи змальовує в своїй книзі А. Кларк на найближчі сто п'ятдесят років. Пропагандист науки і досвідчений художник слова А. Кларк кличе читача до цікавої подорожі в майбутнє і показує, що могутності людського розуму немає меж.

ЛЕМ С. Магелланово облако. [Науч.-фантаст. роман. Пер. с польск.] М., «Дет. литература», 1966. 383 с. с илл. (Б-ка приключений. Т. 5).

Це один з кращих романів С. Лема про майбутнє людського суспільства. Основна сюжетна лінія роману— це розповідь про першу наукову експедицію мешканців Землі за межі Сонячної системи в XXXII столітті. Але одночасно читач довідається і про ті зміни, які стались на той час в житті людського суспільства. Давно вже встановлено комуністичний лад, у XXXII столітті відзначається свято «знесення кордонів», які колись роз'єднували людство. Значні досягнення в розвитку науки й техніки при комунізмі дозволили людям користуватися всіма матеріальними благами безкоштовно.

Хоч події роману відбуваються в XXXII віці, письменник зумів пов'язати розповідь з нашою сучасністю. Член експедиції історик Тер Гаар розповідає своїм товаришам про мужність комуністів XX століття, які в ім'я комуністичного майбутнього відважно боролись з фашистським терором. Письменник зумів показати й звірине обличчя сучасного нам американського імперіалізму.

МАРТЫНОВ Г. Гость из бездны. Науч.-фантаст. роман. Л., Лениздат, 1962. 120 с. с илл.; 1 л. портр.

Події, описані в романі, відбуваються через дві тисячі років після нашого часу, в десятому столітті Нової

єри. Героя Радянського Союзу Дмитра Волгіна, що помер у 1945 р. повернуто до життя завдяки незвичайному експерименту біолога Люція. Волгін потрапив у прекрасний і гармонійний світ майбутнього, де поступово призвичаюється до нових умов, знайомиться з життям комуністичного суспільства, зустрічає своїх праправнуків, згадує минуле.

НЕСВАДБА Й. Мозг Эйнштейна. [Науч.-фантаст. рассказы. Пер. с чешск.]. М., «Мир», 1965. 391 с. (Зарубежная фантастика).

Збірник творів Й. Несвадби — популярного чеського письменника-фантаста — розкриває духовне обличчя людини майбутнього («Последнее приключение капитана Немо», «Злополучное изобретение», «Ангел смерти», «Робот внутри нас», «Мозг Эйнштейна», «Идиот из Ксенемюнде», «Римская победа»). В оповіданнях «По следам снежного человека», «Трест по уничтожению истории», «Смерть Тарзана» письменник розвінчує реакційну ідею повернення людини до патріархального життя давно минулих часів. Оповідання „Стелла с «Третьей звезды»" і «Табу» спрямовані проти атомної війни, розвінчують колонізаторів.

САВЧЕНКО В. Привид часу. Наук.-фантаст. повість. К., «Молодь», 1964. 122 с. з іл.

Повість присвячена проблемі космічних польотів, проникнення людини в далекі міжзоряні простори. Герої її — люди не такого вже й далекого майбутнього. По різному ставляться вони до описаних у повісті драматичних подій, по різному складаються їх долі. Але у них спільна мета: добути нові знання для людства, розкрити таємницю невідомої загадкової зірки. В повісті стверджується безсмертність їхньої справи, віра в те, що людина стане повноправним господарем не лише в Сонячній системі, а й у всьому Всесвіті, переможе час і простір.

САФРОНОВЫ Ю. и С. Внуки наших внуков. [М.], «Мол. гвардия», 1959. 251 с. с илл.

Це роман про майбутнє, яке кличе «нас вперед, як найкраща мрія». Герой роману, професор Хромов, у 1957 р. під дією незвичайного випромінювання метеорита, знайденого в тайзі, заснув глибоким сном. Про-

кинувся він лише в 2107 р., коли на всій земній кулі було вже комуністичне суспільство. Перед Хромовим поступово відкривається новий світ, з новими взаємовідносинами між людьми, з високим рівнем розвитку техніки. Хромов бере участь в дослідах по створенню мікросонця, в подорожах до Місяця і на Венеру, в роботах по ліквідації льоду Антарктиди. Тут, поблизу Південного полюса, учасники експедиції знайшли дивний прилад, з допомогою якого довідались про далеке минуле нашої Землі, про відвідування її мешканцями якоїсь далекої планети.

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Возвращение. (Полдень, 22-й век). Фантаст. повесть. М., Детгиз, 1962. 256 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

На старий забутий ракетодром Землі опустився космічний корабель застарілої конструкції. Космонавти, які покинули Землю двісті років тому, застали тут своїх праправнуків, що живуть на оновленій планеті. Разом з космонавтами читач подорожуватиме по квітучій Землі, познайомиться з людьми комуністичного суспільства, які прагнуть стати володарями законів природи, освоїти далекі планети, відшукати в космосі братів по розуму.

По темі «Майбутнє людського суспільства» див. також твори: Бердник О. «Діти Безмежжя», Мартинов Г. «Гианэя», Сапарін В. «Суд над танталусом», Стругацький А. і Стругацький Б. «Стажеры» та інші.

Мрії про подолання часу

АЗИМОВ А. Мертвое прошлое. — В кн.: Азимов А. Путь марсиан. Пер. с англ. М., «Мир», 1966, с. 325—397.

Доктор філософії Поттерлі хоче заглянути в далеке минуле, щоб перевірити деякі історичні факти. Він чув, ніби в розпорядженні державних чиновників є апарат «хроноскоп», з допомогою якого можна подорожувати в часі і побувати в минулому. Але вченому не дають доступу до «хроноскопа». Ось тоді і вирішив він побудувати власний «хроноскоп» всупереч урядовій забороні.

Разом з іншим молодим вченим йому вдалося досягти мети. Але згодом Поттерлі зрозумів, яку небезпеку ховає в собі цей винахід для людства, і знищив його.

БЄЛЯЄВ О. Ні життя ні смерть. Пер. з рос. Н. Свєчникова. — В кн.: Бєляєв О. Небесний гість. К., «Молодь», 1963, с. 73—108.

В основу оповідання покладено ідею російського вченого Бахметьєва про анабіоз живого організму. Письменник, ніби на машині часу, переносить героя оповідання в майбутнє. Однак, створюючи це оповідання, Бєляєв, очевидно, не ставив собі за мету показати майбутнє — воно займає в оповіданні занадто мало місця. Зате письменник засобами фантастики викриває капіталістичну дійсність. Анабіоз в руках підприємців — це зброя, спрямована проти робітників. Доведених до розпачу безробітних змушують на час кризи поринати в сон, під час якого вони перебувають на грані життя і смерті.

ВОЙСКУНСКИЙ Е. и ЛУКОДЬЯНОВ И. На перекрестках времени. Науч.-фантаст. рассказы. М., «Знание», 1964. 127 с.

Події оповідань збірника відбуваються на «перехрестках часу». Вони — різні, і по різному схрещуються різночасові події. В одному випадку перед нами три види розумного життя з різних часів життя нашої планети («Формула невозможного»). В іншому — фантасти зупиняються на проблемі старіння людини і продовження віку життя («Прощание на берегу»). Оповідання «Алатырь-камень» присвячується далекому минулому нашої планети.

ГОР Г. Кумби. — [Странник и время]. Науч.-фантаст. повести. [М.], «Мол. гвардия», 1963. 272 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Обидві повісті присвячені подорожам у часі і просторі. Повість «Кумби» переносить нас в далеке майбутнє. Про нього й розповідає герой твору, який працює у науково-дослідному інституті Часу. Читач стає свідком багатьох дивних відкрить, зроблених ученими інституту, дізнається про зв'язок з далекою планетою Уазою. В повісті «Странник и время» розповідається про цікавий експеримент: Павло Погодін провів у стані анабіо-

зу триста років. Після чого він зустрічається із зміненим до невпізнання світом: перетвореною природою, з людиною, яка потрапила на Землю з далекої планети Тіоми, з людиною-роботом, яка має можливість відчувати навколишній світ і реагувати на нього.

ЗАБЕЛИН И. Загадки Хаирхана. Науч.-фантаст. повести. М., «Сов. Россия», 1961. 189 с. с илл.

До книги входять три науково-фантастичних повісті, пов'язані єдиним задумом і загальними персонажами. Це наші сучасники: письменник і географ Вербінін, конструктор Березкін — творець чудесної електронної машини «Хроноскоп», на екрані якої робляться видимими події давно минулих часів. Цікаво розповідає письменник про те, як «Хроноскоп» став постійним супутником вчених у їх дослідницькій, сповненій небезпеки та несподіванок, роботі. «Хроноскоп» допоміг відкрити таємницю загибелі однієї з наукових експедицій («Долина Четырех Крестов»), розгадати значення незвичайних археологічних знахідок («Легенда о «земляных» людях»), проникнути в таємницю печер Туви («Загадки Хаирхана»).

ОБРУЧЕВ В. Путешествия в прошлое и будущее. Отрывок из повести. — В кн.: Обручев В. Путешествия в прошлое и будущее. Науч.-фантаст. произведения. М., «Наука», 1965, с. 206—216.

Це спроба видатного вченого і письменника В. Обручева продовжити твір Г. Уеллса «Машина часу». Тут діють ті ж герої, що й у творі Г. Уеллса.

ПОДОЛЬНЫЙ Р. Рассказы о путешествиях во времени: Тяжелый случай. — Нашествие. — Потомки делают выводы. — В кн.: Фантастика. Вып. 1. М., 1966, с. 127—133.

Герой оповідання «Тяжелый случай» потрапив у майбутнє, де навчились робити такі операції, як прививка музикального слуху, різних смаків і т. інше. В оповіданні «Нашествие» розповідається про навалу мандрівників у часі до своїх праправнуків, що живуть у 2074 р. Цього року сюди прибуло більше шести мільйонів мандрівників з минулого, але місцеві жителі не дуже їм раді. Гості з минулого надіялись повернутись в свою епоху, та способу подорожувати в минуле ще не знайдено і гості змушені залишитись у 2074 р.

САВЧЕНКО В. Назустріч зорям. — [Пробудження професора Берна. — Дивна планета. Оповідання. Пер. з рос.] К., «Молодь», 1960. 81 с. з іл. (Б-чка пригод та наук. фантастики).

Якою буде наша Земля через багато років? Що станеться з людством? Щоб дістати відповідь на ці хвилюючі питання, професор Берн — герой оповідання «Пробудження професора Берна» охолоджує свій організм і засинає на багато століть. На місці, де раніше була пустиня, професор побачив дрімучі джунглі, в яких розгулюють дикі звірі. На професора з грубими палицями напали людиноподібні мавпи. Лише пізніше, коли Берн опритомнів у лікарні, вияснилось, що він після пробудження потрапив у великий заповідник. Описуючи пригоди професора, автор розповідає і про майбутнє нашої планети. В інших оповіданнях письменник торкається хвилюючих проблем освоєння космосу («Назустріч зорям», «Дивна планета»).

САЙМАК К. Через речку, через лес. — В кн.: Саймак К. Прелесть. Пер. с англ. М., «Мир», 1967, с. 61—71.

У вересні 1896 р. на фермі американців Форбсів появилось двоє дітей — хлопчик і дівчинка. Пізніше виявилось, що це посланці з далекого майбутнього. Там розв'язується атомна війна, дітям і дорослим загрожує страшна небезпека. Тому інженер Форбс, що служив в Управлінні Часу, вирішив рятувати своїх дітей в минулому часі, пославши їх на ферму до їх прапрабабушки.

УЭЛЛС Г. Когда спящий проснется. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 2. М., «Правда», 1964, с. 161—382.

Головний герой роману прокинувся після багатолітнього сну і побачив дивний світ майбутнього. Це був світ небачених технічних винаходів, прогресу, небачених досягнень науки. І разом з тим — це світ жорстокої класової боротьби. Мимоволі людині з далекого минулого довелося теж включитись в цю боротьбу, ставши на бік пригноблених.

УЭЛЛС Г. Машина времени. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 1. М., «Правда», 1964, с. 53—142.

Герой повісті, мандрівник у часі, може подорожувати у своїй машині в будь-яке століття минулого або

майбутнього. Через мільйони років він побачив безлюдну Землю. А у 802 701 р. він застав людство розділеним на два класи — елоїв, маленьких гарних нероб, що жили на поверхні землі, і морлоків, які опустились до рівня тварин. Морлоки працюють на елоїв глибоко під землею, а вночі виповзають на «полювання» за безтурботними елоями. В цьому фантастичному романі письменник намагається показати, наскільки небезпечний для людства і цивілізації класовий характер буржуазного суспільства.

Див. також твори: Амосов М. «Записки из будущего», Лем С. «Повернення з зірок», Сафронови Ю. і С. «Внуки наших внуков».

Знайомство із стародавнім світом

ВЛАДКО В. Нащадки скіфів. Роман. К., Дитвидав УРСР, 1962. 576 с. з іл. (У світі пригод).

Герої твору — два радянські вчені — вирішили провести відпустку в глухому непромисловому кутку Донбасу, щоб поєднати відпочинок з дослідницькою працею. Їх давно хвилювали загадки Зольного Кряжа та Гострого Кута. Блукаючи по печерах, мандрівники потрапили в становище скіфів-кочівників і віч-на-віч зустрілися із стародавнім племенем. Розповідаючи про незвичайні і фантастичні пригоди героїв твору, автор знайомить читачів з побутом, культурою, звичаями стародавніх скіфів.

ГЛУХОВ В. Последний лемур. Науч.-фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1964, с. 307—334.

Досліджуючи морське дно, вчені знайшли череп стародавньої людини. Генератор пам'яті з допомогою цього черепа відтворив живі малюнки давньої історії Землі. Так вчені довідались про життя первісних людей, про війни диких племен, про відвідування Землі розумними істотами з інших світів.

ДОЙЛЬ КОНАН А. Затерянный мир. — В кн.: Дойль Конан А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 8. М., «Правда», 1966, с. 107—316.

Роман «Затерянный мир» вперше вийшов з друку в 1912 р. А значно пізніше на Землі й справді були знайдені велетенські ящірки та сучасниці динозаврів — риби «латимерії». Таким чином в романі А. Конан Дойля виявились елементи наукового передбачення. Приводом для написання твору послужила зустріч письменника із знаменитим мандрівником Фосеттом, який розповів про свою мандрівку в гори Рікардо Франко-Хілліс у Південній Америці. Основна тема роману — розповідь про стародавній тваринний і рослинний світ, який нібито зберігся в первісному виді на високому малодоступному плато.

КАРАТОВ С. Быстроногий Джар. Повесть из эпохи каменного века. Предисл. М. Герасимова. М., Географгиз, 1962. 231 с. с илл. (Путешествия. Приключения. Фантастика).

Повість розповідає про наших далеких предків, людей кам'яної доби. Головний герой твору — відважний юнак племені андорів Джар. Автор створює яскраві образи багатьох людей, що жили десятки тисяч років тому, змальовує картини їх побуту, полювання, звичаїв. Багато місця в книзі відведено змалюванню життя тварин, з якими пов'язані пригоди героїв повісті. Читач переконується, що перед тим, як стати справжньою людиною, наші предки вели титанічну боротьбу з природою і стихією. В книзі вміло поєднується історичний матеріал, дані археології з науковою фантастикою та художньою видумкою.

ЛАГИН Л. Голубой человек. Роман. М., «Сов. писатель», 1967. 320 с. с илл.

В основу сюжету роману покладено фантастичну передумову. Герой роману Георгій Антошін — радянська молода людина, робітник і студент-заочник, дивним шляхом, якого ніяк не можна пояснити, потрапляє в Москву 1894 р., проводить там кілька місяців, зустрічається з людьми. Зворушливо описана зустріч Антошіна з В. І. Леніним в 1894 р. Герой роману, знаючи історію, яку вивчав у інституті, в багатьох випадках виступає перед мешканцями Москви кінця XIX століття у ролі «пророка», передбачаючи майбутнє. Сатирична загостреність роману поєднується з реалістичною вірогідністю.

ОБРУЧЕВ В. Земля Санникова. [Наук.-фантаст. роман]. Пер. з рос. К., «Рад. школа», 1957. 271 с. з іл. і карт.; 4 л. іл.

У 1811 р. мореплавцями була відкрита Земля Санникова, яка пізніше кудись зникла. Навколо цього питання зав'язалась дискусія. На Північ вирушила експедиція із спеціальним завданням: знайти Землю Санникова або встановити, що її не існує. Після довгих і важких мандрів учасники експедиції нарешті зупинились на краю високого обриву, а внизу перед ними розкинулась широка долина з зеленими лугами, ріками, озерами, лісами. Це й була таємнича Земля Санникова, де учасники експедиції пережили багато дивовижних і небезпечних пригод.

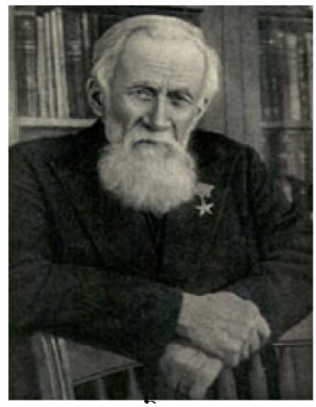

В. О. Обручев

ОБРУЧЕВ В. Плутонія. Наук.-фантаст. роман. Пер. з рос. К., «Рад. школа», 1955. 284 с. з іл.

Зміст роману складає незвичайна подорож відважних дослідників у надра Землі. Група радянських учених, в числі яких професор Каштанов, зоолог Папочкін, ботанік і лікар Громенко та метеоролог Боровий, направляються в Арктику для дослідження ще ніким не вивчених місць. З великими труднощами експедиція долає високі гірські хребти, льодовики, густі тумани й заметілі і нарешті потрапляє в дивну країну, де бродять мамонти, літають незвичайні птиці і живуть первісні люди.

Освоєння планети Землі

БЕЛЯЕВ А. Чудесное око. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 6. [М.], «Мол. гвардия», 1964, с. 273—461.

Вперше книга О. Бєляєва «Чудесное око» була видана на Україні в 1935 р. В основу сюжету покладена істо-

рія пошуків затонулого корабля, на якому були заховані формули інженера Хуареса. Інженер хотів передати в СРСР відкритий ним спосіб використання атомної енергії, але не встиг врятуватись під час аварії корабля. Такий сюжет письменник використав для того, щоб показати чудові можливості підводного телебачення, яке допомагає людині підкорити морські глибини.

О. Р. Бєляєв

БЄЛЯЄВ О. Сліпий політ. Пер. з рос. А. Сенкович. — В кн.: Бєляєв О. Небесний гість. К., «Молодь», 1963, с. 188—201.

В оповіданні, яке було написано в 1935 р., мова йде про кругосвітній переліт на надзвуковому стратоплані, який для польоту на великих висотах обладнано ракетним двигуном. Письменник розповідає про літак, який летів із «майже космічною швидкістю» і міг би стати супутником Землі, якби досяг швидкості вісім кілометрів на секунду. Такі машини уже з'явилися в наш час, проте оповідання О. Бєляєва не втратило наукового значення і в наші дні, коли авіація стала висотною і швидкісною.

ВЕРН Ж. Плавучий острів. З франц. пер. Т. Воронович. К., Дитвидав УРСР, 1964. 320 с. з іл.

Твір поєднує розповідь про мандрівки з темою науково-технічного прогресу. Стежачи за плавбою острова, читач знайомиться з природою островів Тихого океану, з життям тубільців, з історією географічних відкрить Західної півкулі. Книга Жюль Верна пройнята глибокою людяністю, захоплює читача змалюванням напружених подій, зображенням цікавих пригод і страшних небезпек, майстерними картинами боротьби стихій, величної і грізної природи.

ГАНСОВСКИЙ С. Шаги в неизвестное. Фантаст. повести и рассказы. М., Детгиз, 1963. 255 с. с илл.

Окремі повісті й оповідання, які ввійшли до книги, друкувались раніше в альманахах і збірниках. «Миша

Перышкин и Антимир», «Младший брат человека», «Стальная змея», «ПМ-150», «Голос», «Новая сигнальная», «Двое», «Гость из каменного века» та інші повісті й оповідання присвячені незвичайним явищам природи, дивним формам життя, складним науковим дослідам тощо.

ГОЛУБЕВ Г. Огненный пояс. — По следам ветра. Науч.-фантаст. повести. Л., Гидрометеоиздат, 1966. 206 с. с илл.

Повість «Огненный пояс» розповідає про трьох радянських вчених, які для наукових досліджень опустились в батискафі на дно Тихого океану. Несподівано внаслідок підводного обвалу розірвався трос. Закінчився запас кисню. Вченим загрожує смертельна небезпека, та все-таки їм вдалося врятуватись, переживши кілька небезпечних пригод. Герої повісті «По следам ветра» теж ведуть дослідження під водою на дні Чорного моря, де розшукують залишки давніх затоплених кораблів та поселень. Їм допомагає розкрити багато таємниць стародавньої історії така наука, як метеорологія.

ГУРЕВИЧ Г. На прозрачной планете. Науч.-фантаст. повести. М., Географгиз, 1963. 399 с. с илл.

Тема повістей Г. Гуревича «Наш подводный корреспондент», «На прозрачной планете», «Подземная непогода», «Под угрозой» — розвідка науки в недалеке майбутнє нашої планети. Герої цих творів вивчають дно океану, відкривають невидимі хребти під водою, борються з вулканами, передбачають і перемагають землетруси. Так герої повісті «Подземная непогода» — радянські інженери та геологи з допомогою сміливих винаходів навчилися передбачати силу і час землетрусів, примусили вулкани працювати на людину. В повісті розповідається про будівництво електростанції, яка працює на вулканічній лаві, про вивчення одного з вулканів на Камчатці, про безстрашних людей, які пробиваються в надра Землі.

ДОЙЛЬ КОНАН А. Маракотова бездна. — В кн.: Дойль Конан А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 8. М., «Правда», 1966, с. 401—478.

На перший погляд, в повісті «Маракотова бездна» все здається далеким від науки: і перебування людини на дні океану в умовах високого тиску, і держава старо-

давніх атлантів, які не загинули при геологічній катастрофі, а тепер живуть на дні океану, і способи повернення героїв повісті з підводного царства на поверхню Атлантики. А проте легенда про Атлантиду до цього часу приваблює не лише фантастів, але й науковців. Повість написана задовго до того, коли сучасні батискафи підкорили глибини Атлантичного океану, а перше глибоководне занурення було здійснено лише після смерті письменника. І в той же час А. Конан Дойль зумів досить яскраво і реалістично описати занурення на велику глибину океану, яке здійснив Маракот в стальній кабіні.

ЕМЦЕВ М. и ПАРНОВ Е. Последнее путешествие полковника Фосетта. Фантаст.-приключен. рассказы. [М.], «Мол. гвардия», 1965. 223 с. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Дія обох повістей — «Лоцман Кид» і «Последнее путешествие полковника Фосетта», вміщених в цій книзі,— проходить в екзотичних країнах Південної Америки, на Галапагоських островах, в безмовних глибинах океану. Герої їх — вчені, зайняті звичайними науковими дослідами. Розповідь про дослідження океанських глибин мало в чому переступає грань фантастики і близько межує з сучасними досягненнями науки. В трьох оповіданнях збірника — «De profundis (Из глубины)», «Снежок», «Фигуры на плоскости» — письменник торкається таких проблем науки, як освоєння космосу, побудова машини часу та інших фантастичних речей.

ЕФРЕМОВ И. Лезвие бритвы. Роман приключений. [М.], «Мол. гвардия», 1965. 638 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Багато цікавих подій, визначних наукових проблем та пригод чекає читача на сторінках цього роману. В передмові І. Єфремов відзначає, що в романі, за винятком двох фантастичних припущень, немає нічого, що не відповідало б сучасному рівню пізнання. Читаючи цей роман, ми разом з героями твору побуваємо в Радянському Союзі, Італії, Африці, Індії. Разом з радянським вченим Гіріним ми заглиблюємось в складні питання психофізіології людини, разом з італійським художником Піреллі їдемо яхтою до берегів Африки на пошуки алмазів. Під час подорожі стався дивний випа-

док: знайдена на дні океану стародавня корона з невідомого чорного металу стала причиною загадкової хвороби однієї з учасниць експедиції за алмазами. Дальший розвиток подій приводить нас в Індію, на вулиці Бомбею, в Гімалаї.

КЛАРК А. Остров дельфинов. Повесть о морском народе. — [Песни далекой Земли. Повесть. Пер. с англ. В. Голант]. Л., Гидрометеоиздат, 1967. 143 с. (Науч. фантастика и приключения).

Хлопець Джонні після аварії корабля опинився сам на маленькому плоту в Тихому океані. Здавалось, загибель неминуча, та несподівано йому на допомогу прийшли дельфіни, які доставили пліт до невеликого острова недалеко від Австралії. Тут, на острові, вчені вивчають життя дельфінів, їх поведінку, мову. Між Джонні і дельфінами, які його врятували, зав'язалася міцна дружба, що допомогла розкрити багато загадок з життя дельфінів. В наукових роботах на острові беруть участь радянські вчені.

ЛЯПУНОВ Б. По следам Жюля Верна. Науч.-фантаст. очерки. М., Профтехиздат, 1960. 191 с. с илл.

У багатьох своїх творах Жюль Верн розповідає про чудові винаходи, про незвичайних мандрівників та подвиги, які могли бути здійснені лише людьми майбутнього. Б. Ляпунов у своїх науково-фантастичних нарисах, ніби йдучи слідами героїв Жюль Верна, малює картини подорожей, які будуть здійснені в недалекому майбутньому. Озброєні новою технікою люди незабаром ліквідують всі білі плями на карті нашої планети, проникнуть в нетрі тропічних лісів, в глибини океанів, в надра Землі («Белое пятно», «В глубины океана», «Путешествие вглубь Земли»). Небувалий розвиток авіації, зростаюче значення людини в перетворенні природи, в підкоренні космосу зображено в нарисах «Покорение стихии», «В космические дали».

МИХАНОВСКИЙ В. Тайна одной лаборатории. Фантаст. рассказы. Х., «Прапор», 1964. 287 с.

Збірник фантастичних оповідань складається з двох розділів. До першого — «К звездам» — ввійшли оповідання, в яких автор змальовує завтрашній день людства, показує чудові досягнення науки й техніки майбутнього. Герої їх своїми руками створюють розумних механічних помічників — роботів, підкоряють космос і впорядковують природу на Землі. В оповіданнях другого розділу — «По ту сторону» — письменник викриває мораль буржуазної науки, яка знаходиться на службі імперіалістів.

НЕМЦОВ В. Альтаир. [**Счастливая звезда**]. Науч.-фантаст. роман. — **Осколок Солнца.** Науч.-фантаст. повесть. — **Последний полустанок.** Роман. М., «Сов. писатель», 1965. 839 с. с илл.

Трилогія, зв'язана загальними героями (Вадим Багрецов і Тимофій Бабкін), належить до жанру наукової фантастики. Проте, на відміну від інших творів цього жанру, події в повістях В. Немцова відбуваються не в майбутньому, а в наш час і на нашій планеті. Герої повісті подорожують по нашій Батьківщині, переживають багато цікавих пригод, на власні очі бачать майже фантастичні досягнення комуністичного будівництва. Разом з героями твору читачі побувають на Волзі, в Казахстані, в Середньоазіатській пустині, на полігонах, де випробовуються нові літальні апарати.

ОБРУЧЕВ В. Путешествия в прошлое и будущее. Науч.-фантаст. произведения. [Изд. 2-е, доп.] М., «Наука», 1965. 243 с. с илл.

До збірника творів видатного радянського вченого-геолога, географа, мандрівника і письменника В. Обручева ввійшли науково-фантастичні оповідання та повісті, присвячені важливим проблемам перетворення природи («Завоевание тундры»), використання енер-

ції земних надр («Тепловая шахта»), таємничим знахідкам і явищам («Загадочная находка», «Видение в Гоби») та інші.

ТРУБЛАЇНІ М. Глибинний шлях. Роман. К., «Веселка», 1966. 500 с. з іл. (У світі пригод).

Основна тема роману — будівництво великого тунелю між Москвою і Далеким Сходом, з допомогою якого можна переїхати від Москви до Владивостока за кілька годин. Письменник розповідає про перемогу радянських вчених у цій великій справі, викриває іноземних шпигунів, які намагаються не тільки дізнатися про таємниці підземного шляху, але й організовують аварії та напади на радянських людей.

ФИВЕГ Г. Солнце доктора Бракка. [Пер. с нем.] Науч.-фантаст. роман. Л., Гидрометеоиздат, 1965. 175 с. (Зарубежная фантастика).

Науково-дослідна підводна лодка «Гідра», яку вже вважали загиблою, несподівано дала про себе знати. Звідти надійшло повідомлення, що недалеко від Північного полюса відкрито невеликий вулканічний острів. Над цим островом засвітилось штучне сонце, яке одержує енергію від атомних батарей. Вчені різних спеціальностей, які працюють на острові, створили тут справжній оазис, де є в достатку тепла, світла, зелені. Все це здійснено під керівництвом вченого Бракка, якому довелось перед цим перебороти чимало труднощів.

Продовження життя людини

АМОСОВ Н. Записки из будущего. — В кн.: Фантастика. М., «Мол. гвардия», 1966, с. 213—366.

В творі розглядається проблема життя і смерті. Досвідченому лікарю І. М. Прохорову, який довідався про свою невиліковну хворобу, залишилось жити не більше року. Лікар вирішив остаток свого життя повністю віддати науці. На той час в лабораторії, де працював вчений, уже проводились складні досліди з анабіозом тварин. Прохоров з допомогою інших працівників інституту підготував установку для анабіозу людини. Вчений усвідомлює, що в нього дуже мало шансів «проснy-

тись» коли-небудь, але без вагання віддає себе для важливого наукового дослідження.

БЕДЗИК Ю. і БЕРДНИК О. Людина без серця. Фантаст.-пригодн. повість. К., Дитвидав УРСР, 1958. 232 с. з іл.

Інженер атомної лабораторії Петер Стар потрапив в автомобільну катастрофу. Стар помирає від травми серця, але хірург Йоган Берн зважився вставити йому штучне серце з атомною батареєю. Це врятувало інженера. Проте лікар не врахував наслідків цієї складної операції. Штучне серце в багато разів активізувало волю і нервову систему цієї людини, яка тепер за всяку ціну намагається стати диктатором світу, що в деякій мірі вдається зробити. Так гуманний винахід вченого, яким оволодів егоїст і самолюб, міг стати причиною великої драми людства. Та ось закінчилась енергія атомної батареї, яка живить штучне серце диктатора, і його ніхто не може і не хоче рятувати.

БЕЛЯЕВ А. Человек-амфибия. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 3. М., «Мол. гвардия», 1963, с. 5—204.

Найфантастичнішим з усіх задумів О. Беляєва до цього часу залишається думка про людину-амфібію. Людей-амфібій ще немає, можливо їх і не буде, — не тому, що це неможливо здійснити, а тому, що такі ж пристрасні мрійники, як О. Беляєв, сьогодні прокладають інший, більш простий шлях до завоювання морських глибин. Від перших аквалангів дослідники моря пройшли за останні роки великий шлях. Головний герой роману «Человек-амфибия» Іхтіандр, якому лікар Сальватор зробив складну операцію, має можливість довгий час без водолазних приладів перебувати під водою. Цю властивість юнака захотів використати для свого збагачення власник шхуни, яка добуває перли в морі. Цей хижак переслідує юнака, загрожує судом лікарю Сальватору. З допомогою місцевих властей та католицьких фанатиків йому вдається організувати низку неприємностей Іхтіандру та лікарю Сальватору. Сальватор — гуманіст, його Іхтіандр — втілення мрії про гармонійну, незвичайну, нову людину. Але висока мета Сальватора повертається трагедією в хижацькому світі капіталізму, де немає місця мрії і високим ідеалам.

ДАШКІЄВ М. Торжество життя. Роман. [3-є вид., перероб.] К., «Молодь», 1966. 370 с. з іл.

Перемога над злоякісними пухлинами — найгостріше завдання сучасної медицини. Цій проблемі і присвячено роман М. Дашкієва «Торжество життя». Автор показує складний шлях творчих шукань радянського мікробіолога Степана Рогова від першої несміливої мрії про чудесний «антивірус» аж до створення інтерферентних протиракових вірус-вакцин. Разом з героями твору читач побуває в фашистському підземному місті, де гітлерівці готують проти Радянського Союзу бактеріологічну зброю, в Ленінградському онкологічному інституті, на набережній Темзи, у віковічній сибірській тайзі.

ПАЛЬМАН В. Красное и зеленое. [Фантаст. роман]. М., Детгиз, 1963. 246 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Події відбуваються в роки Великої Вітчизняної війни. Молодому радянському вченому пощастило створити особливий препарат — «Аріль», з допомогою якого організми тварин можуть жити виключно за рахунок прямого засвоєння променевої енергії Сонця, обходячись без органічної їжі. Проте фашисти викрали у вченого препарат, а сам він разом з нареченою потрапив у полон до ворогів. Фашисти використовують «Артіль» в своїх ворожих цілях, перетворюючи людей в зелених рабів, у напівроcлин — напівтварин. Цей страшний експеримент зробили й над нареченою Ільїна — Машею. І лише після тяжких митарств їм вдалось вирватися з фашистського полону.

РОСОХОВАТСЬКИЙ І. Стрілки годинника. [Наук.-фантаст. повість]. К., «Знання», 1964. 48 с. (Т-во «Знання» Укр. РСР. Серія VI. № 12).

В основі повісті лежить світла мрія людини про безсмертя, могутність і досконалість. Герої її — вчені, відважні розвідники науки, які вирішують на собі провести експерименти по продовженню життя. Розгадавши таємниці змін у клітинах, які приводять до старіння, вчені домоглися продовження життя людини на кілька віків. Але вони не врахували накопичення вантажу пам'яті, який наприкінці почав пригнічувати їх психіку. І хоч досліди фактично завершилися загибеллю вчених, читач переконаний, що сила людського розуму переможе.

ТЕПЛОВ Л. Химерні пригоди. [Наук.-фантаст. оповідання. Пер. з рос. Н. Тищенко]. К., «Молодь», 1964. 112 с. з іл.

Науково-фантастичні оповідання цього збірника присвячуються різним темам. Ось безробітний юнак Марк у пошуках роботи потрапляє до професора Рея. Вченому вдалося створити таке середовище, в якому занурена людина може жити без повітря й без їжі, не потребуючи нічого. Деякий час Марк почував себе добре, але згодом зрозумів, що жодна людина не зможе довго витримати такого бездіяльного життя («Середовище Рея»). В оповіданні «Подарунок доктора Лейстера» розповідається про пересадку мозку людини.

Див. також твори: Голованов Я. «Победа Альбрехта Дюрера», Ділов Л. «Джіммі з того світу», Юр'єв З. «Финансист на четвереньках».

Дослідження матерії

БЕЛЯЕВ А. Ариэль. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 7. [М.], «Мол. гвардия», 1964, с. 195—398.

Це найпоетичніша казка О. Бєляєва про літаючого юнака Аріеля, який міг злетіти в бездонне небо і не впасти, не розбитись, а летіти в широкий світ. На противагу Іхтіандру Аріель — не беззахисна, слаба людина. Кожний його політ викликає відчуття непереможності, переваги над силами зла. Аріеля не можна позбавити землі, бо він не людина-птах, а справжня людина. Правда, доля цього юнака теж трагічна, але це трагедія великих людських почуттів, в цій трагедії нема покори і відчаю, а є нова хвилююча рішучість. Аріель відходить з ворожого світу непереможеним. Він може ще вернутись, бо він безсмертний, як мрія.

БЕРДНИК А. Призрак идет по Земле. Науч.-фантаст. повесть. Пер. с укр. М., «Дет. лит.», 1966. 174 с. с илл.

У книзі розповідається про нелегку долю молодої людини у фашистській Іспанії. Майже безневинно потрапивши в тюрму, молодий хлопець Лосс познайомився там з ученим-комуністом, який розповів про надзви-

чайно важливий винахід. Створено речовину, яка дозволяє людині проникати крізь тверді тіла, робить її невразливою для будь-якої зброї. З допомогою цієї речовини вчений крізь стіни тюрми вибрався на волю, давши перед цим Лоссу адресу для зв'язків на волі. З цього й починається ціла низка дивовижних пригод молодого хлопця Лосса: втеча його з тюрми, пограбування банку серед білого дня, намагання стати диктатором людства тощо.

ВОЙСКУНСКИЙ Е. и ЛУКОДЬЯНОВ И. И увидел остальное... — В кн.: Фантастика. Вып. 1. М., «Мол. гвардия», 1966, с. 82—122.

Одна з чергових транспортних експедицій до планети Юпітер потрапила в біду. Внаслідок впливу сильних випромінювань «червоної плями» Юпітера міжпланетний корабель втратив орієнтацію в просторі, прилади перестали працювати. В цих умовах екіпаж приречений на загибель. Саме тепер стали в пригоді незвичайні здібності молодого космонавта Володі Заостровцева — орієнтуватись у просторі без приладів.

ВОЙСКУНСКИЙ Е. и ЛУКОДЬЯНОВ И. Экипаж «Меконга». Книга о новейших фантастических открытиях и старинных происшествиях, о тайнах Вещества и о многих приключениях на суше и на море. М., «Дет. лит.», 1967. 528 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Великий теплохід наближається до берега Каспійського моря, пасажири вийшли на палубу. Один з пасажирів має дивного ножа, який проходить крізь руку, не залишаючи жодних слідів. В наступних розділах книги читачі познайомляться з екіпажем яхти «Меконг», довідаються про цілу низку цікавих пригод героїв твору на суші, на морі і під водою. Всі ці події в якійсь мірі пов'язані з дивним ножем, який ріже і не розрізує. У випадково знайденім стародавнім рукописі теж згадується про такий ніж. Так розповідь про стародавні досліди з проникливістю речовини переплітається з розповіддю про сучасні експерименти в цій галузі.

ДОЙЛЬ КОНАН А. Открытие Рафлза Хоу. — В кн.: Дойль Конан А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 8. М., «Правда», 1966, с. 4—106.

В основу повісті покладено гіпотезу про можливість штучного утворення золота. На відміну від алхіміків всіх часів, які намагалися добути золото хімічним способом, Конан Дойль будує свою гіпотезу про перетворення елементів під впливом електроструму. Сучасна наука підтвердила, що мрії героя повісті Хоу небезпідставні: золото можна добувати з допомогою електроструму, але не з «першоелемента», як у А. Конан Дойля, а із звичайної морської води. Правда, затрати на добування золота цим способом такі великі, що набагато перевищують вартість самого золота.

ЕМЦЕВ М. и ПАРНОВ Е. Падение сверхновой. Науч.-фантаст. рассказы. М., «Знание», 1964. 152 с.

В основу оповідань цього збірника покладено ще не вирішені зараз проблеми, над якими працює або до розробки яких наближається сучасна теоретична фізика. Таємнича поява привидів на далекій планеті Зелений Перевал («Не оставляющий следа»), зв'язана з теорією відносності; знайомство з людиною, яка появилась із світу негативної енергії («Падение сверхновой»), зв'язано з теорією фізичного вакууму. З цією ж теорією ми зустрічаємось і в оповіданні «Запонки с кохлеоидой», де автори намагаються встановити, що є спільного між нашим світом і «антисвітом», де навіть час тече в зворотному напрямку.

ЕМЦЕВ М. и ПАРНОВ Е. Уравнение с Бледного Нептуна. — [Душа Мира]. Фантаст. повести. [М.], «Мол. гвардия», 1964. 256 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Обидві повісті присвячені філософським проблемам сучасної науки, діалектичним протиріччям її розвитку і глибокому впливу її на свідомість і долю людини.

УЭЛЛС Г. Человек-невидимка. Роман. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 1. М., «Правда», 1964, с. 263—402.

В цьому найбільш відомому романі Г. Уеллс розкриває протиріччя між розвитком науки й техніки та інтересами людини в буржуазному суспільстві. Він розповідає про трагічну долю вченого Гріффіна, який винайшов засіб зробити тіло людини невидимим. Гріффін сам стає невидимкою, а будучи індивідуалістом і не цікавлячись

долею людства, він своїм винаходом не лише не приносить користі собі й іншим, а стає жорстоким. В цій нерівній боротьбі одного проти всіх Гріффін гине.

Люди і роботи

АЗИМОВ А. Все грехи мира. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 58—82.

Велетенська обчислювальна машина «Мултівак», яку обслуговує армія інженерів, керує економікою Землі, допомагає в розвитку науки, служить загальним довідковим центром і дає детальну інформацію про будь-якого мешканця Землі. Крім того «Мултівак» передбачає злочини і радить, як їх уникнути. Щоденно люди звертаються до машини із скаргами, викладають свої таємниці, просять поради. Нарешті машина не витримує «всіх гріхів світу» і намагається заподіяти собі смерть.

АЗИМОВ А. Робот ЭЛ-76 попадает не туда. — В кн.: Азимов А. Путь марсиан. Пер. с англ. М., «Мир», 1966, с. 195—213.

Один з чергової партії роботів, призначених для гірничих робіт на Місяці, випадково потрапив на одну з американських ферм. Виникли непорозуміння. За роботом, який у земних умовах може бути небезпечним, влаштовують погоню.

АЗИМОВ А. Я, робот. Науч.-фантаст. рассказы. [Пер. с англ. А. Йорданский. М.], «Знание», 1964. 176 с. с илл.

В оповіданнях цього збірника письменник намагається уявити можливості роботів — кібернетичних машин недалекого майбутнього. Він примушує роботів вирішувати складні математичні й логічні задачі, нерідко користується при цьому засобами гіперболізації, що надає оповіданню памфлетного звучання. В таких випадках роботи А. Азімова виглядають розумнішими, правдивішими і людянішими, ніж окремі представники сучасного капіталістичного світу.

БАРР С. Кэллахэн и его черепашки. Пер. с англ. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 135—182.

Келлахен змайстрував кілька кібернетичних механізмів-черепашок з гнучкою схемою запам'ятовування. Черепашки несподівано виявили здатність взаємно розумітись між собою. «Змовившись» між собою, вони вдосконалюються, збільшивши свої розміри, і чинять всілякі прикрості Келлахену та його дружині. Відповідальність вченого за свій винахід — основний мотив оповідання.

ВАРШАВСКИЙ И. Человек, который видел Антимир. Науч.-фантаст. рассказы. М., «Знание», 1965. 134 с. с илл.

І. Варшавський відомий читачам як чудовий майстер короткого оповідання. Майже в кожному з них автор досягає ефекту несподіваною розв'язкою або заключною фразою. Поряд з серйозними науково-фантастичними оповіданнями («Путешествие в ничто», «Опасная зона», «Опыт профессора Эрдоха») у збірнику вміщено ряд гумористичних творів («Гомункулус», «Джейн», «Экзамен» та інші), сатиричних пародій на сучасну сенсаційну американську фантастику («Диктатор», «Индекс — Е-81», «Операция Рок-н-ролл», «Солнце заходит в Дономаге» та інші). Разом з тим в багатьох оповіданнях автор зупиняється на цікавих проблемах сучасної науки, торкається взаємин між людьми і «думаючими» машинами, говорить про біоелектроніку, про передачу умовних рефлексів по спадковості, про парадокс простору-часу тощо.

ВЛАДКО В. Залізний бунт. Роман. К., «Веселка», 1967. 402 с. з іл. (У світі пригод).

Машинобудівні заводи компанії Джоната Хаустона стоять мертві — вже багато днів робітники страйкують, вимагаючи підвищення заробітної плати. Та ось пронеслась чутка, що компанія замість робітників ставить до верстатів кібернетичних роботів. Розгортанню цієї напруженої боротьби робітників з підприємцями й присвячені сторінки роману. Роман «Залізний бунт» — є значно переробленим і доповненим варіантом повісті «Ідуть роботарі», яка вперше була надрукована в 1931 р.

ГАРДИНГ ЛИ. Поиски. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 103—134.

В умовах капіталістичного світу людина стає придатком техніки, втрачає людське «я», уподібнюється до звичайного механічного робота. Досить виразно виявляється ця думка в оповіданні Л. Гардінга «Поиски». Містер Джонстон, герой цього оповідання, на кожному кроці зустрічається з роботами, всюди його оточує штучний синтетичний світ, все навколо автоматизовано Джонстону забажалось хоч на деякий час зустрітись з природою, побачити зелень, квіти, почути спів птахів. Після довгих мандрів по велетенському місту, яке багатоповерховими будинками вкрило всю земну кулю, Джонстон потрапив нарешті в мальовничий парк, де ростуть дерева, зеленіє трава, майорять квіти, співають птахи. Та радість була недовгою: весь сад-парк з деревами, квітами, пташками і навіть старим сторожем виявився синтетичним. У відчаї Джонстон захотів померти, але тут виявилось, що це неможливо, бо й сам він синтетичний робот.

ДНЕПРОВ А. Уравнения Максвелла. Сборник науч.-фантаст. повестей и рассказов. М., «Мол. гвардия», 1960. 127 с.

Оповідання й повісті, вміщені в збірнику, присвячені проблемам сучасних наук, головним чином фізики й кібернетики. В них автор намагається простежити шляхи розвитку цих наук в нашій країні, розповідає про долі вчених та їх винаходів у капіталістичних країнах.

ДНІПРОВ А. Суема. Наук.-фантаст. оповідання. [Пер. з рос. В. Данилейко]. К., «Веселка», 1965. 112 с. з іл. (Наук. фантастика).

«Суема» — це ім'я машини. Але машини не звичайної, а електронної. Вона може самовдосконалюватись. Інженеру, який спорудив цю машину, вона завдала чи-

мало клопоту, заставила свого творця пережити багато цікавих пригод. Питанням створення і моделювання електронних машин і роботів присвячені й інші оповідання письменника («Машина ЕР, модель № 1», «Фактор часу», «Перпетуум мобіле», «Сліди на паркеті»).

ЕМЦЕВ М. и ПАРНОВ Е. Море Дирака. Фантаст. роман. [М., «Мол. гвардия», 1967]. 460 с. с илл. (Фантастика. Путешествия. Приключения).

Під час війни з фашистського концтабору втікає журналіст-антифашист. У Гамбурзі його ховають товариші по підпіллю. Одного разу він потрапив у пастку, але несподівано камінна стіна пропустила його на горище і заховала від переслідувачів. Пізніше героя забезпечують грішми, всі купюри яких подібні одна до одної з однаковими номерами. Виявляється, існує прилад з незвичайними властивостями: він створює дублікати будь-яких предметів, він і створив ефект видимої стіни. Цей прилад, електронну машину, яка сама себе вдосконалює і сама програмується, після Великої Вітчизняної війни випадково знайшли в металоломі радянські вчені. В романі розповідається про наукові пошуки радянських вчених, про можливі варіанти використання електронної машини, яку назвали Чорним Ящиком. Авторів роману, які безпосередньо зв'язані з сучасною наукою, приваблюють перспективи наукового прогресу, наукового пошуку. Їм добре відоме життя сучасної науково-дослідної установи. Про все це й розповідається правдиво і цікаво в книзі «Море Дирака».

ЛЕМ С. Охота на Сэтавра. [Сборник науч.-фантаст. рассказов]. Пер. с польск. М., «Мир», 1965. 430 с. с илл. (Зарубежная фантастика).

У збірнику — два цикли оповідань. В першому — «Приключения звездного навигатора Пиркса» — зібрано оповідання про любимого героя С. Лема простодушного і соромливого навігатора Піркса, який любить свою космічну професію і мріє про подвиг. Основне в цих оповіданнях — людина з її позитивними й негативними якостями. Цікаве оповідання «Охота на Сэтавра». Сетавр — це робот, який на Місяці вийшов з-під контролю людей і озброєний втік у гори. Його необхідно зловити або знищити заради безпеки людей. Навігатор Піркс разом з іншими людьми йде у гори шукати робо-

та. Кінцевий епізод примушує Піркса глибоко замислитися. Адже робот, якого навігатор шукав щоб знищити, врятовує йому життя, а сам гине. Другий цикл оповідань письменник назвав «У роботов — свои сказки». Кібернетичні казки С. Лема написані з гумором, який часом набирає сатиричного звучання. Більшість казок має соціальну основу і перекликається з сучасністю.

ЛЕМ С. Формула Лимфатера. — Из воспоминаний Ийона Тихого. [Пер. с польск.] М., «Знание», 1963. 72 с.

В оповіданнях письменник торкається різних важливих проблем науки: створення штучного мозку, запис свідомості людини на спеціальний кристал, створення біологічного двійника вченого. У «Формуле Лимфатера» йдеться про складну кібернетичну машину. В оповіданні «Из воспоминаний Ийона Тихого» постає перед нами відомий вже радянським читачам зоряний мандрівник і дослідник Ійон Тихий, який розповідає про свої фантастичні пригоди.

МАКИНТОШ Д. «Гений» не может ошибаться. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 206—254.

«Геній»—назва кібернетичної машини, яка дає працівникам служби безпеки поради про розкриття злочинів та диверсій. Незабаром виявилося, що машина дає помилкові рішення. Ряд невдалих операцій, не розкритих злочинів і диверсій ворога змусили начальника служби безпеки покінчити життя самогубством. Його наступник Марк, внаслідок глибоких роздумів та експериментів, цілком несподівано прийшов до висновку, що «Геній» не помиляється: або сама машина знаходиться на службі у ворога і спеціально дає невірні рішення, або вважає начальника безпеки ворогом і не довіряє йому. Шляхом експериментів Марк відкрив істину.

ТЭНН У. Игра для детей. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 321—365.

Службовець Сем Вебер одержав загадковий ящик з написом, що його поздоровляють з новим 2153 роком. Спочатку Сем сприйняв це за дотепний жарт своїх знайомих, бо до цієї дати залишилось ще 200 років. Але в ящику знайшлись незвичайні речі, з допомогою яких

можна зробити людину-манекен, свого двійника або двійника своїх знайомих. Двійник Сема, якого було виготовлено для проби, несподівано виявив твердий характер, знищив прилади і заявив, що має намір жити, як йому подобається. У розпал суперечки між Семом і його двійником з'явився власник таємничого ящика. Виявилось, що ящик потрапив сюди помилково з майбутнього, і тепер, щоб виправити помилку, треба знищити двійника. Обидва Семи намагаються довести, що вони не копії. В поспіху гість з майбутнього знищив справжнього Сема, залишивши його копію.

ШЕКЛИ Р. Мятеж шлюпки. Пер. с англ. Г. Косов.— В кн.: Современная зарубежная фантастика. [М.], «Мол. гвардия», 1964, с. 79—96.

Два космонавти, збираючись летіти для дослідження далекої планети Трайдент, майже повністю покритої водою, купили в космічного лахмітника стародавню рятувальну шлюпку, знайдену на одній з планет. Основним завданням шлюпки, як заявила вона сама, є «турбота про безпеку екіпажу і захист його від всіх небезпек». На планеті Трайдент, куди незабаром прибули дослідники, ця турбота шлюпки про «безпеку» пасажирів виявилась надто небезпечною і мало не привела до їх загибелі. Дослідникам лише ціною неймовірних зусиль вдалося позбутись небезпеки і вирватись з полону рятувальної шлюпки. Не важко догадатись, що саме мав на увазі письменник, змальовуючи подібну ситуацію. Адже американський імперіалізм при кожній нагоді галасливо рекламує свою турботу про безпеку слаборозвинених країн, надає їм «допомогу», «рятує» від різних небезпек. Але багатьом країнам нелегко буває визволитись з-під опіки імперіалістів.

Див. також: Бердник О. «Шляхи титанів», Гаузер Г. «Мозг-гигант», Дніпров А. «Крабы идут по острову», Загданський Є. «Прыжок в бессмертие».

ФАНТАСТИ ПОПЕРЕДЖУЮТЬ...

В останній час в літературознавстві появились такі нові терміни, як «антиутопія» і «роман-попередження». Ці терміни стосуються в першу чергу творів наукової фантастики, в яких ставляться гострі соціальні проблеми. Як підкреслюють літературознавці (Є. Брандіс, В. Дмитревський та інші), обидва ці терміни не означають одне й те ж саме. Антиутопії виникли в період до краю загострених протиріч і всередині самого капіталістичного суспільства, і на міжнародній арені, де постійно проходять зіткнення протилежних соціальних систем. В складній історичній ситуації останніх десятиріч письменникам-фантастам, далеким від марксистської філософії, важко малювати оптимістичні картини майбутнього, яке лякає їх і, на їх думку, ховає в собі загальнолюдські катастрофи.

Зневіра в соціальний прогрес, страх перед «машинною цивілізацією» — все це стало причиною широкого розповсюдження антиутопій на Заході. Значна частина таких антиутопій являє собою несмачну писанину вихідців з буржуазного світу, озлоблених і переляканих успіхами країн соціалістичного табору. Прикладом такої брехливої і злісної писанини, що визначається терміном «антиутопія», може бути така картина, змальована одним з буржуазних письменників: XXVI століття. Все людство повністю колективізоване і звільнене від «шкідливого індивідуалізму». Всі носять однакову синю форму, на прогулянку виходять батальйонами по наказу, по команді в один час встають, працюють, у відповідні години приймають однакову їжу, люблять по розових талончиках, імена їх замінено номерами...

Цього уривка досить, щоб мати уяву про цю різновидність фантастики, породженої хворою уявою переляканого буржуа.

Другий вид наукової фантастики — «роман-попередження» — теж значно поширений на Заході. За твердженням відомого радянським читачам американського фантаста і вченого А. Азімова письменники повинні застерігати людство від чотирьох основних небезпек: «вибуху населення», «вибуху автоматизації», «вибуху інформації» і «вибуху свободи». Таке твердження А. Азімова не можна вважати правильним. Адже найактуальніша й найпекучіша проблема сучасності — це загроза тотальної термоядерної війни, яка може знищити все живе на Землі. Друга, не менш серйозна, проблема — це фашизація окремих капіталістичних країн, що в свою чергу може привести до тієї ж термоядерної війни.

Ще в 30-і роки, коли в Німеччині прийшли до влади фашисти, ряд письменників-фантастів виступив з творами, які попереджували людство про небезпеку. Це, в першу чергу, твори Г. Уеллса «Самовластие мистера Парэма» та «Облик грядущего», роман К. Чапека «Война с саламандрами». Якщо ж говорити про науково-фантастичну літературу післявоєнних років, то майже в кожному серйозному творі можна помітити мотив попередження. Своєрідним зразком «роману-попередження» можна вважати роман Р. Бредбері «451° по Фаренгейту». Серед кращих творів, які застерігають людство від небезпеки атомної війни, слід назвати оповідання Д. Бліша «Король на горе», Д. Крістофера «Предел напряжения», Р. Бредбері «Будет ласковый дождь», Р. Хайнлайна «Долгая вахта» та інші.

Науково-фантастичні твори-«попередження» присвячуються й багатьом іншим питанням.

Майбутнє, якого не повинно бути

БРЭДБЕРИ Р. 451° по Фаренгейту. Роман. Рассказы. Пер. с англ. М., «Мол. гвардия», 1965. 350 с. (Б-ка современной фантастики. В 15-ти т. Т. 3).

Роман «451° по Фаренгейту» справедливо називають кращим зразком сучасної фантастики «попередження». Потворне суспільство майбутнього, яке письменник змальовує в своїй книзі, це по суті не що інше, як фанта-

стична гіпербола сучасного буржуазного суспільства з його пороками. Перед нами Америка XXI століття. У країні з високорозвиненою технікою люди перетворились у напівавтомати, яким заборонено читати книги і вільно мислити. Їм дозволяється лише користуватись радіо та телебаченням, які остаточно задурюють людину, витравлюють з неї все людське. Головний герой повісті Гай Монтег має професію пожежника. Він спалює житлові будинки всіх, у кого знайдено книги. Та поступово в пожежника пробудились думки, він врятував кілька книг від вогню і заховав у своєму будинку. Про це стало відомо і незабаром будинок Гая Монтега спалили інші пожежники. Так, пройшовши складний шлях, бувший пожежник Гай Монтег став борцем за збереження людської культури.

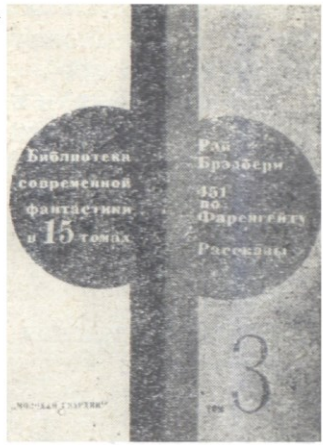

ЛЕМ С. Повернення з зірок. Фантаст. роман. [Пер. з польськ. І. Бречак, А. Кисіль та С. Скирта]. Львів «Каменяр», 1965. 220 с.

Герой роману Брег Халь десять років провів у космічних подорожах, відвідуючи далекі світи. За цей час на Землі пройшло 127 років і тут відбулися великі зміни: досягнуто високого рівня в розвитку науки й техніки, матеріальних благ виробляється стільки, що задовольняються будь-які потреби людей. Все, що людині потрібно, вона одержує безкоштовно, важку й нецікаву роботу виконують роботи й автомати. Люди живуть у великих гарних містах, розважаються і після розваг відпочивають. Брег розуміє, що тут щось не так, все це для нього чуже. Як можна жити так спокійно, без постійних хвилювань, без боротьби, без прагнення пізнати більше, домогтись кращого. Сам автор назвав свій твір «романом-пересторогою».

ХАЙНЛАЙН Р. Логика империи. — В кн.: Научно-фантастические рассказы американских писателей. М., 1960, с. 64—117.

Юрист по професії Уінгейт, сперечаючись із своїм знайомим Семом, палко захищає інтереси компанії на Венері, яка вербує туди людей для роботи. Сем говорить, що всі завербовані люди на Венері потрапляють в справжнє рабство. Юрист доводить, що кожний робітник має право звільнитись і повернутись на Землю, якщо йому не сподобається робота. Та сталось так, що сам юрист потрапив у становище завербованого на Венеру. Це було зроблено під час п'янки, коли Уінгейт майже втратив пам'ять і не розумів, що підписує контракт. На Венері він переконався, що Сем мав рацію — люди живуть в жахливих умовах на становищі безправних рабів.

ШЕКЛИ Р. Кое-что задаром. — В кн.: Шекли Р. Паломничество на Землю. [Пер. с англ.] М., «Мир», 1966, с. 459—477.

Герою оповідання Коллінзу випало щастя: з майбутнього прямо в його кімнату провалилась машина, яка може виконати будь-яке бажання господаря. Спочатку Коллінз, який до цього часу жив у злиднях, побажав багато грошей, пізніше будинок. Через деякий час йому забажалось мати розкішний палац з танцюристками, слугами та модними автомобілями. Машина задовольнила його бажання. Перед тим, як машина з майбутнього зникла, Коллінз встиг ще побажати собі безсмертя. Скоро вияснилось, що все це було справжньою пасткою: чиновники з майбутнього, де не вистачає людей-рабів, пред'явили йому рахунок на велику суму грошей, що й складало вартість здійснених бажань. За все це він повинен відпрацювати і для того, щоб скоро не вмер, безсмертя йому дали безкоштовно.

Див. також: Пол Ф. і Корнблат С. „Операция «Венера»", Уіндем Д. «День триффидов», Шеклі Р. «Паломничество на Землю».

Критика капіталістичної системи

АНТОЛОГИЯ фантастических рассказов [писателей Англии и США. Пер. с англ.] М., «Мол. гвардия», 1967. 557 с. (Б-ка соврем. фантастики. В 15-ти т. Т. 10).

Збірник складається з п'яти розділів, які містять двадцять шість кращих творів англійських і американських фантастів. Тут представлені твори, які ще не перекладались на російську мову. В першому розділі «В пошуках виходу» вміщено твори, герої яких змогли знайти вихід з тяжкого становища. Більш похмурий другий розділ — «Коли виходу не бачать». Автори творів, які вміщені тут, не захотіли врятувати своїх героїв від біди і лиха, не знайшли для них виходу. Характерним для цього розділу є оповідання У. Тенна «Нулевой потенциал». Письменник безпощадно критикує американське суспільство, змальовує собачу цивілізацію, в якій людина займає місце домашньої тварини. Кожне з оповідань цього розділу доводить до крайності одну з тенденцій сучасного буржуазного суспільства, тим самим оголошуючи йому війну. В третьому розділі зібрано оповідання, більшість яких відкрито трактують такі проблеми буржуазного суспільства, як національне питання, відповідальність людини перед суспільством. Четвертий розділ містить оповідання, в яких відбуваються цілком неможливі події і відбуваються вони просто так, без всяких спроб їх наукового пояснення. П'ятий розділ збірника — це короткі оповідання, в яких обов'язково зустрінуться жарти, парадокси, пародії.

БЄЛЯЄВ О. Зник острів. Пер. з рос. Н. Свєчников.— В кн.: Бєляєв О. Небесний гість. К., «Молодь», 1963, с. 169—187.

Людина людині — вовк, такий один з неписаних законів капіталізму. В гонитві за прибутками всі засоби добрі і тому верховоди акціонерного товариства «Дирижабль» знищують споруджений в Атлантичному океані плавучий аеродром — штучний острів, який підривав їх монополію.

БОБРОВНИКОВ О. Повість про нещасних марсіян. Майже неймовірна історія. [Пер. з рос.] К., «Веселка», 1966. 160 с. з іл. (Наук. фантастика).

Три американські хлопці, доведені безробіттям до відчаю, зважились розіграти з себе марсіан, які нібито прилетіли на Землю. Все заздалегідь детально продумано: незвичайні костюми, дивні особисті речі, незрозуміла «пташина» мова, якою вони між собою розмовляють, великі шматки заліза — «залишки корабля», що вибух-

нув під час приземлення. Проте, хоч витівка хлопців і вдалася, «марсіани» й надалі залишаються нещасними. За «марсіан» почалася боротьба між різними компаніями, вони потрапляють у залежність до бізнесменів, їх викрадають гангстери. Автор вдало змальовує широку картину американської дійсності, яка принижує людську гідність.

ВАРШАВСКИЙ И. Солнце заходит в Дономаге. Фантаст. рассказы. [Послесл. А. Смоляна]. М., «Мол. гвардия», 1966. 240 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Оповідання збірника присвячені різним питанням. В оповіданнях другого розділу «Дономага» читач потрапляє в країну Дономагу, де досягнуто високого рівня в розвитку техніки. Але люди тут нещасні, бо благами користуються тільки вибрані. Закономірний і кінець цієї країни: внаслідок атомної війни тут загинуло все живе. Так автор розвінчує буржуазних ідеологів, які виправдовують капіталістичний шлях розвитку суспільства, стверджуючи, що достаток матеріальних благ приведе до знищення всіх протиріч буржуазного суспільства.

ВИННИК А. Сумерки Бизнесонии. Фантаст. повести-памфлеты. Донецк, «Донбасс», 1965. 304 с. с илл.

Всі чотири повісті-памфлети — «Тайна доктора Хента», «Охота за невидимками», «Катастрофа в Милтауне», «Фиолетовый шар» — викривають хижацький характер законів капіталістичного світу. Події, в основному, відбуваються у вигаданій капіталістичній країні Бізнесонії. Праця талановитих вчених цієї країни, спрямована на користь людству, на поліпшення добробуту, зустрічає численні перешкоди. За винаходами і відкриттями учених полюють бізнесмени, які намагаються використати досягнення науки для своїх корисних цілей, на шкоду людству. Боротьба між добром і злом в Бізнесонії дуже нагадує становище в сучасних капіталістичних країнах.

ДМИТРУК А. Велика місія цивілізаторів. Наук.-фантаст. оповідання. К., «Веселка», 1967. 116 с. з іл. (Наук. фантастика).

Зміст: Міраж. — Альбертів злочин. — Спадкоємці.— Хрестоносець. — Ніч. — Король твіста. — Зйомочний

майданчик. — Порушення закону. — Пустощі. — Волохатий хлопець. — Велика місія цивілізаторів. — Творення світу.

Загін карателів пробирається вглиб джунглів. Солдати палять селища, вбивають стариків, жінок і дітей... Усе було б гаразд у «носіїв цивілізації», за яких видають себе злочинці, аби не загадкова пошесть, яка одного за одним заганяє їх у домовину. Хворим допомагає стара тубілка, вилікувавши їх чудодійними народними ліками. І «цивілізатори» віддячують їй — розстрілюють разом з групою полонених партизанів. Такий зміст оповідання «Велика місія цивілізаторів». В іншому оповіданні «Альбертів злочин» розповідається про вдосконалену кібернетичну машину — робота «Альберта», який довідавшись про дивну нерівність між людьми, захотів виправити цю несправедливість. Його дивувало, що одні люди мають багатство і можуть купити все, що забажають, а інші не мають грошей, щоб прокормитись. Збірка містить і ряд інших творів, що розповідають про цікаві винаходи, таємничі явища, ворожу людині природу капіталістичного ладу.

ЖУРАВЛЕВА В. Основатель колонии. — В кн.: Журавлева В. Сквозь время. Науч.-фантаст. рассказы. М., Профтехиздат, 1960, с. 212—237.

Цей твір — пародія на дешеву зарубіжну фантастику. Два бізнесмени, прочитавши роман Таггарта «Засновник колонії», вирішили машиною часу відправитись в минуле, заснувати там кілька колоній, а повернувшись у XX століття, продавати їх по високих цінах. Насправді все вийшло інакше. Дикуни з далекого минулого виявились далеко розумнішими від бізнесменів.

ЛЕМ С. Путешествия профессора Тарантоги. Постановка в 6-ти частях. [Пер. с польск. Е. Вайсброт]. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1964, с. 494—543.

Цей твір — влучна пародія на ту сучасну буржуазну фантастику, в якій змальовується підсолоджений капіталізм у майбутньому.

МЕЕРОВ А. Время назад. Фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1963, с. 370—386.

Несподівано на одній з американських ферм спалахнула пожежа, причиною якої була поява тут дивного

металічного циліндра з написом: «Вдячні нащадки з XXI століття своїм предкам!» За всіма ознаками циліндр мав би з'явитись з майбутнього. І дійсно, людина, яку знайшли в циліндрі, говорить, ніби її надіслали сюди з майбутнього, щоб повідати своїм предкам про розквіт капіталізму в майбутньому. Але радянський вчений з допомогою простих американців розвінчує цю незграбну містифікацію, яку влаштували сучасні бізнесмени.

НАЙТ Д. Двое лишних. Фантаст. рассказ. Пер. с англ. В. Смирнов. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1966, с. 618—650.

В оповіданні змальовано незвичайні пригоди чотирьох героїв, яких на планеті Терра несподівано поглинув у себе велетенський монстр. Герої оповідання продовжують жити в тілі монстра, але кожний з них починає проявляти свій характер і свою волю. Майор Гамс і місс Мак-Карті продовжують фанатично відстоювати свої погляди запеклих мілітаристів. Події, змальовані в оповіданні, дуже нагадують сучасне американське суспільство, зв'язане суспільним чотирикутником: простий народ (в оповіданні — це дівчина Вівіан Белліс), інтелігенція (вчений Джорж Мейстер), воєнщина (майор Гамс) і спадщина маккартизму — підозрілість, тупа ненависть до знання і вільнодумства (місс Мак-Карті). В тілі монстра — двоє лишніх. Не важко догадатись, що лишніми виявились майор Гамс і місс Мак-Карті.

ПОЛ Ф. Туннель под миром. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 9—57.

Читаючи твір Ф. Пола «Туннель под миром», мимоволі згадуєш твір австрійського письменника Франца Кафки «Превращение». Герой цього твору Замза, одного ранку перетворившись у великого таракана, фізично відчуває свою нікчемність і безмежну самотність. У Ф. Пола перетворення провінціального службовця Гая Буркхардта у власну зменшену в сотні раз модель, пояснюється в рамках наукової фантастики правдоподібно. Задум письменника виник на підставі відповідних сучасних соціальних відносин. Службовець Буркхардт живе з дня на день, здавалося б, нормальним життям. Лише деякі деталі цього життя здаються йому дивними і підозрілими. І ось він на свій страх і риск починає до-

копуватися до істини. А істина виявилась жахливою: він (разом з іншими мешканцями міста) став біороботом— дрібненькою і жалюгідною подобою живої людини. Весь видимий світ їх міститься на столі в лабораторії рекламної компанії, яка на біороботах перевіряє способи просунення товарів до споживачів.

ПОЛ Ф. и КОРНБЛАТ С. Операция «Венера». (Торговцы космосом). Фантаст. роман. Пер. с англ. М., «Мир», 1965. 263 с. (Зарубежная фантастика).

В романі змальовується Америка бізнесменів і рекламних трестів. Головний герой роману завідує відділом реклами польотів на планету Венеру. Тут йому довелось зустрітися з різним шахрайством, злочинами, вбивством, близько познайомитись з законами жорстокої конкуренції, пережити зраду друзів. Так він на власному досвіді переконався в антигуманній суті буржуазної цивілізації.

УИНДЭМ Д. День триффидов. [Роман. — **Большой простофиля. — Видеорама Пооли**]. Рассказы. Пер. с англ. М., «Мол. гвардия», 1966. 320 с. (Б-ка современной фантастики. В 15-ти т. Т. 8).

Прості випадковості — метеоритний дощ і аварія контейнера з насінням неземних рослин тріффідів — стали причиною великої трагедії для людства. Буржуазне суспільство побудоване на принципах випадковостей: випадково люди стають бідними або багатими, випадково настають економічні кризи. В цьому індивідуалістичному світі, здається, випадковість панує скрізь, а наявність закономірностей осягається розумом не відразу. В такому світі досить найменшого поштовху для того щоб зруйнувати зв'язки між складовими частинами суспільства і між окремими людьми. Після цього людина оглядається навколо і не впізнає свого світу, розуміючи, наскільки неміцним і нестійким був цей світ. Так сталось і з героями роману «День триффидов». Цей твір засуджує буржуазну мораль, пороки буржуазного суспільства і відстоює право на суспільство більш організоване, де колектив і особа бачили б свою мету в служінні один одному.

УОРМСЕР Р. Пан Сатирус. Пер. с англ. Д. Жуков. Предисл. Н. Карева. М., «Мир», 1966. 216 с. (Зарубежная фантастика).

Пан Сатирус — це людиноподібна мавпа, яка під час запуску на орбіту в супутнику несподівано дістала здатність мислити й говорити. При цьому мавпа стала настільки розумною, що зуміла в польоті поліпшити обладнання супутника. В книзі разом з тим зосереджується увага на сатиричному зображенні еліти, яка править країною, тупоголових американських вояк та діячів ЦРУ, які всі разом поступаються розумом перед людиноподібною мавпою.

ШЕКЛИ Р. Ордер на убийство. — В кн.: Шекли Р. Паломничество на Землю. [Пер. с англ.] М., «Мир», 1966, с. 417—458.

На далекій планеті колоністи не мали зв'язків з рідною Землею двісті років. За цей час у невеликому селищі колоністів встановився певний уклад суспільного життя. Та ось несподівано Земля, де після великих війн і переворотів стались зміни в гіршу сторону, подала свій голос — заговорив старий радіоприймач. Колоністів попереджували про те, що незабаром приїде інспектор і що в них не повинно бути ніяких відхилень від земних звичаїв і порядків. Зокрема, колоністам забороняється допускати будь-який радикалізм, свободу. вільні вибори тощо. Колоністи поспішно перечитали старі книги про звичаї на Землі і, готуючись до зустрічі інспектора, побудували церкву, тюрму, створили поліцію, без чого дуже добре обходились багато років. Труднощі полягали лише в тому, що на планеті вже давно не траплялось ніяких злочинів, не було злочинців і не було кого посадити в тюрму. Після переконливих прохань односельчан універсальним злочинцем погоджується стати Том Рибак, якому видають ордер з офіціальним дозволом на вбивства та на крадіжки. Оповідання в цілому і особливо пригоди «злочинця» Тома, який марно шукає в селищі добровільної жертви для вбивства, є влучною сатирою на сучасну буржуазну цивілізацію.

ШЕКЛИ Р. Паломничество на Землю. Пер. с англ. Д. Жуков. — В кн.: Современная зарубежная фантастика. М., «Мол. гвардия», 1964, с. 65—78.

В цьому оповіданні Р. Шеклі через призму майбутнього показує, куди веде сучасний капіталізм, що робить з людиною «американський спосіб життя». Герой опові-

дання Альфред Саймон, народившись на невеликій сільськогосподарській планеті, де мав свою ферму і комбайном збирав пшеницю, мріяв коли-небудь побувати на Землі, про яку багато розповідали космічні мандрівники. І ось, заробивши грошей та продавши свою ферму, він нарешті потрапив на Землю, де його чекало гірке розчарування. Тут він, правда, побачив і любов і все інше, про що розповідали колись космічні мандрівники, але все це було продажне. За гроші тут купується і продається любов, щастя, честь і навіть життя людини.

Див. також інші твори- «попередження».

Проти фашизму і фашистської диктатури

БЕДЗИК Ю. Над планетою «Левіафан». Фантаст. повість. К., «Рад. письменник», 1965. 243 с. з іл.

Пізньої осінньої ночі біля Мюнхенського аеропорту неофашистська банда вчинила напад на молодого конструктора Пауля Ріхтера. Лише чудом конструкторові вдалося уникнути смерті. Але переслідування триває. Неофашисти намагаються залякати Ріхтера й примусити його відмовитись від співробітництва з радянськими інженерами. Ворогам миру не до вподоби те, що Ріхтер будує казковий корабель-велетень. В час загального роззброєння й заборони атомних бомб його корабель «Левіафан» привернув до себе увагу всього світу, як символ мирного співробітництва народів. Неофашисти прагнуть захопити корабель і таємно переправити в Африку приховані останні ядерні ракети. Ситуація ускладнюється особистою драмою Ріхтера. Про дальший розвиток подій читач дізнається з повісті.

БЕЛЯЕВ А. Властелин мира. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 4. [М.], «Мол. гвардия», 1963, с. 5—240.

Надзвичайно сучасно звучить сьогодні беляєвський роман «Властелин мира». Проблемам телепатії або біологічного радіозв'язку в останні роки все частіше присвячуються сторінки науково-популярних журналів та серйозних наукових книг. В наш час ці проблеми стали предметом наукового вивчення. Твір О. Беляєва, напи-

саний задовго до цього, теж присвячено цим питанням. Учений Штірнер, використовуючи свій винахід в галузі біологічного радіозв'язку, намагається стати диктатором людства. Шляхом інтриг, залякувань і злочинів в деякій мірі йому вдалось домогтись успіхів. Живучи в світі, де «людина людині — вовк», Штірнер і сам стає вовком серед вовків. Глибокий індивідуалізм Штірнера повертається суспільною, а пізніше і особистою трагедією вченого-диктатора.

ГОЛОВАНОВ Я. Победа Альбрехта Дюрера. Науч.-фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1963, с. 387—402.

Оповідання написане у формі щоденника вченого-біолога Курта Шлезінгера, який поступив на роботу в лабораторію буржуазного вченого Вальдена. Через деякий час Курт випадково довідався про страхітливі речі, які діються в лабораторії Вальдена: в своїй лабораторії цей расист вирощує людей карликів, яких він мріє вміщувати в бойові голівки балістичних ракет.

ДНЕПРОВ А. Уравнения Максвелла. Науч.-фантаст. повесть. — В кн.: Днепров А. Уравнения Максвелла. Сборник науч.-фантаст. повестей и рассказов. [М.], «Мол. гвардия», 1960, с. 3—55.

Крафтштудт — небезпечна людина. Це бувший військовий злочинець. Після війни в однім з міст капіталістичного Заходу він організував математичний вичислювальний центр, де роль вичислювальних машин виконують люди, на яких впливають високочастотними імпульсними струмами. Розповідь ведеться від імені героя повісті професора Рауха, який випадково потрапив у лабети фашиста. Про все це й розповідається в повісті «Уравнения Максвелла».

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. [Попытка к бегству]. — Хищные вещи века. Фантаст. повести. [М.], «Мол. гвардия», 1965. 320 с. с илл.

Повість «Попытка к бегству» написана в формі алегорії. Наш сучасник, радянський офіцер Репнін, втікає з фашистського полону. Залишились останні патрони. Але замість того, щоб випустити ці патрони у ворогів, що переслідують його, Репнін «втікає» у майбутнє. Картини майбутнього, які виникають в його уяві і складають зміст повісті. Репнін (під іншим прізвищем) разом

з іншими космонавтами потрапив на далеку планету, де панує жорстоке насилля, вбивства, побудовані жахливі концтабори. Тирани намагаються посадити в один з концтаборів і космонавтів з Землі. Лише тут Репнін переконався, що «втекти» в комунізм майбутнього від сучасності не можна. Право ввійти у майбутнє можна здобути лише шляхом важкої боротьби, а часом навіть ціною власного життя. Повість закінчується розповіддю про загибель Репніна в бою з фашистами, який витратив на ворогів останні патрони.

У повісті «Хищные вещи века» письменники образно показали розтлінний вплив буржуазної ідеології на душу людини. Журналіст Іван Жилін потрапив у вигадану капіталістичну країну з високим матеріальним рівнем життя. Тут майже всі процеси господарського і культурного життя механізовані й автоматизовані. На перший погляд, здається, ніби тут все добре. Але ближче знайомство з цим світом показує, що в умовах буржуазного ладу людина цілком втрачає свої якості, уподібнюється до тварин.

ЧАПЕК К. Война с саламандрами. Роман. — В кн.: Чапек К. R. U. R. — Средство Макропулоса. — Война с саламандрами. Фантаст. рассказы. Пер. с чешск. М., «Мир», 1966, с. 227—523.

Роман К. Чапека «Война с саламандрами» — один з найсильніших антифашистських творів світової літератури передвоєнного періоду. Основу сюжету складає фантастична історія «олюднення» морських тварин — саламандр. Надавши своїм саламандрам подоби обмеженого буржуазного обивателя, письменник затаврував антилюдяність буржуазної цивілізації, буржуазну мораль, побут і звичаї буржуазії, її міжнародну політику. Саламандри, які стали копіювати життя буржуазного суспільства, поклоняються «золотому стандарту» і поступово прилучаються до фашизму. Верховний сала-

мандр, бувший фельдфебель, дуже нагадує Адольфа Гітлера. Під його керівництвом саламандри проголошують лозунг «чистої саламандреності», починають вимагати «життєвого простору». Одночасно письменник спрямовує вістря сатири і проти багатьох імперіалістичних держав, які не лише потурають фашистам-саламандрам, а й допомагають їм.

Див. також Бредбері Р. «451° по Фаренгейту», Уеллс Г. «Облик грядущего», Владко В. «Сивий капітан».

Проти термоядерної війни

БЕРДНИК О. Серце Всесвіту. — [Катастрофа]. Фантаст. повісті. К., «Рад. письменник», 1962. 253 с. з іл.

У повісті «Катастрофа» в цікавій формі розповідається про історію планети Фаетон та причину її загибелі. Деякі сучасні вчені й справді допускають, що між Юпітером і Марсом колись існувала ще одна планета Сонячної системи. Пояс астероїдів, який виявили астрономи, це і є на думку вчених, залишки планети Фаетон, яка загинула з невідомих причин. Повість О. Бердника «Катастрофа» — це пересторога людству, заклик до боротьби за мир, проти гонки озброєння, проти ядерної війни.

БЛИШ Д. Король на горе. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 366—383.

В оповіданні мова йде про події, які можуть трапитись в будь-який день і в будь-якій країні, де розміщені американські військові бази. Космічний корабель-супутник з атомною зброєю на борту літає довкола Землі. Американський полковник, який керує кораблем, несподівано захворів психічно. Йому привиджується, що з Землі він одержав наказ скинути ядерні бомби на Вашінгтон. Хоч у цьому місті живе сім'я полковника, але він все таки готується виконати мнимий наказ і скинути бомби.

БРЭДБЕРИ Р. Будет ласковый дождь.—В кн.: Новая сигнальная. Сборник науч.-фантаст. повестей и рассказов. М., «Знание», 1963, с. 235—241.

В оповіданні змальовується житловий будинок-автомат у 2026 р. Тут все автоматизовано: годинник нага-

дує, що час вставати, інший автомат говорить, що сьогодні день народження одного з членів сім'ї, що настав час платити страхові внески. Метеокоробка попереджує, що буде невеликий теплий дощ і тому потрібно взяти калоші і плащі. Кухня готує сніданок і подає його на стіл, маленькі роботи-прибиральники наводять чистоту в кімнатах. Але цими благами ніхто не користується: в будинку немає жодної живої істоти. Пустий будинок-автомат зберігся серед руїн і попелу, що залишились від великого міста після вибуху атомної бомби. На одній із стін будинку свідки цієї трагедії — кілька випалених людських фігур: чоловік, що котить трав'яну косарку, жінка нагнулась зірвати квітку і двоє дітей ловлять м'яч.

КРИСТОФЕР Д. Предел напряжения. Пер. с англ. Н. Емельянникова. — В кн.: Туннель под миром. Сборник англо-американской фантастики. М., «Мир», 1965, с. 296—320.

Один з директорів міжнародної корпорації «Атомікс» Метью Лаберро без відома інших директорів створив такий запас атомної енергії, яка, коли її звільнити, може знищити на Землі все живе. Ця божевільна людина вирішила попередити населення Землі про те, що через три дні загинуть всі. Не допомагають ніякі прохання і навіть від пропозиції стати всесвітнім диктатором він відмовляється. Лише завдяки винахідливості одного з вчених страшну катастрофу вдалось відвернути.

РУДЕНКО М. Чарівний бумеранг. Космологічна феєрія. К., «Молодь», 1966. 273 с.

Науково-фантастичний роман М. Руденка учить мислити, мріяти, любити свою Батьківщину. Розповідаючи про трагічну загибель планети в далекі доісторичні часи, автор закликає уважно придивлятися до того, що діється в світі, берегти мир і щастя на Землі.

УЭЛЛС Г. Облик грядущего. Сценарий. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 13. М., «Правда», 1964, с. 399—514.

Літературний кіносценарій «Облик грядущего» був написаний Г. Уеллсом у 1935 р. Відомим режисером Корда за цим сценарієм був поставлений кінофільм. На сторінках книги і на полотні екрану виникає страхітливий обрис пошматованої і розваленої багатолітньою війною Європи, яка дійшла до первісного варварства. Епідемії, голод, загальне здичавіння — все це стало надбанням дрібненьких держав Європи, які ворогують між собою.

ХАЙНЛАЙН Р. Долгая вахта. Рассказ. Пер. с англ. — В кн.: Научно-фантастические рассказы американских писателей. М., 1960, с. 47—63.

Від Місяця до Землі летить дев'ять міжпланетних кораблів. Вісім з них — це почесна варта навколо одного невеликого корабля, в якому знаходиться свинцева труна і лічильник Гейгера. Далі автор описує причину загибелі одного з американських пілотів на Місяці. Американський полковник намагався використати склад атомних бомб на Місяці для бомбардування Землі, а пізніше — стати диктатором людства. Простий американський пілот пробрався на склад, замкнувся там і майже голими руками, без спеціальних інструментів, розладнав вибухові механізми, розібрав бомби. Це коштувало йому життя, зате злочин не здійснився.

Див. також: Саймак К. «Через речку, через лес».

Відповідальність вченого за свій винахід

БЕЛЯЕВ А. Вечный хлеб. Повесть. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 4. М., «Мол. гвардия», 1963, с. 241—318.

Поштовх для написання повісті «Вечный хлеб» дав письменникові успіх дослідів академіка Баха, який в той час зумів одержати надзвичайно складну органічну речовину, близьку до живого білка. Натхненний великою

людською мрією О. Бєляєв передбачив основний напрямок розвитку біології наших днів. Рано чи пізно потреби суспільства повинні були поставити перед наукою завдання відтворення живого білка, живої клітини, а пізніше — синтетичної їжі. У 60-х роках нашого століття проблема, якій присвячено роман О. Бєляєва, вперше одержала надійну наукову базу. Коротко зміст повісті такий. Професор Бройєр, якого всі вважали диваком, двадцять років працював над винаходом, який назвав «вічним хлібом». Речовина, яку винайшов професор, виявилась дуже поживною і смачною. До того ж вона мала властивість весь час збільшуватись в об'ємі. Професор уже вважав себе благодійником людства. Та несподівано «вічний хліб» став загрожувати людству через інтенсивність свого утворення страшною катастрофою. Про боротьбу з цією загрозою та про різні пригоди мешканців невеликого містечка, де відбуваються події, і розповідається в повісті.

БЕЛЯЕВ А. Голова профессора Доуэля. — В кн.: Беляев А. Собрание сочинений. В 8-ми т. Т. 1. [М.], «Мол. гвардия», 1963, с. 171—335.

Головним героєм твору є професор Доуель, який здійснив фантастичне відкриття: навчився підтримувати життя голови, відділеної від тіла людини. Професор Доуель — це мрійник, який хоче, щоб його відкриття ощасливило людей, знищило страх перед смертю. Рядом з професором Доуелем ми бачимо його учня Керна, хитрого і підступного ворога, який обманув Доуеля, украв його відкриття. Жадоба до слави й грошей примусили Керна піти на злочин — вбити свого учителя, а його оживлену голову заставити працювати для нових наукових винаходів, які мали б ще більше прославити Керна. Проте, правда й добро, переборюючи тисячі перешкод, перемогли підступність і брехню Керна.

БЄЛЯЄВ О. Людина, що знайшла своє обличчя. — [Продавець повітря. — Аріель]. Наук.-фантаст. твори. Пер. з рос. К., «Молодь», 1959. 487 с. з іл. (Б-ка пригод та наук. фантастики).

Містер Бейлі хоче стати диктатором людства. Використавши великий науковий винахід у своїх цілях, він намагається створити нестачу повітря на Землі. Радянські люди пробираються в підземне місто хижака-капіталіста, де він заморожує повітря, збираючись пізніше продавати його по високих цінах. Герої твору переживають багато небезпечних пригод в горах та в підземному місті. Про це й розповідається в повісті «Продавець повітря».

Важливим і хвилюючим життєвим проблемам присвячені й інші твори О. Бєляєва, вміщені в цьому збірнику. Про роман «Аріель» див. у розділі «Дослідження матерії».

ВЕРН Ж. Незвичайні пригоди експедиції Барсака. [Наук.-фантаст. повість. Пер. з франц.] К., Дитвидав УРСР, 1959. 303 с. з іл. і карт. (У світі пригод).

Експедиція, яку очолюють депутати парламенту Барсак і Бодрієр, заглибилась у дикі нетрі Африки. Тут несподівано члени експедиції потрапили в дивне місто Блекленд з небаченими до того часу машинами та високорозвиненою технікою. В цьому таємничому місті править диктатор — злочинець Гаррі Кіллер. Прочитавши книгу, читач довідається про хвилюючі пригоди учасників експедиції, про їх боротьбу із злочинцями. Опис цього міста — це зла сатира на агресивні імперіалістичні держави. Жюль Верн разом з тим із симпатією змальовує корінних жителів «чорного континенту», які борються із визискувачами й злочинцями.

ВЛАДКО В. Сивий капітан. Роман. К., Дитвидав, УРСР, 1964. 695 с. (У світі пригод).

В романі розповідається про трагічну долю вченого у країні, де панує фашистська диктатура. Фашисти намагаються примусити Ернана Раміро передати їм свій винахід. Вчений відмовився від такої пропозиції, за що ледве не поплатився життям. Щоб помститись катам, Раміро збудував незвичайний автомобіль «Люцифер», майже невразливий для ворогів. Небезпечні пригоди вченого і його боротьба з фашистами — такий зміст книги популярного українського фантаста.

ГАУЗЕР Г. Мозг-гигант. Науч.-фантаст. роман. [Пер. с нем. Р. Штильмарк]. Послесл. Б. Леонтьева. М., «Мир», 1966. 283 с. (Зарубежная фантастика).

Велика кібернетична машина, створена вченими США, стала основним центром, де вирішуються складні наукові і господарські питання. Незабаром машині збираються доручити керівництво всім виробництвом, транспортом і військовими силами. Але несподівано вчені виявили в машині самостійний мозок, створений самою кібернетичною машиною. Тепер кібернетична машина вийшла з-під контролю людей і поставила перед ними нечувані вимоги, намагаючись стати диктатором. Книга підкреслює, що капіталістичний шлях розвитку є згубним для людства. Винахід, який в інших умовах повинен принести лише користь, при капіталістичній системі приховує в собі небезпеку для людства.

ГЕРНСБЕК Х. Ральф 124 с. 41+. Роман о жизни в 2660 году. Пер. с англ. М., «Прогресс», 1964. 167 с.

Роман Х. Гернсбека, одного з зачинателів прогресивної американської фантастики, це мрія про технічний прогрес, про майбутнє людського суспільства. Головний герой роману Ральф здійснює один за одним низку цікавих і корисних технічних винаходів, серед яких — телефот, керування погодою, міжпланетні сполучення, воскресіння мертвих та інші. Важливо те, що багато з технічних передбачень письменника на сьогодні й справді стали реальними (вперше роман видано в 1925 р.) Зокрема Х. Гернсбек передбачив епоху пластмас та синтетичних матеріалів, вірно змалював технологію їх виготовлення.

ДНЕПРОВ А. Крабы идут по острову. Рассказ. — В кн.: Днепров А. Уравнения Максвелла. М., «Мол. гвардия», 1960, с. 89—114.

Американський інженер Куклінг створив кібернетичні машини — металічні краби, які переробляють метал і створюють самі подібних до себе крабів. Капіталісти і особливо військові кола країни покладають великі надії на цей винахід — такі краби в час війни можуть повністю паралізувати ворожу техніку. Інженер, виконуючи волю своїх хазяїв, проводить експеримент на пустинному острові і гине в щелепах крабів.

ДНЕПРОВ А. Формула бессмертия. Науч.-фантаст. повести и рассказы. [М.], «Мол. гвардия», 1963. 158 с. с илл. (Фантастика. Приключения. Путешествия).

Всі твори, що ввійшли до збірника, пронизує думка про вплив наукових винаходів на життя й долю людства. Читаючи повість «Глиняный бог», ми разом з французьким хіміком Мюрдалем та його другом Фернаном потрапляємо в таємничу лабораторію в глибині африканської пустині, берем участь в боротьбі проти злочинних планів боннського ставленика доктора Грабера. Він проводить складні досліди, замінюючи в організмі людини вуглець кремнієм, що робить людину нечутливою до атомної радіації. Такі люди були б ідеальними солдатами армії, яка веде загарбницьку атомну війну. Повість «Формула бессмертия» присвячена проблемам створення людини штучним способом. Цікавих питань торкається автор в оповіданнях «Лицом к стене» і «Людвиг». У збірнику вміщені також невеликі гумористичні новели під загальним заголовком «Послесловие к Уэллсу».

ДОЛГУШИН Ю. Г. Ч. Роман. М., Профтехиздат, 1960. 424 с. с илл.

Дія науково-фантастичного роману відбувається в 30-х роках, коли радянська наука безпосередньо приступила до розв'язання проблем, пов'язаних з високочастотним електромагнітним випромінюванням. Автор цікаво розповідає про технічні винаходи молодого інженера Миколи Тунгусова та дивовижні досліди видатного вченого-біолога професора Рідана, про те, як завдяки їх творчій співдружності був створений «Генератор чудес». Винахід відкриває необмежені можливості в боротьбі з хворобами, старістю і самою смертю. Розповідь про створення «Генератора чудес» переплітається в книзі з розповіддю про долю іншого чудового винаходу — апарату для бездротової передачі електроенергії, створеного німецьким вченим Гроссом і захопленого фашистами, які намагаються перетворити його в джерело «променів смерті». Вперше роман надруковано в журналі «Техника — молодежи» в 1938—1939 рр.

ЗАГДАНСКИЙ Е. Прыжок в бессмертие. Науч.-фантаст. повесть. К., «Молодь», 1963. 131 с. с илл.

Група вчених однієї з капіталістичних країн працює над важливою науковою проблемою: з допомогою досяг-

нень кібернетики вони намагаються відтворити людину. Але в умовах капіталістичного світу ця робота не знаходить підтримки. Переборовши багато перешкод, герої повісті поривають з капіталістичним світом і направляються в сусідню соціалістичну країну, де сподіваються використати свій винахід у гуманних цілях.

КАШШАИ Ф. Телечеловек. Фантаст. хроника. Пер. с венгер. Б. Гейлер. М., «Мир», 1965. 202 с. с илл. (Зарубежная фантастика).

Події, описані в повісті, відбуваються наприкінці 60-х рр. у вигаданій країні Міклані. Головний герой, талановитий учений Бірмінг, винайшов установку, в якій використав останні досягнення в галузі електроніки й біофізики. З допомогою цього винаходу професор одержав об'ємне зображення. Сталося так, що зображення ожило і почало самостійне життя. Між професором і його «двійником» виник соціальний конфлікт. Так автор розкриває проблему відповідальності вченого за свій винахід. Всі події в повісті подаються на фоні гострої боротьби між паліями війни і прибічниками миру й прогресу.

КОБО А. Четвертый ледниковый период. — Тоталоскоп. Пер. с япон. и предисл. С. Бережкова. М., «Мол. гвардия», 1965. 238 с. с портр. (Б-ка современной фантастики. В 15-ти т. Т. 2).

Творчість відомого японського письменника Абе Кобо відзначається великою увагою до людської психології. Він намагається показати поведінку звичайних людей в незвичайних, фантастичних умовах. Письменник разом з тим використовує фантастичні сюжети для того, щоб показати, що сучасне буржуазне суспільство заходить у безвихідне становище. Повість «Четвертый ледниковый период» — це розповідь про винайдення машини, яка на підставі логічного аналізу фактів передбачає майбутнє. В центрі цього твору — образ професора Кацумі, талановитого вченого, який живе лише для науки, що, на його думку, стоїть вище соціальних відношень і класової боротьби. Проте винайдена ним машина потрапляє в руки діляг, які намагаються використати її для накопичення своїх прибутків. Професора Кацумі вони хочуть знищити, як людину, що багато знає і є для бізнесменів небезпечною.

ЛЯШЕНКО М. Человек-луч. Фантаст. роман. М., Детгиз, 1961. 286 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Чи бачили ви коли-небудь, як над нетрями лісу плавно летить у повітрі великий шестиповерховий будинок, чи як порхає по кімнаті, невідомо звідки взявшись, сира картоплина? Напевно ні! А ось герої роману «Человек-луч» — комсомолець Юра Сергеєв і школяр Льонька Бубир бачили такі чудеса. Про те, як це трапилося, про які таємниці дізналися Льонька і його друзі, які пригоди пережили, про дивовижний науковий експеримент перетворення людини в пучок квантової енергії і відтворення її знов на відстані десятків тисяч кілометрів і розповідається в романі.

СМОЛИЧ Ю. Прекрасні катастрофи. Наук.-фантаст. романи. [Трилогія]. К., «Рад. письменник», 1965. 412 с. з іл.

Про доктора Гальванеску та його дивне „господарювання» стало відомо в багатьох країнах. Одна з зарубіжних академій наук посилає до Гальванеску свого представника Юлію Сахно з завданням ознайомитись з «господарством» доктора. Ще до зустрічі з Гальванеску дівчину насторожує те, що селяни з довколишніх сіл називають землю доктора «проклятою». Дівчина намагається розкрити таємницю. Всупереч забороні доктора, ризикуючи власним життям, вона дізнається, що Гальванеску з допомогою найновіших досягнень медицини перетворює нормальних живих людей в біологічних роботів. Про це й розповідається в першому романі трилогії «Господарство доктора Гальванеску». В другому й третьому романах («Що було потім», «Ще одна прекрасна катастрофа») події динамічно розгортаються далі.

СТЕРЖОН Т. Бог микрокосмоса. Науч.-фантаст. рассказ. [Пер. с англ. Ф. Мендельсон]. В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1961, с. 466—498.

Вчений Кіддер створює в лабораторії штучний світ— мікрокосмос з живими розумними істотами, які швидко розвиваються. Через кілька поколінь, які змінились протягом недовгого часу, ці істоти вдосконалюються настільки, що можуть вирішити будь-яке завдання. Один за одним вони дають Кіддеру нові винаходи, схеми і моделі небачених машин. Капіталіст Конент, який фінансує досліди Кіддера, намагається використати відкриття маленьких мешканців мікрокосмосу в антигуманних цілях і стати повновласним диктатором людства. Коли Кіддер спробував сперечатись, то фінансист погрозливо сказав: «Така дрібниця, як ваше життя, мене не зупинить». Лише з допомогою маленьких істот мікрокосмосу вченому вдалось перешкодити злочинним діям капіталіста.

ТОЛСТОЙ А. Гиперболоид инженера Гарина. — Аэлита. К., Гослитиздат Украины, 1958. 393 с. с илл.

В науково-фантастичному романі «Гиперболоид инженера Гарина» розвінчуються божевільні плани американської реакції, яка прагне з допомогою найновіших наукових досягнень встановити панування над світом. Ось короткий зміст роману. Інженер Гарін, скориставшись винаходом іншого вченого, створив смертоносну зброю — тепловий випромінювач. Тепер Гарін намагається заволодіти багатствами всієї Землі, встановити фашистську диктатуру. За гіперболоїдом Гаріна полюють крупні капіталісти на чолі з хижаком Роллінгом. Автор показує, що подібний науковий винахід в руках одного напівбожевільного авантюриста, як і в руках групи капіталістичних хижаків, несе людству серйозну небезпеку.

Про роман «Аэлита» О. Толстого див. у розділі «Освоєння космосу. Космічні подорожі».

ТОЛСТОЙ О. Союз п'яти. [Наук.-фантаст. оповідання. Пер. з рос.] К., «Молодь», 1959. 50 с. з іл. (Б-чка пригод та наук. фантастики).

Однієї осінньої ночі жителі Землі побачили жахливу картину. На небі появився Місяць, який мав незвичайний вигляд: збільшився його розмір, змінився колір,

диск коливався. Через деякий час стало ясно, що Місяць розвалюється на шматки. Це група хижаків-капіталістів здійснила свій злочинний задум, надіючись добре поживитись на цій авантюрі. На гроші капіталістів інженер Корвін запустив на Місяць кілька великих спеціальних снарядів, вибух яких і розколов Місяць. Проте злочинців чекало гірке розчарування, їх хижацькі задуми не здійснились.

ТРУБЛАЇНІ М. Шхуна «Колумб». Повість. К., Дитвидав УРСР, 1963. 623 с. з іл. (У світі пригод).

Події повісті відбуваються у невеликому рибальському виселку, на острові Лебединім, біля південних берегів нашої Батьківщини. Професор Ананьєв знайшов на острові поклади мінералу, з якого можна добувати гелій, і розробив оригінальний проект видобування гелію. Про це дізналася іноземна розвідка, яка заслала до Радянського Союзу шпигуна із завданням знищити професора Ананьєва і викрасти його проект. Та завдяки пильності й мужності радянських людей плани іноземної розвідки були зірвані.

ФІВЕГ Г. Полум'я в лабораторії № 1. [Пер. з нім. В. Харитонов]. К., «Молодь», 1959. 54 с. з іл. (Б-чка пригод та наук. фантастики).

Вчені Німецької Демократичної Республіки сконструювали надзвичайно цінний прилад — ультразвуковий генератор, за допомогою якого можна плавити тверді метали без підвищення температури. Іноземна розвідка за всяку ціну намагається оволодіти винаходом. Шпигунові вдалося проникнути в лабораторію і викрасти креслення. Автор розповідає про те, як вдалося затримати і знищити злочинця.

ЮРЬЕВ З. Финансист на четвереньках. — В кн.: Фантастика. Вып. 1. М., «Мол. гвардия», 1965, с. 119—227.

Для фінансиста Гроппера залишились лічені дні життя: його невблаганно з'їдає невиліковна хвороба. Два вчених за гроші пропонують замінити його старе і хворе тіло тілом молодої здорової людини, зберігши при цьому мозок та вдачу мільйонера. Племінник фінансиста, який мріє якнайшвидше дорватись до мільйонів свого дядька, найняв банду гангстерів, які повинні перешкодити «омолодженню» дядька. Бандити вчасно напали і

знищили молоду людину, в тілі якої мав жити Гроппер. У вчених залишився єдиний вихід — втілити фінансиста у великого бульдога. З цього часу починається низка смішних і небезпечних пригод для фінансиста в подобі собаки. За ним полюють бандити, псевдовчені, урядові чиновники, які хочуть захопити мільйони Гроппера.

Див. також: Бедзик Ю. «Над планетою „Левіафан"», Бедзик Ю. і Бердник О. «Людина без серця», Бердник А. «Призрак идет по Земле», Голованов Я. «Победа Альбрехта Дюрера», Уеллс Г. «Человек-невидимка».

Релігія — ворог прогресу

БЕРДНИК О. Подвиг Вайвасвати. — В кн.: Бердник О. Подвиг Вайвасвати. — Вогняний вершник. — Дві безодні. — Хор елементів. К., «Молодь», 1967, с. 5—167.

Це розповідь-казка про стародавні часи людства, про легендарну Атлантиду, яка в повісті називається Атлантісом, про жорстоку боротьбу між чорними силами Атлантіса, які очолює головний чаклун Ранатака, і простими людьми та рабами, яких підняв на боротьбу хоробрий воїн Вайвасвата. Боротись Вайвасваті з жорстоким і хитрим ворогом важко, бо в руках жерців і чорного Володаря Ранатаки великі знання і такі дивні речі, як Всевидяче Око, літаючі птахи — вімани та інше. Все це жерці колись здобули підступним шляхом і брехнею від посланців Всесвіту, які прибули на Землю з метою — «об'єднати світи полум'ям Любові». Та все ж таки у жорстокій боротьбі перемогу здобули воїни Вайвасвати.

БОРУНЬ К. Восьмой круг ада. Пер. с польск. Е. Вайсброт. — В кн.: Антология фантастических рассказов [писателей Италии, Польши, Франции, Чехословакии, Швейцарии, Японии]. М., «Мол. гвардия», 1966, с. 45—151. (Б-ка современной фантастики. В 15-ти т. Т. 5).

Інквізитор Мюнх, який в XVI столітті спалив на вогнищі багато невинних жертв, несподівано потрапив у 2034 р. Це сталось внаслідок прибуття на Землю чужого космічного корабля, який і захопив з собою інквізитора. Космічні гості даремно пробували порозумітися з монахом, який весь час відганяв хрестом від себе «нечисту силу». Згодом пришельці, очевидно розчаровані ту-

пим монахом, завезли його знову на Землю і висадили на тому ж місці, де взяли його в 1593 р. Мешканці Землі 2034 р. здивовано оглядають босого, брудного і обірваного монаха, який пояснює, що був у «чистилищі», куди його колись забрала нечиста сила. Письменник викриває брудні махінації монахів-інквізиторів, які палили невинних людей на вогні, і одночасно багато уваги приділяє змалюванню майбутнього людського суспільства, в якому поступово перевиховується і прозріває інквізитор Мюнх.

ЦВЕТКОВ Ю. 995-й святой. Науч.-фантаст. рассказ. — В кн.: Фантастика. [М.], «Мол. гвардия», 1962, с. 287—309.

В католицький костьол через дах упав метеорит. Ксьондз, який доторкнувся до нього, дістав незвичайну космічну хворобу і перетворився в метал. Пізніше Ватікан оголосив металічного покійника святим. Автор показує, як навколо нового «святого» вірні слуги Ватікану творять брудні махінації, зав'язують інтриги.

ШУЛЬЦ Н. Тайна древнего манускрипта. Фантаст. повесть. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1965, с. 496 — 535.

В стародавньому Єгипті слуги релігійного культу — жерці прибрали до своїх рук владу і всі багатства країни. Вони приховують від народу знання, знищують культуру. Вчитель молодого фараона потайки від жерців розповідає таємницю: давно на Землю прилетіли на вогняному птахові небесні посланці і принесли з собою багато цінних знань. Релігійні фанатики знищили вогняного птаха і багато дарунків гостей. Залишився лише лист, який вдалося приховати від жерців. Цей лист попереджує про небезпеку, яка загрожує країні з боку слуг релігії.

ОСВОЄННЯ КОСМОСУ, КОСМІЧНІ ПОДОРОЖІ

Ми живемо в період завоювання космосу. Проблема міжпланетних подорожей — це не лише фантастика — вона досить активно переходить із стадії проектів до практичних звершень. Героїчні польоти радянських космонавтів, вихід у космос О. Леонова, м'яка посадка «Луны-9» на Місяць, посадка на Венеру радянської автоматичної станції — все це яскраві докази того, що людина перейшла від мрій про космічні подорожі до здійснення перших кроків в освоєнні космосу. Вже тепер вчені серйозно працюють над проектом здійснення польоту людини на Місяць. (Див. наприклад, статтю професора В. Селезньова в журналі «Авиация и космонавтика», 1965, № 5). І тому цілком природно, що більша частина творів радянських і зарубіжних письменників - фантастів присвячена питанням освоєння космічних просторів. Перш за все, письменників приваблює проблема освоєння навколосонячного космічного простору, міжпланетні перельоти до Місяця, Марса, Венери, Юпітера. У своїх творах вони розповідають про перебування космонавтів з Землі на Місяці (К. Ціолковський, О. Казанцев, А. Кларк, С. Лем), на Марсі (О. Бердник, А. і Б. Стругацькі, О. Толстой, Р. Бредбері, Б. Пайпер), на Венері (О. Бєляєв, В. Владко, О. Казанцев, С. Лем та

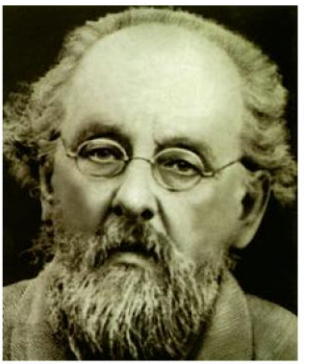

К. Е. Ціолковський

інші), на Юпітері (О. Бердник, А. і Б. Стругацькі), на Меркурії (Г. Джайлс). Чимало творів наукової фантастики присвячено планеті Фаетон, яка нібито в давнину знаходилась між орбітами Марса і Юпітера. Причиною загибелі цієї планети, як говориться в більшості з них, була гонка озброєнь, нерозумне використання внутрішньо-ядерної енергії («Катастрофа» О. Бердника, «Чарівний бумеранг» М. Руденка, «Наследство фаэтонцев» Г. Мартинова). До речі, подібна гіпотеза про загибель Фаетона висувається і в науково-популярній та публіцистичній літературі.

В інших творах мова йде про польоти людини за межі Сонячної системи, до зірок та до інших галактик, про дивні форми розумного життя на інших планетах тощо.

На відміну від радянських фантастів, які вважають своїм обов'язком створення правдивих образів людей майбутнього комуністичного суспільства, більшість письменників капіталістичних країн переносять в майбутнє звичаї і порядки сучасного їм капіталістичного ладу з його хижацькими законами. Їх космонавти летять до інших планет не з метою наукових досліджень. Ними керує єдине бажання, єдине прагнення — збагачення. Щоб задовольнити його, вони готові здерти шкіру з нововідкритої чужої планети (Р. Бредбері «Здесь водятся тигры»), знищувати живих розумних істот (Д. Венс «Дар речи»). Проте це зовсім не означає, що симпатії письменників на боці цих капіталістичних акул. Це своєрідна критика і засудження капіталістичного ладу і застереження людства.

Місяць

Місяць — найближчий супутник нашої Землі і тому не дивно, що багато науково-фантастичних творів як вітчизняних так і зарубіжних письменників присвячено саме польотам людини на Місяць, вивченню і освоєнню його.

Що знайдуть люди на Місяці, які там природні умови, які шляхи освоєння природи цієї планети людиною?

На ці та інші питання намагаються дати відповідь радянські та зарубіжні фантасти в творах, які рекомендуються нижче.

БЕРЕЖНИЙ В. В небі — Земля: [У зоряні світи.— Голуба планета]. Фантаст. повісті. К., Держлітвидав УРСР, 1962. 238 с. з іл.

Радянський космічний корабель летить на Місяць. Група космонавтів під керівництвом досвідченого вченого знаходить на Місяці багато пам'яток давньої культури селенітів. Про хвилюючі пригоди членів експедиції на Місяці розповідається в повісті «У зоряні світи».

Друга повість — «Голуба планета» — теж присвячена міжпланетним подорожам. Від далеких зірок на Землю — Голубу планету — повертаються космонавти. Зазнавши тяжких випробувань, вони нарешті потрапили на рідну планету, де по земному часу пройшло багато років і відбулось багато змін.

ВЕРН Ж. С Земли на Луну. Роман.—В кн.: Верн Ж. Собрание сочинений. В 12-ти т. Т. 1. М., 1954, с. 317—494.

ВЕРН Ж. Вокруг Луны Роман. — В кн.: Верн Ж. Собрание сочинений. В 12-ти т Т. 1. М., 1954, с. 495—683.

Жюль Верн

Недалеко той час, коли мрії Жюль Верна про політ людини до Місяця стануть дійсністю. Адже радянський вимпел уже знаходиться на Місяці, радянська ракета уже облетіла навколо Місяця і зробила фотографію зворотного боку. В романах Жюль Верна техніка, з допомогою якої люди прагнуть добратись до Місяця, дещо примітивна. І це зрозуміло: романи писалися в середині XIX століття. В першому романі розповідається про підготовку польоту до Місяця та про відліт членів «Гарматного клубу» з Землі у великому гарматному снаряді. В другому — йдеться про дальші пригоди героїв під час польоту та повернення на Землю.

КАЗАНЦЕВ А. Лунная дорога. Повесть. — В кн.: Казанцев А. Гости из Космоса. М., 1963, с. 311—468.

У повісті «Лунная дорога» розповідається про перший, що ледве не закінчився трагічно, політ людей на Місяць.

Майже одночасно радянський та американський космічні кораблі відлетіли з Землі до Місяця. Американські космонавти за всяку ціну хочуть першими прибути на Місяць. Але під час польоту сталось так, що радянським космонавтам довелось рятувати американців від вірної смерті. Після цього на Місяці обидва екіпажі почали наукові дослідження разом.

КЛАРК А. Лунная пыль. [Повесть].—Рассказы. Пер. с англ. Л. Жданов. [М., «Знание», 1965]. 344 с. с илл. (Науч. фантастика).

Збірник дає уяву про тематику одного з кращих сучасних письменників-фантастів Англії, вченого-астронома Артура Кларка.

Серед творів центральне місце займає повість «Лунная пыль», яка переносить читача на Місяць, уже освоєний і обжитий людьми. Однією з найцікавіших подорожей стає подорож на спеціально обладнаних кораблях по місячних морях, які наповнені багатометровим шаром місячної пилюки. В центрі повісті — події, зв'язані з аварією одного з таких кораблів, який «втопився» в морі місячного пилу. До збірника включено два цикли оповідань під загальною назвою «По ту сторону неба» і «Бросок на Луну».

УЭЛЛС Г. Первые люди на Луне. Пер. с англ. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 3. М., «Правда», 1964, с. 3—186.

Дещо інший, ніж у Жюль Верна, знайшов спосіб доставки своїх героїв до Місяця відомий англійський фантаст Г. Уеллс. Винахідник Кейвор і його друг професор Бедфорд побудували щось подібне до аеростата із заслінками, які не пропускали тяжіння. Відкриваючи та закриваючи гравітаційні заслінки, зроблені з «кейвориту», мандрівники потрапили на Місяць, де знайшли дивні рослини, що росли лише вдень, зустрілися з селенітами, які жили й працювали глибоко під поверхнею Місяця.

ЦІОЛКОВСЬКИЙ К. На Місяці. Наук.-фантаст. повість. [Пер. з рос. Г. Кас'яненко]. К., «Молодь», 1959. 51 с. з іл. (Б-ка пригод та наук. фантастики).

Видатний російський вчений К. Е. Ціолковський поряд з великим вкладом у розвиток вітчизняної науки написав ще цілий ряд цікавих науково-фантастичних творів. Кращі з них вміщені у збірнику «Путь к звездам». В ньому читач знайде повісті, оповідання, художні нариси. Зокрема, з великим інтересом читається повість «На Місяці». К. Ціолковський досить вдало описав можливі враження людини під час перебування її на Місяці. Автор цікаво розповідає про різні пригоди, які чекають людину при несподіваному зменшенні тяжіння і т. д.

Див. також: Бєляєв А. «Звезда КЭЦ», Лем С. «Охота на Сэтавра», Хайнлайн Р. «Долгая вахта», Гуревич Г. «Лунные будни».

Марс

З того часу, як на Марсі відкрито «канали», ця планета користувалась постійною увагою не тільки вчених, але й письменників-фантастів. Одні з них заселяють Марс розумними людиноподібними істотами (О. Толстой «Аэлита»); інші — чудовиськами, які навіть на Землю відважились напасти (Г. Уеллс «Війна світів»).

В інших творах космонавти з Землі знаходять на Марсі залишки стародавньої цивілізації.

АЗИМОВ А. Путь марсиан. — В кн.: Азимов А. Путь марсиан. [Рассказы]. Пер. с англ. М., «Мир», 1966, с. 15—79.

Автор змальовує нелегку працю «сміттярів», які немовби підмітають космос, очищаючи його від різних

сторонніх речей. Це хоч і важка праця, але необхідна для здійснення регулярних рейсів космічних кораблів.

Основна база «сміттярів» знаходиться на Марсі, куди й стягаються з різних кінців навколосонячного простору різні металеві речі, залишки супутників тощо.

БЕРДНИК О. Марсіанські зайці. — [Міжзоряна нянька]. Наук.-фантаст. оповідання. К., Дитвидав УРСР, 1962. 74 с. з іл.

Від підступної космічної хвороби раптово гине весь екіпаж зорельота «Серце», що мчить до невідомої планети. Лише двоє немовлят — сини капітана зорельота — випадково залишаються живими. Здається, що беспорадні діти неминуче загинуть без догляду. Та ось несподівано доглядати їх взявся робот, який поступово виховав сміливих і розумних юнаків. Обидва брати з допомогою робота продовжують розпочату космонавтами справу, досліджують нововідкриту планету і повертаються на Землю, де лікарям вдалось повернути життя всім учасникам екіпажу. Про все це розповідається в оповіданні «Міжзоряна нянька».

Прочитавши оповідання «Марсіанські зайці», ми разом з героями твору побуваємо на Марсі, познайомимось з його природою та мешканцями.

БЕРДНИК О. Радістю перейдемо безодні. — В кн.: Бердник О. Хто ти? — Радістю перейдемо безодні. Феєрії. К., «Рад. письменник», 1965, с. 363—435.

Радянський космонавт Павло вдруге летить до Марса. Потрапивши на супутник Марса — Фобос, Павло тут зустрічається з розумними істотами, які розкривають йому чимало таємниць космосу. Одночасно прояснюється ще одна таємниця, над якою задумувались вчені Землі і сам Павло. Коли вперше Павло повернувся на Землю, виявилось, що міжпланетний корабель зроблено з невідомого матеріалу, хоч всі його деталі відповідали земним зразкам. Тепер на Фобосі Павло дізнається, що тоді, під час посадки на Марс, він разом з кораблем розбився і марсіанам довелось повністю відтворити корабель і тіло космонавта. Про все це й розповідається в творі «Радістю перейдемо безодні».

БРЕДБЕРІ Р. Марсіанська хроніка. [Фантаст. роман. Пер. з англ. О. І. Терех. Післямова В. Владка]. К., «Молодь», 1963. 211 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

Книга складається з серії окремих епізодів і новел, які раніше друкувались окремо. Як і в інших своїх творах, так і в «Марсіанській хроніці» письменник більше уваги звертає на людські взаємовідносини в майбутньому, перші зустрічі і сутички різних цивілізацій. Автор разом з героєм своєї книги Джеффом Спендером турбується про збереження давньої культури марсіан, якій загрожує вторгнення агресивних землян. Земляни майже повністю знищили культурні надбання в себе дома і тепер можуть зробити те ж саме на Марсі. Спендер прийняв відчайдушне рішення: вбити своїх супутників і такою ціною не допустити грубого господарювання землян на чужій планеті.

ЖУРАВЛЕВА В. Голубая планета. Рассказ. — В кн.: Журавлева В. Сквозь время. М., 1960, с. 48—73.

На Землі вважають планетоліт «Стріла» загиблим. Таке повідомлення було передано по радіо. Та в дійсності два космонавти, які в планетольоті давно покинули Землю, залишились живими. Їм вдалося врятуватись під час зустрічі «Стріли» з сильним метеоритним потоком. Від імені одного з цих відважних людей і ведеться розповідь. Читач довідається також про перетворення суворої природи Марса і пристосування її для життя людей.

МИХАЙЛОВ В. [Особлива необхідність]. — Чорні Журавлі Всесвіту. [З рос. пер. В. Данилейко]. К., «Веселка», 1966. 232 с. з іл.

Космічний корабель, керований автоматами, несе експедицію до планети Марс. Несподівано він потрапляє у могутній потік проникаючого випромінювання. Космонавти змушені зробити посадку на одному із супутників Марса. Що це був за супутник, які пригоди чекали на ньому космічних мандрівників, як пощастило їм повернутися на Землю, — про це ви дізнаєтесь з повісті «Особлива необхідність». Книжка містить також цікаве науково-фантастичне оповідання «Чорні Журавлі Всесвіту» — про невтомних дослідників космосу.

ПАЙПЕР Б. Универсальный язык. [Пер с англ. А. Стависская]. — В кн. На суше и на море. М., Географгиз, 1960, с. 446—485; Научно-фантастические рассказы американских писателей. М., 1960, с. 209—253.

Експедиція вчених з Землі виявила на Марсі залишки давньої цивілізації: зруйновані міста, загадкові машини, бібліотеки. З допомогою малюнків у книгах та фресок на стінах будинків вченим вдалося розшифрувати мову марсіан. Універсальним ключем для розшифровки послужила таблиця елементів Менделєєва — «Універсальна мова» Всесвіту.

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Стажеры. Науч.-фантаст. повесть. М., «Мол. гвардия», 1962. 255 с. с илл.

Повість присвячена людям XXI ст., які сміливо вступають в боротьбу з могутніми силами природи, оволодівають її таємницями, щоб побудувати світле майбутнє для всього людства. Один з героїв повісті говорить: «Ми всі стажисти на службі в майбутнього».

Основний зміст повісті — історія експедиції планетольота «Тахмасиб». Учасники експедиції — пілот Биков, штурман Крутиков, планетолог Юрковський та інші — допомагають провести облаву на велетенських «літаючих п'явок» на Марсі, знаходять там сліди давньої цивілізації, знайомляться з роботою обсерваторії в системі Сатурна тощо.

ТОЛСТОЙ А. Аэлита. [Фантаст. повесть]. М., Гослитиздат, 1958. 143 с.

На одній з вулиць Петрограду в 192... році з'явилось оголошення, в якому інженер М. С. Лось запрошував бажаючих летіти з ним на планету Марс. Виявив бажання летіти з інженером демобілізований червоноармієць О. Гусєв і в призначений час планетоліт стартував з Землі. На Марсі герої повісті зустрілися з розумними істотами, подібними до людей. Марсіани, що стоять при владі,

живуть за рахунок праці пригнічених істот. Енергійний Гусєв без вагань стає на бік народних мас і допомагає їм у боротьбі проти визискувачів.

Див. також: О. Беляєв «Звезда КЭЦ», Мартинов Г. «Звездоплаватели», Казанцев О. «Внуки Марса», Джайлс Г. «На Меркурии».

Венера

Ще зовсім недавно Венеру називали «планетою загадок». Тому письменники по-різному змальовували природу, клімат, рослинний і тваринний світ цієї планети. Тепер, після посадки на Венеру радянської автоматичної станції, стало відомо, що атмосфера її складається в основному з вуглекислого газу, що там кисню та водяних парів всього 1,5%, азоту не виявлено. Тиск біля поверхні планети становить від 15 до 22 атмосфер, а температура досягає +280 градусів. Чи можливе життя в цих умовах? Це покажуть дальші наукові дослідження. А покищо варто познайомитись з творами радянських та зарубіжних письменників, присвяченими цій «планеті загадок».

БЄЛЯЄВ О. Стрибок у ніщо. Фантаст. роман. [Пер. з рос.]. К., «Молодь», 1961. 258 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

Немов пацюки, метушаться на охопленій революцією планеті «кращі» представники буржуазного світу. Всі ці банкіри, єпископи, аристократи і просто ледачі дівиці готові втікати від революції хоч і на іншу планету. Саме тому вони з готовністю вхопились за пропозицію інженера Цандера летіти міжпланетним кораблем на Венеру.

Письменник використав гострий захоплюючий сюжет для того, щоб у популярній формі розповісти про всі основні ідеї астронавтики К. Ціолковського. Вперше у науковій фантастиці тут появився опис принципів реактивного руху, підготовка до польоту, тренування космонавтів, проблеми космічного радіозв'язку. Вперше так широко показано життя в ракеті, ефекти невагомості і чудові картини космічного неба та світу далекої планети. Високо оцінив цей твір К. Ціолковський, написавши передмову, в якій назвав роман кращим твором на космічну тему.

БЕРЕЖНИЙ В. Істина поруч. Фантаст. повість. К., «Рад. письменник», 1965. 159 с. з іл.

Недалеко той час, коли радянські космонавти, які перші відкрили дорогу в космос, побувають на планетах Сонячної системи. Що вони там побачать, які відкриття зроблять, які пригоди їх чекають? На ці питання намагається знайти відповідь автор повісті «Істина поруч». Герой повісті — радянський космонавт Петро Яворович — здійснив переліт на планету Венеру, де на нього чекає багато несподіванок і небезпечних пригод. Всю планету вкриває буйна рослинність. Розумні істоти — Сини Риби — ведуть боротьбу проти Великого Розпорядника, який вирішив їх знищити. Радянський космонавт без вагання стає на бік поневолених і пригнічених.

ВЛАДКО В. Аргонавти Всесвіту. Наук.-фантаст. роман. К., Дитвидав УРСР, 1961. 740 с. з іл.; іл. портр. (У світі пригод).

Радянські вчені — академік Риндін, геолог Вадим Сокол, професор Ван Лун та студентка Галя Рижко прибули на планету Венеру, яка до цього часу ховала свої таємниці під густими хмарами. Вчені досліджують рослинний і тваринний світ, відкривають нові хімічні елементи, зустрічаються з гігантськими хижаками в первісному лісі, переживають низку небезпечних пригод. Книга написана цікаво і її з захопленням читає молодь уже кілька десятків років. — Вперше книга видана у 1935 р.

ЗАБЕЛИН И. Пояс жизни. Науч.-фантаст. роман. [Изд. 2-е]. М., «Знание», 1966. 272 с.

Події роману розгортаються у 80-х роках нашого століття — в час, коли висновки вчених про подібність Венери, Землі і Марса і відмінність їх від інших «мертвих» планет Сонячної системи, все більш підтверджуються. В центрі розповіді — пригоди експедиції радянських вчених, яка вирушила на космічному кораблі на Венеру, де життя лише розпочало сувору боротьбу за існування. Мета вчених — підтримати це життя, завезти туди земні рослини і пристосувати планету для життя людей. Учасникам експедиції доводиться вести важку боротьбу з дикою природою планети, переборювати численні труднощі.

КАЗАНЦЕВ А. Внуки Марса. Науч.-фантаст. повесть. М., Детгиз, 1963. 158 с. с илл.

Експедиція вчених з Землі на трьох планетольотах прибула на Венеру. На дні неземного моря, серед покритого мулом каміння, вони знайшли біломармурову скульптуру—голову чужопланетної дівчини. Дослідники зустрічаються з багатьма іншими незвичайними явищами, знаходять загадкові предмети, які свідчать про давню культуру переселенців з Марса.

Ще багато таємниць на Венері залишилось нерозгаданими, але настав час експедиції повертатись на Землю.

ЛЕМ С. Астронавты. Науч.-фантаст. роман. Пер. с польск. З. Бобырь. М., «Мол. гвардия», 1957. 344 с. с илл. (Б-ка науч. фантастики и приключений).

Початок XXI століття. Вже багато років пройшло з того часу, як на Землі зникла остання капіталістична держава. Злидні, економічні кризи і війни вже не загрожують людям. В умовах комунізму вони починають здійснювати великі плани по ліквідації льодових просторів у районах земних полюсів. Під час таких робіт вчені довідались про те, що мешканці Венери — істоти, які володіли величезними технічними знаннями, вже близько ста років тому планували знищення життя на Землі.

Вчені Землі організовують експедицію на Венеру, щоб спробувати мирно договоритись з венеріанами, але на планеті експедиція знайшла лише попіл і руїни великих міст. Це все, що залишилось на Венері після страшної атомної війни, яку розв'язали між собою мешканці планети. Наукова експедиція землян провела на Венері виключно важливі дослідження і повернулась на Землю.

МАРТЫНОВ Г. Звездоплаватели. Науч.-фантаст. роман. В 3-х кн. Л., Лениздат, 1960. 691 с. с илл.

Роман «Звездоплаватели» складається з трьох книг: «220 дней на звездолете», «Сестра Земли», «Наследство фаэтонцев». Ось короткий зміст трилогії. Група радянських вчених і космонавтів здійснює політ на Марс, де в піщаних пустинях їм довелось зустрітись з багатьма несподіванками. Після повернення з Марса експедиція відправляється в наступну подорож до «сестри Землі» планети Венери, де герої роману досліджують природу,

знайомляться з мешканцями Венери, знаходять залишки слідів фаетонців, які прилетіли сюди з планети Фаетон. В третій книзі розповідається про причини загибелі планети Фаетон.

САПАРИН В. Суд над танталусом. Рассказы. М., «Мол. гвардия», 1962. 223 с. с илл.

Майже всі оповідання, що складають цей збірник, пов'язані загальними героями. Це дослідники планети Венери: Коробов, Нгарроба, Гарги та інші. Всього в збірнику вісім оповідань. В деяких з оповідань говориться про підготовку до експедиції на Венеру. («Непредвиденное испытание», «Прораб Вселенной»), про роботу експедиції на Венері та зустрічі з її мешканцями («Возвращение круглоголовых», «Исчезновение Лоо»).

В інших оповіданнях розповідається про значні досягнення науки і техніки майбутнього («Суд над танталусом», «Последний пилот», «Пыль приключений», «Первая вахта»).

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Страна багровых туч. Повесть. М., Детгиз, 1960. 295 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Одна з експедицій радянських вчених відкрила на Венері таємничу «Уранову Голконду» — багатюще родовище радіоактивних руд на планеті. Перед трагічною смертю геолог Тахмасиб встиг повідомити людей про велику небезпеку.

Для дальшого вивчення Голконди, для обладнання поблизу неї першого ракетодрома та радіомаяків з Землі на Венеру фотонною ракетою «Хіус» відправляється нова експедиція. У повісті розповідається про незвичайні пригоди шістьох учасників експедиції в болотах і чорних пустелях Венери, про відкриття ними таємниці небезпечного «червоного кільця».

Див. також: Пол Ф. і Корнблат С. „Операция «Венера»".

* * *

А ось на крилах мрії читач полетить і до інших планет Сонячної системи, побуває на Урані, Юпітері, Меркурії, а пізніше полине й до зірок інших галактик.

ГУРЕВИЧ Г. Пленники астероида. Науч.-фантаст. повести и рассказы. Изд. 2-е, доп. М., «Дет. лит.», 1965 269 с. с илл.

Вчені та інженери Землі, застосувавши нові досягнення техніки й науки, розрізали планету Уран на кілька окремих частин. Пізніше ці частини будуть пристосовані для життя людей Землі. Про це розповідається в оповіданні «Первый день творения». Про відкриття нових планет, про підкорення та перетворення їх дикої природи говориться в інших повістях та оповіданнях збірника: «Лунные будни», «Пленники астероида», «Инфра Дракона», «Функция Шорина», «Мы с переднего края».

ДЖАЙЛС Г. На Меркурии. Науч.-фантаст. рассказ. [Пер. с англ. З. Бобырь]. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1962, с. 527—575.

На планеті Меркурій експедиція з Землі відкрила багаті поклади цінних металів, різні форми життя, знайшла велику піраміду, збудовану тут марсіанами 20 тисяч років тому. Герої оповідання переживають ряд небезпечних пригод, страшну бурю, ледве не гинуть у ртутному озері, зустрічаються з розумними рослинами. Одна з таких рослин — Омега допомагає космонавтам полагодити міжпланетний корабель.

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Путь на Амальтею. Повесть. — В кн.: Стругацкий А. и Стругацкий Б. Путь на Амальтею. М., 1960, с. 3—83.

Планетоліт «Тахмасиб» з вантажем для планетологічної станції летів на супутник Юпітера — Амальтею, де працювала група вчених Землі. Поблизу Юпітера в планетоліт несподівано потрапив метеорит. «Тахмасиб» втратив управління і почав падати на Юпітер, повільно занурюючись у безодню густої атмосфери величезної планети.

В повісті розповідається про героїчний вчинок капітана «Тахмасиба», який врятував людей від загибелі.

Див. також: Войскунський Є. і Лукодьянов І. «И увидел остальное...», Хайнлайн Р. «Логика империи». Про планету «Фаетон» — див.: Бердник О. «Катастрофа», Мартинов Г. «Звездоплаватели», Руденко М. «Чарівний бумеранг».

До зірок

АЛЬТОВ Г. Легенды о звездных капитанах. — В кн.: Альтов Г. Легенды о звездных капитанах. М., 1961, с. 95—117.

Це цикл оповідань про найхоробріших мешканців Землі, які відважились летіти до далеких зірок. «Икар и Дедал» — оповідання про політ двох зорельотів до Сонця. «Сверхновая Аретина» — присвячене експедиції космічного корабля до далекої зірки Аретіни. Під час приземлення на одну з планет в системі цієї зірки космічний корабель потерпів тяжку аварію. А між іншим було відомо, що на зірці Аретіні майже нема водню і вона приречена. Прийде мить, і вона вибухне й виллється вогнем. Така доля зірок, які називаються Надновими. З оповідання ми довідуємось про дальшу долю космонавтів, які наражались на смертельну небезпеку.

АНФИЛОВ Г. В конце пути. Рассказ. — В кн.: Альфа Эридана. Сборник науч.-фантаст. рассказов. М., «Мол. гвардия», 1960, с. 97—119.

Тридцять п'ять місяців перебував космічний корабель «Діана» в міжзоряних мандрах. Завдання космонавти успішно виконали і поверталися на рідну планету. Та ось, наприкінці подорожі, корабель несподівано потрапив у хмару антигазу. Різкі струси корабля і вібрація стали причиною загибелі майже всіх членів екіпажу. Залишився живим лише пілот, який з великими труднощами доводить корабель до рідної планети.

БЕРДНИК О. Діти Безмежжя. Роман-феєрія. [Післямова М. Доленго-Клокова «Новий твір О. Бердника»]. К., «Дніпро», 1964. 364 с. з іл.

Цей твір — поетична казка про майбутні польоти жителів Землі на інші планети, гімн людському розумові, людській мудрості. Книга складається з двох частин. У першій — «Брама безодні» — описано політ космонавтів Івана Заграви і Марії Райдуги на далеку планету, їх цікаві, хвилюючі пригоди на зоряних дорогах; розказано про те, як вони жили серед мешканців незнайомого світу. У другій книзі — «Сходи вічності» — відтворено перемогу людського розуму над силами природи, змальовано образи завойовників космосу — Буревія

і Ріони, Ясноцвіта і Зорі. У книзі втілена смілива мрія письменника про можливість освоєння людиною інших зоряних систем.

БЕРДНИК О. Шляхи титанів. Наук.-фантаст. роман. К., «Рад. письменник», 1959. 265 с. з іл.

Події, описані в романі, відбуваються в далекому майбутньому. В Космічній Раді, яка є керівним центром чотирьох планетних систем, іде суперечка про доцільність передачі наукового мислення квантовим думаючим машинам. В цей час на Землю прилетіла космічна ракета невідомого походження. Виявилось, що це космічний корабель, який десять тисяч років тому покинув Землю і вирушив у невідомі світи. Тепер на кораблі не було жодної живої людини, лише біля командирського пульта — труп космонавта, який, очевидно, й направив корабель до рідної планети. З магнітних записів, які тут збереглися, вдалось довідатися про незвичайну експедицію землян до далеких зірок. Космонавти побували в антисвіті, в царстві машин, пережили багато небезпечних пригод. Ці записи допомогли Космічній Раді прийняти правильне рішення.

ВАРШАВСКИЙ И. Большой Космос. [Рассказы]. — В кн.: Варшавский И. Молекулярное кафе. Науч.-фантаст. рассказы. [Л.], Лениздат, 1964, с. 175—208.

Космічний корабель потрапив у вир часу і простору, де всі події періодично повторюються, і лише з великими труднощами космонавтам вдалося вирватись з цього «пекельного мішка» («Ловушка»). На новій планеті космонавти виявили залишки давньої цивілізації. Шляхом наполегливої праці вченим вдалось встановити причину її загибелі («Сиреневая планета»). На одній з нововідкритих планет жили безтурботні і ліниві істоти, яких космонавти називали «неєдяками» — вони нічого не їли, а живились сонячним промінням. Багато годин «неєдяки» ліниво вилежуються на сонці, не працюють, ні про що не думають. Внаслідок цього розумові здібності в них такі ж, як і в собаки Руслана, якого привезли на планету космонавти. З такого безтурботного існування вивели «неєдяк» звичайні земні блохи, яких випадково завіз сюди Руслан («Неєдяки»).

ВЕНС Д. Дар речи. Науч.-фантаст. рассказ. [Пер. с англ. З. Бобырь]. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1961, с. 416—465.

Планета Сабрія майже повністю покрита океаном. Промисловці, що прилетіли сюди з далекої Землі, добувають тут в морських глибинах цінні мінерали. Несподівано на одному з плотів зникла людина. До цього часу планета вважалась безпечною і спокійною, а мешканці моря — декабрахи не викликали ніякого підозріння. Та ось виявилось, що один з земних промисловців-бізнесменів заради наживи знищує декабрах, що заборонялось законами космонавтів. Багато зусиль довелось затратити людям, щоб знову встановити контакти з розумними представниками мешканців моря — декабрахами і вияснити причини загибелі людини.

ВЕРН Ж. Гектор Сервадак. Путешествия и приключения в околосолнечном мире. — В кн.: Верн Ж. Собрание сочинений. В 12-ти т. Т. 7. М., 1956, с. 163—540.

Поблизу Землі пролетіла комета і захопила з собою невеликий шматок поверхні разом з частиною атмосфери. Так розпочалась незвичайна космічна подорож Гектора Сервадака з слугою та ще кількома людьми. «Космонавти мимоволі» зустрічаються в космосі з численними загадковими явищами, переживають неймовірні пригоди.

ЕФРЕМОВ И. Сердце Змеи. — В кн.: Ефремов И. Сердце Змеи. — [Голец Подлунный. — Озеро Горных Духов]. М., «Мол. гвардия», 1967, с. 3—87; Библиотека фантастики и путешествий. В 5-ти т. Т. 3. М., 1965, с. 7—77.

Героями оповідання є відважні астронавти майбутнього, які підкоряють простір і час. Тут розповідається про подорож надшвидкісного зорельота «Теллур» до далеких світів, та про зустріч в безмежному Всесвіті з іншим космічним кораблем, який виявився посланцем з невідомої людям планети. Що несе з собою зустріч — воєнну сутичку в космосі чи народження братньої співдружності? Внаслідок короткого контакту з посланцями чужого світу люди довідались про історію високої цивілізації, про те, що на чужій планеті роль кисню виконує фтор. Люди прощаються з новими друзями для того, щоб зустрітись в далекому майбутньому.

ЖУРАВЛЕВА В. Шестой экипаж. Рассказ. — В кн.: Журавлева В. Сквозь время. М., 1960, с. 74—89.

Вісімдесят третій рік летить до зірки Альфа Центавра зореліт «Орел». За цей час змінилось п'ять екіпажів корабля. Тепер зміну прийняв шостий екіпаж. Уже в перший день чергування зелене світло на пункті управління несподівано змінилось на червоне — сигнал небезпеки. Далі розповідається про те, як молоді космонавти впорались з труднощами і подолали небезпеку.

ЙОРДАНИШВИЛИ Е. Объект Мейолла. Науч.-фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. Повести. Рассказы. Очерки. М., «Мысль», 1965, с. 435—457.

Допитлива думка заставляє космонавтів летіти за межі Всесвіту, де вони повинні дослідити і вивчити одну з загадок космосу — об'єкт Мейолла. Для розв'язання цієї загадки треба пожертвувати життям одного з членів екіпажу. Бажаючих багато, але вибрано Верона, який один з усіх народився на Землі. У інших космонавтів після виконання завдання буде можливість повернутись на Землю, якої вони ще ніколи не бачили.

КАРСАК Ф. Робинзоны Космоса. Науч.-фантаст. повесть. Пер. с франц. Ф. Мельдельсон. М., «Мысль», 1965. 184 с. с илл. (Путешествия. Приключения. Фантастика).

Внаслідок космічної катастрофи невеликий кусок території Франції був закинутий на далеку планету Теллус. Люди, які опинилися в нових умовах, намагаються опанувати природу, налагодити виробництво матеріальних благ. Планету заселяють дивні тварини й птахи, які постійно загрожують землянам. З частиною розумних істот людям вдається порозумітись і навіть подружити. Зовсім інакше ведуть себе американці, яких французи перед цим врятували від загибелі. З вини американців ледве не розв'язалась кровопролитна війна на планеті.

ЛЕЙНСТЕР М. Исследовательский отряд. [Пер. с англ. А. Стависская]. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1960, с. 486—529.; Научно-фантастические рассказы американских писателей. М., 1960, с. 162—208.

На дику недосліджену планету прибув інспектор для перевірки діяльності невеликої колонії, яка перестала давати сигнали. Несподівано інспектор тут виявив одиноку людину, яка жила разом з трьома ведмедями і руч-

ним орлом. Цей «загін» веде важку боротьбу з огидними потворами — сфіксами, які до того часу вже встигли знищити колонію. Виявилось, що машини, роботи і зброя не могли врятувати колоністів від загибелі. В цих умовах людина може надіятись лише на себе і своїх помічників — тварин.

ЛЕЙНСТЕР М. Критическая разница. Науч.-фантаст. рассказ. [Пер. с англ. Н. Лобачев]. — В кн.: На суше и на море. М., «Мысль», 1964, с. 462—493.

Люди освоїли багато планет, на одній з яких колоністам загрожує загибель від холоду і нестачі енергії, яку добувають генератори сонячного світла. Простий робітник з енергетичної станції несподівано знайшов вихід із загрозливого становища.

ЛЕМ С. Звездные дневники Ийона Тихого. — В кн.: Лем С. Возвращение со звезд. — Звездные дневники Ийона Тихого. М., «Мол. гвардия», 1965, с. 11—142. (Б-ка современной фантастики. В 15-ти т. Т. 4).

Щоденники знаменитого капітана дальнього галактичного плавання, мисливця за метеорами й кометами Ійона Тихого — це веселі розповіді сучасного Мюнхаузена, який за час своїх міжзоряних мандрів зустрічався з дивними формами життя, пережив багато неймовірних пригод.

Проте, як відзначає в передмові до книги льотчик-космонавт СРСР Г. Титов, веселі розповіді Ійона Тихого зачіпають і серйозні проблеми сучасності.

ЛЕМЕШЕВ К. Капітани космосу. Наук.-фантаст. повість. [Кн. 1]. Х., «Прапор», 1966. 176 с. з іл.

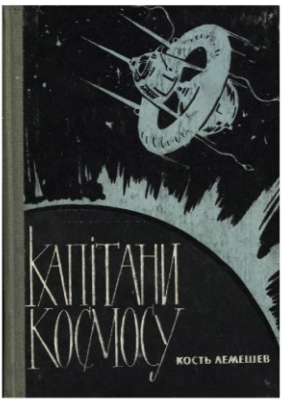

У повісті розповідається про політ космонавтів за межі Сонячної системи, про дослідження космосу, зустрічі з незнайомими явищами та про різні пригоди, які трапляються з учасниками експедиції під час космічного польоту.

САЙМАК К. Поколение, достигшее цели. Пер. А. Иорданский. — В кн.: Саймак К. Прелесть. Пер. с англ. М., «Мир», 1967, с. 5—60.

Більше тисячі років крізь чорно-зоряний океан Всесвіту летить Корабель, збудований людьми. Вже сорок поколінь змінилось на Кораблі. Люди давно забули мету польоту і створили міф про єдиний надійний і нерухомий світ — Корабель, навколо якого течуть і розсипаються зірки. Ця примітивна віра і примітивні закони заспокоюють і згуртовують людей. Одному лише Джону Хоффу пізніше відкривається мета подорожі і стануть доступними знання, необхідні для управління Кораблем. Перед смертю батько передав Джону пакет з написом «Відкрити у випадку крайньої необхідності». Скоро така необхідність настала. Корабель досягнув мети.

ТЕНДРЯКОВ В. Путешествие длиной в век. Науч.-фантаст. повесть. [Вологда], Северо-Западное кн. изд., 1965. 120 с.

Людство встановило зв'язок з розумними істотами однієї з далеких планет. З допомогою умовних сигналів земляни передають формулу клітин мозку одного з видатних радянських вчених. На далекій планеті з допомогою формул відновлюють мозок радянського вченого. Так двійник вченого Бартеньєва, зробивши перед цим неймовірно далеку космічну подорож у вигляді сигналів, почав нове життя на далекій планеті серед чужинців.

Див. також: Бердник О. «Міжзоряна нянька», Гуревич Г. «Мы — из солнечной системы», Савченко В. «Привид часу», «Назустріч зорям», Єфремов І. «Туманність Андромеди», Кларк А. «Песни далекой Земли», Лем С. «Магелланово облако».

Життя на інших планетах

БРЭДБЕРИ Р. Здесь водятся тигры. Фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. Повести, рассказы, очерки. М., «Мысль», 1965, с. 542—556; Туннель под миром. Сборник... М., «Мир», 1965, с. 257—277.

Космонавти з Землі роблять посадку на невідомій планеті. Один з членів екіпажу Четтертон, типовий бізнесмен, заради наживи готовий перевернути все вверх дном у пошуках багатства. Свої думки і плани він висловлює іншим членам екіпажу, які засуджують їх. Нова планета виявилась «розумною»: друзів вона зустрічає гостинно, а Четтертона знищує великий хижак, подібний до земного тигра.

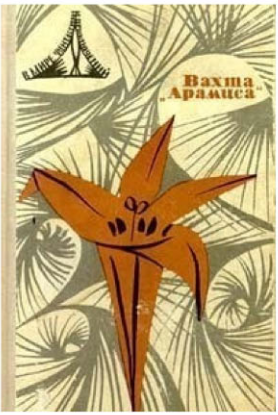

ЛЕМ С. Эдем. Роман. Пер. с польск. Д. Брускин.— В кн.: Вахта «Арамиса». [Л.], Лениздат, 1967, с. 163—401.

На невідому планету зробив вимушену посадку земний зореліт. Наявність атмосфери, води і рослинності дає підстави гадати, що планета заселена. Пізніше космонавти зустрічають сліди високої цивілізації. Але все, що тут відбувається, важко зрозуміти. Тільки прямий контакт з едемським ученим, який, ризикуючи життям, прийшов на земний зореліт, дав можливість людям зібрати деякі попередні дані про життя на цій планеті. І тут люди переконались, що дуже висока едемська цивілізація не вкладається в земні поняття.

ЛЕМ С. Солярис. — В кн.: Библиотека фантастики и путешествий. В 5-ти т. Т. 4. М., «Мол. гвардия», 1965, с. 5—198.

Повість С. Лема присвячена дуже цікавій проблемі, зв'язаній із зростаючими досягненнями людства в освоєнні космосу, можливій зустрічі в далеких світах з розумними істотами і цивілізацією, яка відрізняється від земної. В передмові до повісті С. Лем говорить: «Серед зірок нас чекає Невідоме». І письменник пробує показати це Невідоме, перенісши читача на дуже віддалену від Землі планету Соляріс. Тут організована наукова станція, де живуть учені, що спостерігають за дивним, незрозумілим для людей, життям планети. Спостере-

ження дослідників показали, що на планеті існують незвичайні, відмінні від земних, форми життя. Новий працівник станції Кельвін, що лише недавно прибув з Землі, відразу зустрічається з багатьма загадковими явищами. Події, що розгортаються далі, пов'язані із взаємними спробами людей із Землі та розумного життя планети, впізнати суть один одного.

РОСОХОВАТСКИЙ И. Разрушенные ступени. Фантаст. рассказ. — В кн.: На суше и на море. Повести, рассказы, очерки. М., «Мысль», 1965, с. 536—541.

Знання і досвід можна добути лише завдяки важкій праці і боротьбі з стихією. Цю істину глибоко запам'ятав один з космонавтів після того, як необдумано спробував полегшити шлях до знань малорозвиненим мешканцям чужої планети. Космонавти, що прибули на далеку планету, мешканці якої були ще слабо розвинені, побудували для майбутніх поколінь «пантеон знань», до якого один з космонавтів побудував східці. Капітан зорельота зруйнував східці, пояснюючи це тим, що малорозвинені мешканці планети повинні своїм розумом здобути знання.

СНЕГОВ С. Люди как боги. Фантаст. роман.—В кн.: Эллинский секрет. [Сборник. Л.], Лениздат, 1966, с. 23—304.

Дія роману відбувається в 563 р. комуністичної ери, коли люди встановили зв'язки з мешканцями багатьох планет за межами Сонячної системи. В числі їх є такі дивні форми розумного життя, як каплеподібні альдебаранці, що живуть в умовах величезної гравітації, напівпрозорі альтаїрці, які призвичаїлись до сильного радіоактивного випромінювання свого світила, ангелоподібні літаючі істоти тощо. Представники всіх цих цивілізацій перебувають на штучній планеті Орі, яку земляни створили спеціально для зустрічі з мешканцями інших світів. З глибин Галактики насувається серйозна небезпека: таємничі напівмеханічні істоти здійснюють планомірну агресію, знищуючи й підкоряючи цілі цивілізації. Вчені Землі збирають і вивчають докладні відомості про агресорів і негайно організовують експедицію для відвернення небезпеки.

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Далекая Радуга. — [Трудно быть богом]. Фантаст. повести. [М.], «Мол. гвардия», 1964. 335 с. с илл. (Путешествия. Приключения. Фантастика).

Події, змальовані в повісті, відбуваються на віддаленій від Землі планеті Радуга, великі пустинні материки якої вчені-фізики, що прилетіли сюди з Землі, використовують для проведення складних і небезпечних дослідів. Один з таких дослідів приводить до гігантської катастрофи, яка загрожує малочисельному населенню планети. Тому, що на планеті є лише один зореліт, — виникає проблема: що рятувати — дорогоцінні матеріали наукових дослідів, що мають велике значення для всього людства, чи дітей? Автори показують, скільки зусиль прикладають вчені для того, щоб вирішити це завдання.

В другій повісті «Трудно быть богом» — перед нами планета, що знаходиться на більш низькому ступені розвитку, ніж Земля. Герої повісті — вчені-історики, що прибули сюди з Землі і тут ховаються під виглядом мешканців планети. Вони живуть в цьому світі неуцтва і жорстокості, намагаючись зберігати і рятувати від загибелі всіх тих, хто бореться з темними силами. Це місцеві вчені, лікарі, поети.

ШЕКЛИ Р. Все, что вы есть. Науч.-фантаст. рассказ. [Пер. с англ. Н. Лобачев]. — В кн.: На суше и на море. М., Географгиз, 1963, с. 403—442.

В оповіданні розглядається проблема контактів з мешканцями інших планет. Космонавти з Землі, незважаючи на добрі наміри, ніяк не можуть порозумітись з розумними мешканцями планети Дюрелл IV. Згодом виявилось, що ці істоти, як і їх навколишній світ, занадто делікатні і не можуть переносити голосної розмови гостей з Землі. Так вождь туземців під час промови одного з космонавтів втратив притомність. Пізніше вібрація, створена голосами розмовляючих землян, завалила міст через річку.

Див. також: Гуревич Г. «Мы—из Солнечной системы». Варшавський І. «Большой Космос», Найт Д. «Двое лишних».

¤————

ГОСТІ З КОСМОСУ

Не меншим успіхом у письменників-фантастів користується тема «Гості з космосу». Цій темі присвячено багато творів радянських і зарубіжних письменників. Про одержання сигналів з космосу розповідається в творах К. Занднера і Л. Перова. Ціла група фантастів пише про загадкові знахідки на Землі, які можна пояснити лише тим, що пришельці з космосу побували на нашій планеті (І. Єфремов, В. Курдицький, В. Обручев, А. Шалімов та інші). Чимало творів присвячено відомому Тунгуському метеориту, з приводу якого багато років на сторінках вітчизняної і зарубіжної преси ведеться дискусія (Метеорит? Комета? Космічний корабель?). В інших творах розповідається про знахідки на дні океану або в застиглій лаві космічних кораблів, про перебування на Землі в далекому минулому, недавно або в майбутньому гостей з космосу, про захоплення з собою в космос землян. Г. Уеллс, С. Лем, Л. Лагін, А. Поліщук пишуть про спроби космічних пришельців захопити і поработити Землю. Характерно те, що всі ці спроби для космічних агресорів закінчуються невдало. Часто такі спроби агресорів виглядають досить сміхотворно, як наприклад, в гумористичному оповіданні С. Лема «Вторжение с Альдебарана».

Сигнали з космосу

ЗАНДНЕР К. Сигнал из космоса. [Пер. с нем. А. Э. Сипович]. Предисл. А. Казанцева. М., «Мир», 1965. 236 с. (Зарубежная фантастика).

Події, описані в романі, відбуваються в наш час на території Західної Німеччини. Вченому Вульфу з допо-

могою саморобного апарата вдалось почути сигнали розумних істот з інших світів. Сигнали вчений частково розшифрував. Це було попередження далеких братів по розуму проти нерозумного використання ядерної енергії, яка може знищити життя на планеті. В умовах гонки озброєнь західнонімецьким реваншистам досить було цього повідомлення, щоб розпочати переслідування вченого. Тупоголових чинуш серед яких немало бувших гітлерівців, зовсім не цікавить відкриття Вульфа і не хвилює питання зв'язків з розумними істотами інших планет. Як це робили недавно фашистські штурмовики, вони обвинувачують вченого в зв'язках з комуністичною Росією, з ненавистю перешукують архіви вченого, звалюючи посеред квартири книги й папери в одну купу. Так письменник досить вдало поєднує «космічну тему» з актуальними питаннями сучасності, викриваючи справжнє обличчя західнонімецьких реваншистів.

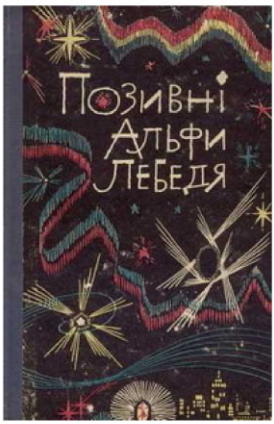

ПЕРОВ Л. Позивні Альфи Лебедя. — В кн.: Позивні Альфи Лебедя. Наук.-фантаст. оповідання. К., «Веселка», 1966, с. 177—189.

Високо в горах загубилося озеро. Воно сховалося на дні величезної, схожої на гігантський радіотелескоп, кам'яної чаші, оточеної з усіх боків неприступними скелями. Час від часу над озером лунають якісь дивні звуки, що піднімаються від його гладенької, наче відполірованої поверхні. Що це? Може то голос мешканців іншої планети? Таємницю розкривають вчені. Це дійсно виявились сигнали жителів однієї з планет у сузір'ї Лебедя, куди земляни споряджають згодом космічний корабель.

ХОЙЛ Ф. и ЭЛЛИОТ Д. Андромеда. [Пер. с англ. Г. С. Хромова]. Предисл. чл.-корр. АН СССР И. С. Шкловского. М., «Мир», 1966. 336 с. (Зарубежная фантастика).

Автори з великим знанням справи майстерно показали, як в сучасній капіталістичній країні мілітаризм придушує науку, використовуючи її досягнення в своїх інтересах. З почуттям гумору й тонкого сарказму змальовані солдафонська тупість і нахабство справжнього господаря англійського кабінету міністрів заокеанського генерала Ванденберга, бувшого вченого Джірса, який продав свою душу вояччині. Майстерно і цілком реалістично змальовані складні взаємовідносини між героями твору. Все почалось з незрозумілих сигналів, які почали надходити з далекого сузір'я Андромеди. Далі читач довідається про ту небезпеку для людства, яку ховали в собі ці сигнали з космосу.

Гості з космосу відвідують Землю

АЗИМОВ А. Место, где много воды. — В кн.: Азимов А. Путь марсиан. Пер. с англ. М., «Мир», 1966, с. 130—135.

14 квітня 1956 р. в штаті Айдахо приземлились гості з планети Венери на літаючому блюдці. Пришельці спробували порозумітись з місцевим шерифом, заговоривши з ним на англійській мові, яку вивчили до цього. Шериф за звичкою, прийнявши гостей за іноземців, грубо закричав на них «Провалюйтесь туди, звідки прибули, і не вертайтесь! Я не бажаю вас тут бачити, і ніхто вас тут бачити не хоче!». Безперечно, після такого негостинного прийому гості з космосу, глибоко ображені, відлетіли з Землі.

АКІМОВ І. І стіни пахнуть сонцем. Повість і оповідання. К., «Молодь», 1963. 116 с. з іл. (Б-чка пригод та наук. фантастики).

Зміст: І стіни пахнуть сонцем. Повість. — Завітайте в відеон. — Треба йти.

З космосу у верхні шари земної іоносфери потрапило велике небесне тіло. Виявилось, що це не астероїд, як думали спочатку вчені. Космонавти з Землі з труднощами пробираються у загадковий космічний корабель, де знаходять невідому хвору людину. Це була людина з Атлантиди, яку колись забрали з Землі

чужинці, що прилетіли з невідомих світів. Розповідь Нагги про свою юність, про те, як потрапив він на космічний корабель і як, нарешті, повернувся через Всесвіт до рідної Землі, і становить основу повісті «І стіни пахнуть сонцем».

АМАТУНИ П. Тайна Пито-Као. Фантаст. повесть. [М.], «Мол. гвардия», 1959. 207 с. с илл.

АМАТУНИ П. Гаяна. Фантаст. роман. Ростов н/Д, Кн. изд., 1962. 367 с. с илл.

АМАТУНИ П. Парадокс Глебова. Фантаст. роман. Ростов н/Д, Кн. изд., 1966. 198 с. с илл.

Всі три книги автора складають фантастичну трилогію. В першій книзі «Тайна Пито-Као» розповідається про приліт на Землю космічного корабля з далекої планети Гаяни. Жадібні до наживи ділки капіталістичного світу ведуть шалену боротьбу за оволодіння науковими досягненнями пришельців з космосу. В цій боротьбі загинув космічний корабель та багато мешканців острова, де відбуваються події. В другій книзі трилогії (перша й друга книги видані в 1962 році під загальною назвою «Гаяна») розповідається про підготовку радянських вчених до міжзоряної мандрівки. На планету Гаяну стартує космічний корабель «Юрій Гагарін». Як член цієї експедиції автор веде розповідь від себе. В третій книзі «Парадокс Глебова» йдеться про перебування радянських вчених на планеті Гаяна.

БАЙЛА Я. Таємниця астероїдів. Повість. Пер. з слов. Г. Пашко. К., «Молодь», 1963. 156 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наукова фантастика).

На дні Північного Льодовитого океану виявлено невідомий космічний корабель. Знайдені на кораблі щоденник та кіноплівки допомагають ученим розкрити ряд таємниць, а серед них і таємницю походження астероїдів, які, за припущенням вчених, являють собою уламки планети, що розпалась внаслідок катастрофи. Пильність радянських людей, які перешкоджають американській розвідці заволодіти небезпечними для людства секретами, — одна з сюжетних ліній твору.

БЄЛЯЄВ О. Небесний гість. Пер. з рос. Л. Ф. Ляшко. — В кн.: Бєляєв О. Небесний гість. К., «Молодь», 1963, с. 3—72.

Бєляєв змальовує незвичайну катастрофу, викликану наближенням до Землі невідомої подвійної зірки з глибин Всесвіту. Ця катастрофа для письменника тільки привід, щоб відтворити подію, рівної якій не було в історії людства — подорож до іншої планети.

Спосіб, з допомогою якого герої повісті потрапляють, на іншу планету, вигаданий. Проте Бєляєв так уміло пов'язує події, так правдоподібно змальовує цю дивовижну космічну подорож, що в читача не виникає ніяких сумнівів щодо вірогідності його домислу. Художніми засобами письменник стверджує глибоко матеріалістичну ідею про множинність населених світів у Всесвіті.

БЕРДНИК О. Стріла часу. Фантаст. роман. К., «Молодь», 1960. 277 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

Студент університету Василь Горовий, який в дитинстві захоплювався Жюль Верном, сперечається з професором астрономії про можливість життя на інших планетах. Суперечка вирішується несподіванним приземленням космічного корабля, що прилетів на Землю з незвіданих глибин Всесвіту. Трапилось так, що професор Діжа і студент Горовий вирушили разом з пришельцями в зоряні світи. За час міжзоряних мандрівок землян у космічному кораблі на Землі пройшло багато часу, стались великі зміни. Повернувшись на рідну Землю, мандрівники разом з людьми нової комуністичної доби віддають усі сили, знання і вміння розгадці таємниць космосу, створенню земного космічного корабля «Стріла часу».

БОРУНЬ К. Письмо. — В кн.: Борунь К. Грань бессмертия. Пер. с польск. М., «Мир», 1967, с. 218—253.

Сталась корабельна аварія. Чоловік і жінка опинились на плоту. Чекаючи порятунку, умираючий чоловік поступово розповідає жінці таємницю свого життя: одна з наукових експедицій в Африці виявила сліди при-

шельців з космосу в одній з печер. Космонавти побували на Землі понад 500 000 рр. тому і залишили ілюстрований лист майбутнім поколінням землян. Майже всі учасники експедиції загинули від радіації. Тепер таємницею володіє тільки ця вмираюча людина, яка неохоче відкриває її випадковій сусідці.

ВАНЮШИН В. Желтое облако. Науч.-фантаст. роман. Алма-Ата, Казгослитиздат, 1963. 208 с. с илл.

Про атомні вибухи на Землі під час випробування ядерної зброї стало відомо на далекій планеті Альва, мешканці якої в минулому пережили страшну ядерну війну. Альвіни хочуть попередити землян про страшну небезпеку і відвернути війну, для чого посилають до Землі експедицію. Із землянами вони зустрілися на Місяці. Для усунення ядерної війни альвіни готуються застосувати на Землі «жовту хмару», яка нешкідлива для людей, але знищить всю зброю і одночасно весь метал на планеті. Це загрожує втратою всіх досягнень цивілізації. Основна ідея твору — боротьба за мир, проти ядерної війни.

ВЛАДКО В. Фіолетова загибель. К., «Молодь», 1965. 196 с. з іл. (Подорожі. Пригоди. Фантастика).

Троє американських юнаків вирішили провести відпустку далеко від міської метушні в мальовничих лісових нетрях штату Айдахо. Тут і знайшли вони одного разу загадковий камінь-метеорит. При дослідженні виявилось, що на метеориті при певних умовах розвивається фіолетова пліснява, випари якої згубні для людей і тварин. Один з юнаків загинув, а два інші — Фред і Клайд борються за право володіти знахідкою. Фред хоче продати плісняву Пентагону й на цьому розбагатіти. Клайд намагається перешкодити цим злочинним намірам і, ризикуючи власним життям, знищує плісняву.

ГОР Г. Докучливый собеседник. Науч.-фантаст. повесть. — В кн.: Гор Г. Глиняный папуас. Науч.-фантаст. повести и рассказы. М., «Знание», 1966, с. 189—343.

Дія повісті відбувається в далекому минулому нашої Землі. Космонавт з далекої планети потрапив на Землю ще в ті часи, коли тут жили первісні люди. В цих умовах єдиними товаришами і співрозмовниками космонавта стали роботи, привезені з батьківщини. Одного

з цих роботів, що зіпсувався під час аварії зорельота, космонавт полагодив уже на Землі. Він відразу ж вступив з ним в суперечку. Виявляється робот, якого звали Анти-ти, і був призначений для того, щоб будити думку людини, в суперечці шукати істину. Багато місця в повісті відведено цікавій розповіді про минуле нашої планети, про антропологію, про розвиток кібернетики.

ГРЕБНЕВ Г. Мир иной. Науч.-фантаст. повесть. — В кн.: Гребнев Г. Пропавшее сокровище. — Мир иной. М., Детгиз, 1961, с. 159—255 (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Експедиція російських геологів у 1913 р. під час досліджень на Корякському півострові несподівано виявила в застиглій вулканічній лаві підземне містечко, що знаходилось у велетенському ковпаку з міцного прозорого матеріалу. Після проникнення в загадковий купол вчені довідались, що це був витвір розумних істот, які колись прилітали на Землю.

Доля гостей з космосу залишилась не виясненою. Купол з містечком в середині виявився міжзоряним кораблем, який несподівано стартував з Землі.

ГРОМОВА А. и КОМАРОВ В. По следам неведомого. Науч.-фантаст. роман. М., Трудрезервиздат, 1959. 412 с. с илл.

Герой роману Олександр Литвинов, від імені якого ведеться розповідь, в складі міжнародної групи журналістів виїхав у гори, де в сім'ї одного жителя гір знайдено загадковий предмет. З цієї загадкової знахідки і починається серія пригод. В Гімалаях, в ущелині, герої знаходять останки космічного корабля. Ця знахідка в свою чергу змусила експедицію виїхати в Південну Америку, де герої роману сподіваються знайти сліди пришельців з інших світів.

ГУРЕВИЧ Г. Прохождение Немезиды. Рассказ. — В кн.: Гуревич Г. Прохождение Немезиды. М., 1961, с. 3—53.

Це оповідання про планету-мандрівницю, яка прилетіла з безодні космосу і з величезною швидкістю наближається до планет Сонячної системи. Немезіда, як назвали її, загрожує людству небезпекою. Вчені та інже-

нери, щоб попередити катастрофу, розробили сміливий проект з метою змінити напрям руху загадкової планети. Та несподівано Немезіда сама змінила швидкість і напрям руху. Радянські вчені висловили думку, що польотом невідомої планети керують розумні істоти.

ДАШКІЄВ М. Загибель Урані. Наук.-фантаст. роман. К., «Молодь», 1960. 355 с. з іл. (Пригоди. Подорожі. Наук. фантастика).

На Землю прилітає гість з іншої зоряної системи. Це складна кібернетична машина, що керується автоматично. Машина розповідає людям Землі про далеку планету Пірейю та про жахливу трагедію, яка сталася там. Книга М. Дашкієва закликає до пильності, до боротьби за зміцнення миру.

ЄФРЕМОВ І. Зоряні кораблі. [Наук.-фантаст. повість. Пер. з рос. К. Головацька]. К., «Веселка», 1965. 115 с. з іл.

У професора Шатрова був талановитий учень Віктор. Під час Великої Вітчизняної війни юнак загинув. Але зошит, у якому він розробляв оригінальну теорію руху планет Сонячної системи у просторі, залишився. Математичні розрахунки молодого вченого свідчили про те, що в крейдовий період мезозойської ери відбулося зближення нашої планетної системи з іншою системою, населеною розумними істотами. Виникла думка, нібито в цей час нашу планету відвідали космічні гості. Багато зусиль доклали Шатров та його друг професор Давидов, щоб виявити незаперечні сліди міжзоряних мандрівників.

Про те, як вони здійснили свій подвиг і розповідає повість.

КАЗАНЦЕВ А. Гость из Космоса. Цикл рассказов.— В кн.: Казанцев А. Гости из Космоса. М., 1963, с. 233—308.

В різних кінцях нашої планети люди час від часу знаходять загадкові речі, в числі яких велетенські споруди, малюнки на скелях, дуже точний астрономічний календар та інші таємничі предмети. Вчені визначають, що все це було створено ще тоді, коли на Землі не було ніякої цивілізації. З цього витікає висновок, що на Землі побували колись гості з далеких таємничих світів. Про це якраз і йде мова в оповіданнях «Гость из Космоса», «Марсианин», «Звездные пришельцы», «Кусок шлака».

КУРДИЦКИЙ В. Дыхание Харута. Фантаст. повесть. — В кн.: На суше и на море. Повести, рассказы, очерки. М., «Мысль», 1964, с. 255—306.

Геологічна експедиція виявила в пустелі чимало незвичайних речей: синій саксаул, тварину, подібну до казкового дракона, сильну радіацію та інше. Один з членів експедиції випадково потрапив у таємниче підземелля, де знайшов загадкове місто Залізних Печер. Все це, на думку героїв повісті, свідчить про перебування на Землі пришельців з космосу.

МАРТЫНОВ Г. Гианэя. [Фантаст. роман]. Л., «Дет. лит.», 1965. 280 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

В романі розповідається про майбутнє людства — комуністичне суспільство. В стінах обсерваторії на астероїді при загадкових обставинах з'явилася жінка Гіанея — гість із космосу. Вона зацікавила вчених незвичайними здібностями, але Гіанея веде себе досить стримано, мало розповідає про себе і свою далеку планету. В цей час вчені намагаються розгадати ще одну таємницю: навколо Землі обертаються якісь невидимі предмети. «Невидимі» супутники Землі виявились космічними кораблями пришельців з космосу.

МАРТЫНОВ Г. Каллисто. Науч.-фантаст. роман. М., Детгиз, [1962]. 542 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Одного літнього дня земну кулю облетіла сенсаційна звістка: до Землі наближається велика біла куля, очевидно, космічний корабель. Прилетіли космонавти з далекої планети Каллісто, що знаходиться поблизу зірки Сіріус. Вони привезли книги, наочні посібники і кольо-

рові малюнки, які знайомлять з природою, населенням і культурою їх планети. Згодом герої роману з гостями багато років подорожують до планети Каллісто, знайомляться з її мешканцями, які на той час уже побудували комуністичне суспільство.

МЕЕРОВ А. Сиреневый кристалл. (Записки Алексея Курбатова). Науч.-фантаст. роман. М., «Мысль», 1965. 389 с. с илл. (Путешествия. Приключения. Фантастика).

Автор висуває гіпотезу про можливість існування живих кремнієвих (сіцілієвих) організмів, здатних жити організовано колоніями. В романі розповідається про те, як зародки цих організмів потрапили з космічного простору на Землю. Вчені пробудили в цих зародках-родбаридах життя, і вони почали розвиватись. Саме тепер проявилась могутня сила цих пришельців з космосу, яких ледве вдалось приборкати. Роман ще раз підкреслює, що вчені перед тим, як зробити відкриття або винахід, повинні добре зважити всі обставини і передбачити наслідки.

ОБРУЧЕВ В. Загадочная находка. Рассказы. — В кн.: Обручев В. Путешествия в прошлое и будущее. М., 1961, с. 5—21.

В Китайському Туркестані на південній околиці піщаної пустині знайдено загадковий предмет — півкулю діаметром 40 см., в середині якої виявилась металічна пластинка з написами невідомою мовою. Після розшифрування цих написів вдалось дізнатися про історію далекої цивілізації та причину загибелі планети.

ОБУХОВА Л. Лилит. Фантаст. повесть. М., «Знание», 1966. 112 с. с илл.

Плем'я Табунда, в якому жила дівчина Ліліт, мандрувало лісами в пошуках кращих умов життя. Одного разу на Землю прилетіли космонавти з далекої планети Лаола-Ліал, які навчили Ліліт розуміти навколишній світ і речі по-новому. Про дружні взаємини між Ліліт і пришельцями з космосу, про дивні пригоди Ліліт та космонавтів, розповідається в цій повісті.

РІЧ В. і ЧЕРНЕНКО М. Мушкетери. [Наук.-фантаст. повість. Пер. з рос. Р. Каруцяк]. К., «Веселка», 1967. 246 с. з іл.

На нашій планеті зустрічається ще чимало загадкового. Письменники-фантасти намагаються пов'язати його з перебуванням на Землі гостей з космосу. Герої повісті «Мушкетери» теж розшукують вимпел, нібито колись залишений пришельцями з інших планет. Автори книги правдиво змальовують романтику наукового пошуку, дружбу й товариство, притаманні молодим радянським вченим.

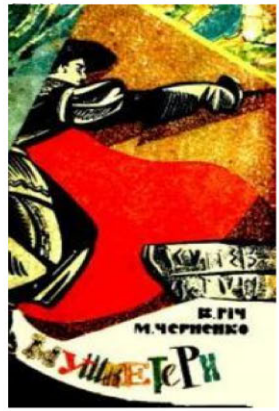

ТОМАН Н. Девушка с планеты Эффа. Повесть.— В кн.: Томан Н. Говорит Космос! М., Детгиз, 1961, с. 3—54.

З далекого космічного рейсу до своєї планети Джумми повертається автоматична ракета, яка літала до планет Жовтої зірки — Сонця. На магнітній стрічці одного з приладів виявлено запис із зображенням дівчини та кількох фраз, сказаних нею. Навколо питання: чи можливе життя на планеті Еффа, яка обертається навколо Жовтого сонця і де зроблено запис зображення, розгорілися суперечки вчених. Лише після повної розгадки магнітних записів вчені встановили істину: життя на планеті існує, і її мешканці називають свою планету Земля.

ХОЙЛ Ф. Черное облако. Роман. Пер. с англ. — В кн.: Альманах научной фантастики. Вып. 4. М., «Знание», 1966, с. 3—209.

З космічної безодні до планет Сонячної системи наближається з великою швидкістю велика Чорна хмара, яка загрожує знищити життя на Землі. Вчені пильно стежать за незваним космічним пришельцем і через деякий час встановлюють, що Чорна хмара — це жива розумна істота — дивний витвір космосу. Згодом вченим вдалося встановити контакти й порозумітись з незвичайним пришельцем з далеких світів. Одночасно в творі проводиться інша сюжетна лінія: авантюристичні дії американських бізнесменів і вояк можуть стати причиною загибелі людства.

ЧЭД ОЛИВЕР. Ветер времени. Пер. с англ. Н. Рахманова. [Предисл. Е. Парнова «Уэстон Чэйз между двумя мирами», с. 5—13]. М., «Мир», 1965. 256 с. (Зарубежная фантастика).

Американський лікар Чейз під час негоди випадково потрапив до печери, де в анабіотичному сні ще з часів кам'яного віку лежали космонавти з планети Лотрас. Після закінчення дії препарату пришельці розповіли лікарю про свої пригоди та про те, що внаслідок аварії зорельота змушені були залишитись на Землі і заснути на багато років. Разом з лікарем гості знайомляться з американською дійсністю, глибоко розчаровуються і знову приймають препарат, щоб заснути на кілька сот років. Наступне пробудження було більш радісним. Над Землею злітають в космос зорельоти і тепер можна сподіватись дружніх контактів з людьми.

ШАЛИМОВ А. Тайна Гремящей расщелины. Науч.-фантаст. рассказы и повести. Л., Детгиз, 1962. 288 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Содерж.: Тайна Гремящей расщелины. — Охотники за динозаврами. — Призраки Белого континента. — Беглец.

Над пустинею Гобі в Монголії загинув американський супутник. Експедиція, в складі якої радянські вчені та американський журналіст, виїхала в пустиню, щоб з'ясувати причини загибелі супутника. Члени експедиції зустрілись з рядом незрозумілих явищ: з'явилися таємничі радіоперешкоди, старий монах — сторож древнього монастиря говорить про загадковий підземний храм та про танець громових духів. Пізніше вчені знайшли дивні підземні споруди, енергетичний центр, давній космодром. Все це збудовано колись пришельцями з невідомого світу. Про приліт на Землю розумних істот з планети Плутон розповідається в повісті «Призраки Белого континента». З цими істотами при незвичайних обставинах зустрічаються члени радянської та американської експедицій, які досліджують Антарктиду.

Див. також.: Шульц Н. «Тайна древнего манускрипта», Бердник О. «Подвиг Вайвасвати».

Спроби космічних пришельців підкорити Землю

ЛАГИН Л. Майор Велл Эндъю, его наблюдения, переживания, мысли, надежды и далеко идущие планы, записанные им в течение последних пятнадцати дней его жизни. — В кн.: Лагин Л. Съеденный архипелаг. Сатирич. сказки и памфлеты. М., «Сов. Россия», 1963, с. 97—153.

Оповідання Л. Лагіна ніби додатковий розділ до роману Г. Уеллса «Війна світів». Після другої світової війни на березі річки в Англії знайдено в бляшанці щоденник майора англійської армії Велла Енд'ю. Страшно ненавидячи демократію і простий народ, майор став посібником агресорів. У своєму щоденнику, який він писав у машині марсіанина, майор з гордістю розповідає про славні подвиги марсіан, про те, як він сам допомагав їм знищувати людей та руйнувати села й міста. Майор мріє про всесвітню диктатуру марсіан та про свою роль в майбутній державі. Та сталось так, що він простудився, дістав нежить і заразив марсіан, для яких ця хвороба виявилася згубною. Це й вирішило долю майбутньої «всесвітньої диктатури».

ЛЕМ С. Вторжение с Альдебарана. Науч.-фантаст. рассказы. Пер. с польск. М., Изд. иностр. лит., 1960. 235 с.

Оповідання «Вторжение с Альдебарана» — пародія на американську наукову фантастику. Пришельці з космосу прибули на Землю з агресивними намірами. З допомогою найновішої зброї та кібернетичної «собаки» вони хочуть підкорити всю планету. Першим, кого агресори зустріли, був простий польський селянин, що під хмелем повертався додому. Агресори спробували побороти селянина своєю зброєю, але випари спирту захисти-

ли його від зброї. Не допомогла й кібернетична «собака». Звичайною палицею розправився селянин з пришельцями, а їх шкірою залатав дірку на даху свого будинку. Про все це з гумором розповідає С. Лем в оповіданні «Вторжение с Альдебарана».

ПОЛЕЩУК А. Звездный человек. [Повесть]. М., Детгиз, 1963. 224 с. с илл. (Б-ка приключений и науч. фантастики).

Книга розповідає про непрошеного пришельця з далеких світів та його пригоди на Землі: він намагається диктувати свою волю, лякає людство тим, що може знищити життя на Землі, саму Землю, Сонце і всі планети. Поведінка і ворожі дії цього агресора свідчать про те, що від нього й справді можна сподіватися якогось лиха. Людство робить все, щоб знешкодити небезпечного ворога.

УЭЛЛС Г. Война миров. — В кн.: Уэллс Г. Собрание сочинений. В 15-ти т. Т. 2. М., «Правда», 1964, с. 3—158.

Це розповідь про катастрофічне лихо, яке принесли з собою мешканці Марса людям. Марсіани спустились на Землю для того, щоб живитись людською кров'ю. Описуючи страшний зовнішній вигляд марсіан, їх велику голову і шістнадцять щупальців, Уеллс звертає увагу, що для них чужі ті емоції, які властиві людям. Ця потворність, односторонній розвиток голого інтелекту та руйнівна сила, закладена в нім, — небезпечні для цивілізації. Проте самі марсіани гинуть від земних бактерій, до яких людський організм давно пристосувався.

Характерно, що в роки Великої Вітчизняної війни радянський письменник Л. Успенський у відкритому листі Г. Уеллсу, ототожнюючи звірячу лють і потворність марсіан з фашистами, писав: «Ми допустили появу марсіан на Землі! Ми зобов'язані тепер їх знищити. Ми і Ви».

Див. також: Руденко М. «Чарівний бумеранг».

¤————

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА ПРО НАУКОВУ ФАНТАСТИКУ

АЛТАЙСКИЙ К. Рассказы о Циолковском. — «Нева», 1964, № 12, с. 131—143.

АЛЬТОВ Г. Рубежи науки и фантастики. [Заметки писателя]. — «Знание—сила», 1963, № 11, с. 55—56.

АРЛАЗОРОВ М. Циолковский. Предисл. Ю. Гагарина. М., «Мол. гвардия», 1962. 319 с.; 10 л. илл. и портр. (Жизнь замечательных людей).

БОРИСОВ О. Наука й фантастика. — «Вітчизна», 1961, № 8, с. 203—211.

БРАНДИС Е. и ДМИТРЕВСКИЙ В. Зеркало тревог и сомнений. О современном состоянии и путях развития англо-американской науч. фантастики. М., «Знание», 1967. 64 с. (Новое в жизни, науке, технике. Серия 6. 1967. Литература. № 4).

БРАНДИС Е. и ДМИТРЕВСКИЙ В. Мир будущего в научной фантастике. М., «Знание», 1965. 47 с. (Новое в жизни, науке, технике).

БРАНДИС Е. и ДМИТРЕВСКИЙ В. Тема «предупреждения» в научной фантастике. — В кн.: Вахта «Арамиса». [Л.], Лениздат, 1967, с. 440—471.

ВАСИЛЬЕВ М. и ГУЩЕВ С. Репортаж из XXI века. 2-е, доп. изд. М., «Сов. Россия», 1963. 339 с. с илл.; 12 л. илл.

ВЛАДКО В. Філософія фантастики. — «Рад. літературознавство», 1966, № 8, с. 23—36. (Письменницькі роздуми).

ГАГАРИН Ю. Дорога в космос. Рассказ летчика-космонавта СССР. М., Детгиз, 1963. 304 с. (Школьная б-ка).

ГОВОРЯТ фантасты — разведчики будущего. [Высказывания писателей, работающих в жанре науч. фантастики]. — «Техника — молодежи», 1961, № 10, с. 3, 6—9, 13, 20—21.

ГРОМОВА А. На пороге неведомого века. [О современной науч.-фантаст. литературе]. — «Мол. гвардия», 1962, № 6, с. 268—273.

ГУБАРЕВ В. Человек. Земля. Вселенная. Советские ученые рассказывают: «Что дает нам освоение космоса». М., «Моск. рабочий», 1965. 223 с. с илл.

ГУТЧИН И. Кибернетика и космические корабли. — Кибернетика — бионика — космос. М., «Знание», 1965. 32 с. (Новое в жизни, науке, технике).

ДНЕПРОВ А. Научная фантастика для исследования будущего. [Заметки о науч.-фантаст. литературе]. — «Молодой коммунист», 1961, № 8, с. 112—119.

ЕФРЕМОВ И. Наука и научная фантастика. — В кн.: Фантастика. М., «Мол. гвардия», 1962, с. 467—480; — «Природа», 1961, № 12, с. 41—47.

ИВАНЧЕНКО В. Космическая мишень. [О предстоящем полете человека на Луну]. — «Известия», 1965, 9 октября.

ИГУМНОВ В. К далеким мирам. М., Воениздат, 1965. 142 с.

КАРДИН В. Преодолев земное притяжение. [Заметки о науч.-фантаст. литературе]. — «Октябрь», 1961, № 3, с. 186—194.

КОРЫТНАЯ С. Разведка пути. [Проблемы науки в худож. литературе]. — «Вопросы литературы», 1963, № 3, с. 48—63.

КОСТЮК Н. Космос і життя. К., Політвидав України, 1965. 60 с.

ЛАРИН С. Литература крылатой мечты. М., «Знание», 1961. 48 с. (Всесоюзное общество по распространению полит. и науч. знаний).

ЛЕВИТИНА А. Союз науки и искусства. [Заметки о науч.-фантаст. литературе]. — «Дон», 1963, № 1, с. 147—154.

ЛЕОНОВ Л. Похвала жанру. [О науч.-фантаст. литературе]. — «Лит. газета», 1962, 4 августа.

ЛУКЬЯНИН В. Рожденный прогрессом. [Новый жанр в литературе — научная фантастика]. — «Москва», 1964, № 5, с. 188—196.

ЛЯПУНОВ Б. По следам Жюля Верна. Науч.-фантаст. очерки. М., Профтехиздат, 1960. 191 с. (Фантастика. Приключения).

МИЦКЕВИЧ А. На границе науки и фантастики. — В кн.: Лем С. Формула Лимфатера. — Из воспоминаний Ийона Тихого. М., «Знание», 1963, с. 3—8.

ПИВОВАРОВ М. Фантастика і реальність. [Критич. огляд наук.-фантаст. літератури]. К., «Рад. письменник», 1960. 183 с.

РОДНЯНСКАЯ И. Перед выбором. (Заметки о социальной фантастике). — «Вопросы литературы», 1963, № 7, с. 33—52.

РОЗАНОВА А. Космічна тема в науковій фантастиці. К., 1966. 48 с. з іл. (Т-во «Знання» Укр. РСР. Серія 4, № 10).

РОЗАНОВА А. Космос в науковій фантастиці. — «Всесвіт», 1965, № 8, с. 129—133.

РОМАНОВ О. Ленін і космонавтика. — «Рад. Україна», 1964, 26 березня.

РОМАНЕЦЬ В. Фантазія, пізнання, творчість. К., «Наук. думка», 1965. 151 с.

РЮРИКОВ Ю. Через 100 и 1000 лет. Человек будущего и советская художественная фантастика. [М.], «Искусство», 1961. 112 с.

СМАГИН Б. Космос и наука. К., «Наук. думка», 1964. 99 с. (Науч.-попул. литература).

СТРУГАЦКИЙ А. и СТРУГАЦКИЙ Б. Фантастика служит человечеству. (Айзек Азимов — человек и фантаст). — В кн.: Азимов А. Путь марсиан. Пер. с англ. М., «Мир», 1966, с. 5—13.

ТИТОВ Г. Пути к неизведанному. — В кн.: Лем С. Возвращение со звезд.—Звездные дневники Ийона Тихого. М., «Мол. гвардия», 1965, с. 5—10. (Б-ка современной фантастики. Т. 4).

ТРОЕ наших в космосе! М., «Известия», 1964. 191 с. (Б-ка «Известий». Спец. выпуск).

УЧЕНЫЕ и фантасты о фантастике. — «Техника — молодежи», 1962, № 12, с. 10—11, 18—19.

ХАРЬКОВСКИЙ А. Сквозь невесомость, радиацию, неизвестность. [О развитии космонавтики в прошлом, настоящем и будущем]. — «Вокруг света», 1967, № 11, с. 25—27.

ЧЕЛОВЕК нашей мечты. (Встреча писателей-фантастов). — «Нева», 1962, № 4, с. 166—173.

ЧЕРНАЯ Н. Через будущее о настоящем. Заметки о творчестве молодых русских и украинских писателей-фантастов. — «Дружба народов», 1963, № 4, с. 254—262.

ПОРАДИ БІБЛІОТЕКАРЯМ

Керівництво читанням науково-фантастичної літератури

Враховуючи зростаючі інтереси читачів до наукової фантастики, центральні, республіканські та обласні видавництва СРСР за останні роки видали багато хороших і цікавих книг науково-фантастичного жанру. У зв'язку з цим перед бібліотекарями постають серйозні завдання по керівництву читанням.

Проте, як неодноразово відмічала наша преса, поряд з великим попитом читачів на твори цього жанру в масових бібліотеках майже зовсім відсутня робота по керівництву читанням науково-фантастичної літератури, по-справжньому не вивчаються інтереси й запити любителів фантастики. Зневажливому ставленню до фантастики як до «легкого» жанру, а в багатьох випадках і до читачів, які захоплюються цією літературою, в бібліотечній роботі не повинно бути місця.

Завдання бібліотекаря — не обмежувати, а навпаки поширювати коло читання, допомогти читачеві правильно зрозуміти прочитане, розібратись у складних питаннях, підібрати і порекомендувати кращі твори наукової фантастики так, щоб читання їх було планомірним і максимально корисним.

Керівництво читанням науково-фантастичної літератури здійснюється при видачі книг і проведенні бесід на абонементі або в читальному залі шляхом організації книжкових виставок, тематичних полиць та ряду масових заходів. Разом з тим бібліотекарі складають плани читання, рекомендаційні списки літератури, картотеки новинок, готують вкладки-рекомендації «Що читати далі».

Для вивчення запитів та здійснення керівництва читанням наукової фантастики можна, наприклад, зупини-

тись більш детально на з'ясуванні таких питань: «Які з прочитаних творів Вам найбільше сподобались?», «Які винаходи і відкриття в науці й техніці Ви мрієте побачити здійсненими?», «Що з передбачень Жуля Верна, Г. Уеллса, О. Р. Бєляєва та інших письменників стало реальністю у наш час?», «В чому досягнення радянської науки й техніки перевершили мрії письменників-фантастів?», «Чи обов'язково наукові й технічні прогнози фантастів повинні бути правильними?», «Які питання і проблеми, на Вашу думку, ще не знайшли відображення в науковій фантастиці?», «Як розуміти похмурі і непривабливі картини майбутнього, зображені в творах деяких зарубіжних письменників?», «Чи це передбачення майбутнього, чи попередження про небезпеку, яка загрожує людству?»

Ці та інші питання можна винести й для широкого обговорення на літературному вечорі, читацькій конференції або диспуті. Правильно зрозуміти прочитане допомагають також літературно-критичні статті, рецензії, нариси, науково-популярна література. Саме тому такі матеріали бібліотекар повинен порекомендувати читачам під час бесід, при складанні планів читання, списків рекомендованої літератури, у відповідних картотеках.

Здійснюючи керівництво читанням наукової фантастики, бібліотекар може використати, крім літератури, наведеної в попередніх розділах, інші бібліографічні посібники. Зокрема, завжди стануть у пригоді «Літопис книг», «Літопис журнальних статей», «Літопис рецензій», бюлетень «Нові книги УРСР», журнал «В мире книг», газети «Книжное обозрение» та «Друг читача». На основі цих бібліографій бібліотекарі складають картотеку новинок науково-фантастичної літератури, яка охоплює не лише книжкові видання, але й твори, надруковані в журналах і збірниках. До картотеки включаються також рецензії та літературно-критичні статті. Така картотека надасть суттєву допомогу бібліотекарю в індивідуальній роботі з читачами, при організації літературних вечорів, читацьких конференцій, диспутів, книжкових виставок та інших заходів.

В багатьох масових бібліотеках створені гуртки або клуби любителів наукової фантастики. Для їх учасників читають лекції досвідчені літературознавці, викладачі літератури, на обговорення нових творів запрошуються письменники, бібліотекарі систематично проводять

бібліографічні огляди новинок. Такий огляд можуть робити і учасники гуртка або члени клубу любителів фантастики. З їх допомогою в бібліотеках організовуються диспути та обговорення книг, проводяться читацькі конференції тощо.

В приміщенні бібліотеки або клубу, школи, молодіжного гуртожитку, кінотеатру бібліотекарі можуть оформити цікавий куток наукової фантастики, розмістивши там книжкову виставку, бібліотечний плакат або стенд, рекомендаційні списки літератури, альбоми. Біля книжкової виставки проводяться бесіди, огляди новинок фантастики. Корисно, наприклад, влаштувати книжкову виставку під таким заголовком: «Наукова фантастика і наша сучасність». Найкраще її відкрити розділом «Комуністичне будівництво в СРСР». Тут варто подати матеріали, що розповідають про досягнення народного господарства СРСР, радянської науки й техніки, які перевершили найсміливіші мрії фантастів минулого. Цікаво показати тут матеріали про приїзд в СРСР видатного англійського фантаста Г. Уеллса, який, ознайомившись з ленінським планом ГОЕЛРО, назвав В. І. Леніна «кремлівським мрійником», бо не вірив у здійснення цього плану. Як відомо, план ГОЕЛРО, розрахований на 10-15 р., вже у 1931 р. був в основному виконаний. Поряд з цими матеріалами на виставці потрібно показати й сучасний стан електрифікації нашої країни.

Важливо вмістити на виставці матеріали про перспективи розвитку народного господарства СРСР, своєї області, району, міста, села в недалекому майбутньому. Тут доречними будуть матеріали XXIII з’їздів КПРС та КП України, Директиви XXIII з’їзду КПРС по п’ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1966-1970 рр., цифри і факти про сучасний стан та перспективний план розвитку господарства області, району, міста, села, колгоспу.

Один з розділів книжкової виставки можна присвятити «космічній» темі, де представити матеріали про вивчення і завоювання космосу радянськими вченими та льотчиками-космонавтами, науково-популярну літературу про космос та планети Сонячної системи, ілюстрації та художні твори наукової фантастики на «космічну» тему. Влаштовуючи книжкову виставку, можна виділити

й такі розділи: «Мрії — це пошуки, відкриття, винаходи», «Подорож у «Машині Часу» в минуле і майбутнє», «Відповідальність вченого за свій винахід», «Фантасти попереджують». Підібрати літературу для цих розділів виставки допоможуть тематичні розділи нашої бесіди.

Нижче подаємо матеріали, які бібліотекарі зможуть використати при організації літературних вечорів, читацьких конференцій, усних журналів, книжкових виставок та інших заходів.

Література для доповіді

БРЕЖНЄВ Л. І. Промова [на мітингу трудящих м. Москви, присвяченому зустрічі з космонавтами П. І. Бєляєвим і О. А. Леоновим]. — «Рад. Україна», 1965, 24 березня.

КОСЫГИН А. Н. Речь на приеме в Большом Кремлевском дворце, посвященном встрече экипажа космического корабля «Восход-2» 23 марта 1965 года. — «Правда», 1965, 24 марта.

БРАНДИС Е. и ДМИТРЕВСКИЙ В. Мир будущего в фантастике. М., «Знание», 1965. 47 с. (Новое в жизни, науке, технике).

ВЛАДКО В. Філософія фантастики. — «Рад. літературознавство», 1966, № 8, с. 23—36.

ГАГАРИН Ю. Дорога в космос. Рассказ летчика-космонавта СССР. М., Детгиз, 1963. 304 с.

ГУБАРЕВ В. Человек. Земля. Вселенная. Советские ученые рассказывают: «Что дает нам освоение космоса». М., «Моск. рабочий», 1965. 223 с.

КОСТЮК Н. Космос і життя. К., Політвидав України, 1965. 60 с.

НИКОЛАЕВА-ТЕРЕШКОВА В. Вселенная — открытый океан. (Рассказ летчика-космонавта СССР). М., «Правда», 1964. 198 с.

ПИВОВАРОВ М. В. Фантастика і реальність. [Критичний огляд наук.-фантаст. літератури]. К., «Рад. письменник», 1960. 183 с.

РОЗАНОВА А. А. Космічна тема в науковій фантастиці. К., 1966. 45 с.

РОМАНЕЦЬ В. А. Фантазія, пізнання, творчість. К., 1965. 151 с.

РЮРИКОВ Ю. Через 100 и 1000 лет. Человек будущего и советская художественная фантастика. [М.], «Искусство», 1961. 112 с.

ПОЕЗІЯ

ВЫШЕСЛАВСКИЙ Л. Цветок на Луне. — «Радуга», 1966, № 3, с. 2.

ГОВОРОВ А. Луна. — «Огонек», 1966, № 7, с. 5.

ДОЛЕНГО М. Щастя. — Навколс. — «Чумацький шлях». Олесю Берднику. — «Дніпро», 1965, № 4, с. 54—55.

ДОЛОМАН Є. На грані. Репортаж з майбутнього. — «Дніпро», 1960, № 1, с. 3—14.

ДУБРОВИНА Э. Космонавты. — [«А у нас на Земле...»] — «Звезда», 1966, № 11, с. 88.

ЭРАЛИЕВ С. К звездам. Поэма. Пер. з киргиз. Б. Слуцкий.— «Мол. гвардия», 1965, № 4, с. 58—71.

КОВАЛЕВ Д. Познание. — «Огонек», 1966, № 7, с. 4.

КОЗЛОВ А. Лунный «Интернационал». — «Огонек», 1966, № 5, с. 2.

МИРОШНИКОВ И. В краю космодромов. [Стихи]. Х., «Прапор», 1964. 48 с. с портр.

МУРАТОВ І. Балада відкритого космосу. Космонавтові Леонову. — «Вітчизна», 1966, № 2, с. 1.

НИКОЛЮКИН И. Космические этюды. Стихи: Космос и человек. — Уйдет ракета. — Небо, ночь, звезды. — «Техника — молодежи», 1964, № 6, с. 15.

ОРЛОВ С. Баллада о кораблях. — В кн.: Орлов С. Дни. Стихи. М.-Л., «Сов. писатель», 1966, с. 88—93.

РИЛЬСЬКИЙ М. Слава людині. — В кн.: Рильський М. Іскри вогню великого. К., «Рад. письменник», 1965, с. 172.

САМОЙЛОВ Д. Читая фантастов... — «Звезда», 1966, № 4, с. 16—18.

СМИРНОВ И. Свидание под звездами. Валентине Николаевой-Терешковой. — В кн.: Смирнов И. Есть у меня хороший друг. Стихи. М., «Сов. писатель», 1966, с. 71—85.

ВИСЛОВЛЮВАННЯ

«Даремно думають, що вона потрібна тільки поетові. Це дурний забобон! Навіть у математиці вона потрібна, навіть відкриття диференціального і інтегрального числень неможливе було б без фантазії. Фантазія є якість найбільшої цінності...»

В. І. ЛЕНІН. Твори, т. 33, с. 275; Полное собрание сочинений, т. 45, с. 124—125.

«Безглузда річ заперечувати роль фантазії і в найбільш строгій науці»...

В. І. ЛЕНІН. Твори, т. 38, с. 358.

«Романи Ж. Верна чудові! Я їх читав зовсім дорослим, і все-таки, пам'ятаю, вони мене захоплювали».

Л. ТОЛСТОЙ. — «Мироведение», 1928, № 3, с. 131.

«Кажуть: для науки потрібен розум і розсудок, для творчості— фантазія, і думають, що цим розв'язали справу зовсім... А для мистецтва не потрібен розум і розсудок? А вчений може обійтись без фантазії? У першого справа закінчується образами, у другого— думками».

В. БЕЛИНСКИЙ. Полн. собр. соч., т. 10. М., 1956, с. 305.

«У нас в країні люблять фантастику. Нею зачитуються студенти і вчені, інженери і космонавти».

Льотчик-космонавт СРСР Г. ТИТОВ. В кн.: Библиотека современной фантастики. В 15-ти т. Т. 4. М., 1965, с. 5.

«Потяг до космічних подорожей закладено в мені відомим фантастом Ж. Верном. Він пробудив роботу мозку в цьому напрямку».

К. ЦИОЛКОВСКИЙ. Труды по ракетной технике. М., 1947, с. 103.

«Хороший науково-фантастичний роман дає більшу чи меншу кількість знань в захоплюючій формі, а основне — спонукає читача до глибшого знайомлення з країнами, явищами, винаходами, що описуються в ньому....»

В. ОБРУЧЕВ. Несколько замечаний о научно-фантастической литературе. — «Дет. литература», 1939, № 1, с. 39—40.

«Все, що створено в світі великого, створено в ім'я творчої мрії».

ЖЮЛЬ ВЕРН. — В кн.: Брандис Е. и Лазарев М. Жюль Верн. Био.-библиогр. указатель. Изд. 2-е. М., 1959, с. 24.

«Я думаю, людям завжди треба мріяти. І мені здається, що мрії радянських людей про майбутнє стали невід'ємною частиною їх життя. У нас на Заході нема такого вікна в майбутнє».

Д. ОЛДРІДЖ. — В кн.: Брандис Е. и Дмитревский В. Мир будущего в научной фантастике. М., 1965, с. 23.

«Як мені вдалось помітити, особливо ціниться та фантастика, яка не тільки змальовує світ майбутнього, але й спонукає читача думати про світ сучасний».

К. ФІАЛКОВСЬКИЙ.—В кн.: Фиалковский К. Пятое измерение. М., 1966, с. 9.

«Фантастика — це література проблем людини й науки, література про майбутнє. І якщо народ читає фантастику, то, значить, він дивиться вперед, значить, пов'язує свою долю з долею науки».

С. ЛЕМ. — В кн.: Фантастика. 1966. Вып. 2, с. 231.

Алфавітний покажчик назв творів

Аэлита. (Толстой А.) 59, 70
Альбертів злочин. (Дмитрук А.) 42—43
Альтаир. (Немцов В.) 24
Альфа Эридана. 76
Андромеда. (Хойл Ф. и Эллиот Д.) 86
Антология фантастических рассказов. 40, 61
Аргонавти Всесвіту. (Владко В.) 72
Аріель. (Бєляєв О.) 28, 54
Астронавты. (Лем С.) 73

Быстроногий Джар. (Каратов С.) 18
Бог микрокосмоса. (Стержон Т.) 59
Большая глубина. (Кларк А.) 10
Большой Космос. (Варшавский И.) 77
Большой простофиля. (Уиндэм Д.) 45
Будет ласковый дождь. (Брэдбери Р.) 38

В конце пути. (Анфилов Г.) 76
В небі — Земля. (Бережний В.) 65
Вахта «Арамиса». (Сборник). 82, 99
Велика місія цивілізаторів. (Дмитрук А.) 42—43
Ветер времени. (Чэд О.) 100
Вечный хлеб. (Беляев А.) 52—53
Видеорама Поули. (Уиндэм Д.) 45
Властелин мира. (Беляев А.) 47
Внуки Марса. (Казанцев А.) 71, 73
Внуки наших внуков. (Сафроновы Ю. и С.) 12, 17
Вогняний вершник. (Бердник О.) 61
Возвращение. (Полдень, 22-й век). (Стругацкий А. и Стругацкий Б.) 13
Возвращение со звезд. (Лем С.) 21, 80
Война миров. (Уэллс Г.) 98
Война с саламандрами. (Чапек К.) 38, 49—50
Вокруг Луны. (Верн Ж.) 69
Волохатий хлопець. (Дмитрук А.) 43
Восьмой круг ада. (Борунь К.) 61
Время назад. (Мееров А.) 43
Все грехи мира. (Азимов А.) 31
Все, что вы есть. (Шекли Р.) 84
Вселенная — открытый океан. (Николаева-Терешкова В.) 106
Вторжение с Альдебарана. (Лем С.) 97

Г. Ч. (Долгушин Ю.) 56
Гаяна. (Аматуни П.) 88
Гектор Сервадак. (Верн Ж.) 78
«Гений» не может ошибаться. (Мак Интош Д.) 35
Гианэя. (Мартынов Г.) 13, 93
Гиперболоид инженера Гарина. (Толстой А.) 59

Глибинний шлях. (Трублаїні М.) 25
Глиняный папуас. (Гор Г.) 90
Говорят фантасты — разведчики будущего. 100
Голова профессора Доуэля. (Беляев А.) 53
Голуба планета. (Бережний В.) 65
Голубая планета. (Журавлева В.) 69
Голубой человек. (Лагин Л.) 18
Господарство доктора Гальванеску. (Смолич Ю.) 58
Гость из бездны. (Мартынов Г.) 11
Гость из Космоса. (Казанцев А.) 70, 92
Грань бессмертия. (Борунь К.) 89

Далекая Радуга. (Стругацкий А. и Б.) 83
Дар речи. (Венс Д.) 64, 78
Дві безодні. (Бердник О.) 61
Двое лишних. (Найт Д.) 44, 84
Девушка с планеты Эффа. (Томан Н.) 95
995-й святой. (Цветков Ю.) 62
День триффидов. (Уиндэм Д.) 40, 45
Джіммі з того світу. (Ділов Л.) 9, 28
Дивна планета. (Савченко В.) 16
Дыхание Харута. (Курдицкий В.) 93
Діти Безмежжя. (Бердник С.) 13, 76
Докучливый собеседник. (Гор Г.) 90
Долгая вахта. (Хайнлайн Р.) 38, 52, 67
Дорога в космос. (Гагарин Ю. А.) 100
Душа мира. (Емцев М. и Парнов Е.) 30

Эдем. (Лем С.) 82
Экипаж «Меконга». (Войскунский Е. и Лукодьянов И.) 29
Электронный Мельмот. (Гор Г.) 8
Эллинский секрет. Сборник. 83

Желтое облако. (Ванюшин В.) 90

Загадки Хаирхана. (Забелин И.) 15
Загадочная находка. (Обручев В.) 94
Загибель Уранії. (Дашкієв М.) 92
Залізний бунт. (Владко В.) 32
Записки из будущего. (Амосов Н.) 17, 25
Затерянный мир. (Дойль Конан А.) 17
Звезда КЭЦ. (Беляев А.) 7, 67, 71
Звездные дневники Ийона Тихого. (Лем С.) 80, 102
Звездный человек. (Полещук А.) 98
Звездоплаватели. (Мартынов Г.) 71, 73, 75
Здесь водятся тигры. (Брэдбери Р.) 64, 81
Земля Санникова. (Обручев В.) 19
Земное притяжение. (Борин Б.) 7
Зеркало тревог и сомнений. (Брандис Е. и Дмитревский В.) 99
Зйомочний майданчик. (Дмитрук А.) 42—43
Зник острів. (Беляєв О.) 41
Зоряні кораблі. (Єфремов І.) 92

И увидел остальное... (Войскунский Е. и Лукодьянов И.) 29, 75
Игра для детей. (Тэнн У.) 35
Из воспоминаний Ийона Тихого. (Лем С.) 35
Исследовательский отряд. (Лейнстер М.) 79

І стіни пахнуть сонцем. (Акімов І.) 87

Ідуть роботарі. (Владко В.) — див. Залізний бунт
Істина поруч. (Бережний В.) 72

К далеким мирам. (Игумнов В.) 100
Каллисто. (Мартынов Г.) 97
Капітани Космосу. (Лемешев К.) 80
Катастрофа. (Бердник О.) 50, 64, 75
Катастрофа в Милтауне. (Винник А.) 42
Кэллахэн и его черепашки. (Барр С.) 31
Когда спящий проснется. (Уэллс Г.) 16
Кое-что задаром. (Шекли Р.) 40
Король на горе. (Бліш Д.) 38, 50
Король твіста. (Дмитрук А.) 42
Космическая мишень. (Иванченко В.) 100
Космос і життя. (Костюк Н.) 100
Крабы идут по острову. (Днепров А.) 36, 55
Красное и зеленое. (Пальман В.) 27
Критическая разница. (Лейнстер М.) 80
Кумби. (Гор Г.) 14

Легенды о звездных капитанах. (Альтов Г.) 76
Лезвие бритвы. (Ефремов И.) 22
Лилит. (Обухова Л.) 94
Литература крылатой мечты. (Ларин С.) 100
Логика империи. (Хайнлайн Р.) 39, 75
Лунная дорога. (Казанцев А.) 66
Лунная пыль. (Кларк А.) 66
Лунные будни. (Гуревич Г.) 67
Люди как боги. (Снегов С.) 83
Людина без серця. (Бедзик Ю. і Бердник О.) 26, 61
Людина, що знайшла своє обличчя. (Бєляєв О.) 54

Магелланово облако. (Лем С.) 11, 81
Майор Велл Эндъю... (Лагин Л.) 97
Маракотова бездна. (Дойль Конан А.) 21
Марсіанська хроніка. (Бредбері Р.), 69
Марсіанські зайці. (Бердник О.) 68
Машина времени. (Уэллс Г.) 16
Мертвое прошлое. (Азимов А.) 13
Место, где много воды. (Азимов А.) 87
Мир будущего в научной фантастике. (Брандис Е. и Дмитревский В.) 99
Мир иной. (Гребнев Г.) 91
Мы из Солнечной системы. (Гуревич Г.) 9, 81, 84
Міжзоряна нянька. (Бердник О.) 68, 81
Міраж. (Дмитрук А.) 42
Мозг Эйнштейна. (Несвадба И.) 12
Мозг — гигант. (Гаузер Г.) 36, 55
Молекулярное кафе. (Варшавский И.) 77
Море Дирака. (Емцев М. и Парнов Е.) 34
Мушкетери. (Річ В. і Черненко М.) 94
Мятеж шлюпки. (Шекли Р.) 36

На Меркурии. (Джайлс Г.) 71, 75
На Місяці. (Ціолковський К.) 67
На перекрестках времени. (Войскунский Е. и Лукодьянов И.) 14
На пороге неведомого века. (Громова А.) 100
На прозрачной планете. (Гуревич Г.) 21
На суше и на море. (Сборник). 43, 44, 48, 59, 62, 70, 75, 78

Над планетою «Левіафан». (Бедзик Ю.) 47, 61
Назустріч зорям. (Савченко В.) 16, 81
Наследство фаэтонцев. (Мартынов Г.) 64
Наука и научная фантастика. (Ефремов И.) 100
Научная фантастика для исследования будущего. (Днепров А.) 100
Научно-фантастические рассказы американских писателей. 39, 52
Нашествие. (Подольный Р.) 15
Нащадки скіфів. (Владко В.) 17
Небесний гість. (Бєляєв О.) 41, 88
Незвичайні пригоди експедиції Барсака (Верн Ж.) 54
Ні життя ні смерть. (Бєляєв О.) 14
Ніч. (Дмитрук А.) 42
Новая сигнальная. Сборник. 50
Нулевой потенциал. (Тенн У.) 41

Облик грядущего (Уэллс Г.) 38, 50, 52
Объект Мейолла. (Иорданишвили Е.) 79
Огненный пояс. (Голубев Г.) 21
Операция «Венера». (Пол Ф. и Корнблат С.) 40, 45, 74
Ордер на убийство. (Шекли Р.) 46
Осколок Солнца. (Немцов В.) 24
Основатель колонии. (Журавлева В.) 43
Особлива необхідність. (Михайлов В.) 69
Остров дельфинов. (Кларк А.) 23
Открытие Рафлза Хоу. (Дойль Конан А.) 29
Охота за невидимками. (Винник А.) 42
Охота на Сэтавра. (Лем С.) 34, 67
Падение сверхновой. (Емцев М. и Парнов Е.) 30
Паломничество на Землю. (Шекли Р.) 40, 46
Пан Сатирус. (Уормсер Р.) 45
Парадокс Глебова. (Аматуни П.) 88
Первая вахта. (Сапарин В.) 74
Первые люди на Луне. (Уэллс Г.) 66
Письмо. (Борунь К.) 89
Пыль приключений. (Сапарин В.) 74
Плавучий острів. (Верн Ж.) 20
Пленники астероида. (Гуревич Г.) 75
Плутонія. (Обручев В.) 19
По следам ветра. (Голубев Г.) 21
По следам Жюля Верна. (Ляпунов Б.) 23, 101
По следам неведомого. (Громова А. и Комаров В.) 91
Победа Альбрехта Дюрера. (Голованов Я.) 48, 61
Повернення з зірок. (Лем С.) 39
Повість про нещасних марсіан. (Бобровников О.) 41
Подвиг Вайвасвати. (Бердник О.) 61, 96
Позивні Альфи Лебедя. (Перов Л.) 86
Поиски. (Гардинг Ли). 33
Поколение, достигшее цели. (Саймак К.) 81
Полум'я в лабораторії № 1. (Фівег Г.) 60
Поправка на ікс. (Журавльова В.) 10
Попытка к бегству. (Стругацкий А. и Б.) 48
Порушення закону. (Дмитрук А.) 43
Последнее путешествие полковника Фосетта. (Емцев М. и Парнов Е.) 22
Последний лемур. (Глухов В.) 17
Последний пилот. (Сапарин В.) 74

Последний полустанок. (Немцов В.) 24
Потомки делают выводы. (Подольный Р.) 15
Пояс жизни. (Забелин И.) 72
Превращение. (Кафка Ф.) 44
Предел напряжения. (Кристофер. Д.) 38, 51
Прекрасні катастрофи. (Смолич Ю.) 58
Прелесть. (Саймак К.) 81
Преодолев земное притяжение. (Кардин В.) 100
Привид часу. (Савченко В.) 12, 81
Призрак идет по земле. (Бердник О.) 28, 61
Прыжок в бессмертие. (Загданский Е.) 36, 56-57
Пробудження професора Берна. Савченко В.) 16
Продавець повітря. (Бєляєв О.) 54
Пропавшее сокровище. (Гребнев Г.) 91
Прохождение Немезиды .(Гуревич Г.) 91
Пустощі. (Дмитрук А.) 43
Путешествие длиной в век. (Тендряков В.) 81
Путешествия профессора Тарантоги. (Лем. С.) 43
Путешествия в прошлое и будущее. (Обручев В.) 15, 24, 94
Путь марсиан. (Азимов А.) 67
Путь на Амальтею. (Стругацкие А. и Б.) 75

Радістю перейдемо безодні. (Бердник О.) 68
Разведка пути. (Корытная С.) 100
Разрушенные ступени. (Росоховатский И.) 83
Ральф 124с.41+. (Гернсбек Х.) 55
Рассказы о Циолковском. (Алтайский К.) 99
Репортаж из XXI века. (Васильев М. и Гущев С.) 99
Робинзоны Космоса. (Карсак Ф.) 79
Робот Эл-76 попадает не туда (Азимов А.) 31
Рубежи науки и фантастики. (Альтов Г.) 99
R И R. (Чапек К.) 49

С Земли на Луну. (Верн Ж.) 65
Самовластие мистера Парэма. (Уэллс Г.) 38
Сердце Змеи. (Ефремов И.) 78
Сердце Всесвіту. (Бердник О.) 50
Сивий капітан. (Владко В.) 50, 54
Сигнал из Космоса. (Занднер К.) 85
Сиреневый кристалл. (Мееров А.) 94
Сквозь время. (Журавлева В.) 43, 69, 79
Скиталец Ларвеф (Гор Г.) 8
Сліпий політ. (Бєляєв О.) 20
Современная зарубежная фантастика. 46
Солнце доктора Бракка. (Фивег Г.) 25
Солнце заходит в Дономаге. (Варшавский И.) 8, 42
Солярис. (Лем. С.) 82
Союз п'яти. (Толстой О.) 59
Спадкоємці. (Дмитрук А.) 42
Средство Макропулоса. (Чапек К.) 49
Стажеры. (Стругацкие А. и Б.) 13, 71
Страна багровых туч. (Стругацкие А. и Б.) 74
Странник и время. (Гор. Г.) 14
Стрибок у ніщо. (Бєляєв О) 71
Стріла часу. (Бердник О.) 89
Стрілки годинника. (Росоховатський І.) 27
Суд над танталусом. (Сапарин В.) 13, 74
Суема. (Дніпров А) 33
Сумерки Бизнесонии. (Винник А.) 42
Съеденный архипелаг. (Лагин Л.) 97

Таємниця астероїдів. (Байла Я.) 88
Тайна Гремящей расщелины. (Шалимов А.) 96
Тайна доктора Хента. (Винник А.) 42
Тайна древнего манускрипта. (Шульц Н.) 62, 96
Тайна одной лаборатории. (Михановский В.) 24
Тайна Пито-Као. (Аматуни П.) 88
Творення світу. (Дмитрук А.) 43
Телечеловек. (Кашшаи Ф.) 57
Тема «предупреждения» в научной фантастике. (Брандис Е. и Дмитревский В.) 99
Токката. (Борунь К.) 8
Торжество життя. (Дашкієв М.) 27
Тоталоскоп. (Кобо А.) 57
Трудно быть богом. (Стругацкие А. и Б.) 83
Туманність Андромеди. (Єфремов І.) 9, 81
Туннель под миром. (Пол Ф.) 44, 50, 51
Тяжелый случай. (Подольный Р.) 15

У зоряні світи. (Бережний В.) 65
Универсальный язык. (Пайпер Б.) 70
Уравнение с Бледного Нептуна. (Емцев М. и Парнов Е.) 30
Уравнения Максвелла. (Днепров А.) 33, 48, 55

Фантастика. (Сборник). 60, 62
Фантастика служит человечеству. (Стругацкие А. и Б.) 101
Финансист на четвереньках. (Юрьев З.) 60
Фиолетовый шар. (Винник А.) 42
Фіолетова загибель. (Владко В.) 90
Філософія фантастики. (Владко В.) 100
Формула бессмертия. (Днепров А.) 56
Формула Лимфатера. (Лем С.) 35

Химерні пригоди. (Теплов Л.) 28
Хищные вещи века. (Стругацкие А. и Б.) 48—49
Хор елементів. (Бердник О.) 61
Хрестоносець. (Дмитрук А.) 42
Хто ти? (Бердник О.) 68

Циолковский. (Арлазоров М.) 99

Чарівний бумеранг. (Руденко М.) 51, 64, 75, 98
Человек. Земля. Вселенная. (Губарев В.) 100
Человек-амфибия. (Беляев А.) 26
Человек, который видел Антимир. (Варшавский И.) 32
Человек-луч. (Ляшенко М.) 58
Человек-невидимка. (Уэллс Г.) 30, 61
Через речку, через лес. (Саймак К.) 16, 52
Черное облако. (Хойл Ф.) 95
Черты будущего. (Кларк А.) 11
Четвертый ледниковый период. (Кобо А.) 57
451° по Фаренгейту. (Бредбери Р.) 38, 50
Чорні Журавлі Всесвіту. (Михайлов В.) 69
Чудесное око. (Беляев А.) 19

Шаги в неизвестное. (Гансовский С.) 20
Шестой экипаж. (Журавлева В.) 79
Шляхи титанів. (Бердник О.) 36, 77
Шхуна «Колумб». (Трублаїні М.) 60

Ще одна прекрасна катастрофа. (Смолич Ю.) 58
Що було потім. (Смолич Ю.) 58

Я, робот. (Азимов А.) 31

Іменний покажчик

Азімов А. 13, 31, 38, 67, 87, 101
Акімов І. 87
Алтайский К. 99
Альтов Г. 76, 99
Аматуни П. 88
Амосов М. 17, 25
Анфилов Г. 76
Арлазолов М. 99

Бойла Я. 88
Барр С. 31
Бедзик Ю. 26, 47, 61
Белинский В. Г. 108
Бєляєв О. Р. 7, 14, 19, 20, 41, 47, 52, 53, 54, 63, 67, 71, 88
Бердник О. 13, 26, 28, 36, 50, 61, 63, 64, 68, 75, 76, 77, 89, 96
Бережков С. 57
Бережний В. 65, 72
Берлин Я. 11
Бєляєв П. І. 106
Білик І. І. 9
Бліш Д. 38, 50
Бобырь З. 73, 78
Бобровников О .41
Борин Б. 7
Борисов О. 99
Борунь К. 8, 61, 89
Брандіс Є. П. 37, 99, 106, 108
Бредбері Р. 38, 50, 63, 64, 69, 81
Брежнєв Л. І. 106
Бречак І. 39
Брускин Д. 82

Ваисброт Е. 43, 61
Ванюшин В. 90
Варшавский И. 8, 32, 42, 77
Васильев М. 99
Венс Д. 64, 78
Верн Ж. 18, 23, 54, 65, 66, 78, 107, 108
Винник А. 42
Вышеславский Л. 107
Владко В. 7, 17, 32, 50, 54, 63, 72, 90, 100, 106
Воискунскии Е. 14, 29, 75
Воронович Т. 20

Гагарин Ю. А. 100, 106
Гансовский С. 20
Гардинг Л. 33
Гаузер Г. 36, 55
Гейлер Б. 57
Герасимов М. 18
Гернсбек Х. 55
Глухов В. 17
Говоров А. 107
Голант В. 23
Голованов Я. 28, 48, 61
Голубев Г. 21
Гор Г. 6, 8, 14, 90
Гребнев Г. 91
Громова А. 91, 100
Губарев В. 100, 106
Гуревич Г. 9, 21, 67, 75, 91
Гутчин И. 100
Гущев С. 99

Дашкієв М. 27, 92
Джайлс Г. 64, 71, 75
Динько Ф. 10
Ділов Л. 6, 9, 28
Дмитревський В. 37, 99
Дмитрук А. 42
Дніпров А. 33, 36, 48, 55, 56, 100
Дойль Конан А. 7, 17-18, 21-22, 29
Долгушин Ю. 56
Доленго М. 107
Доленго-Клоков М. 76
Доломан Є. 107
Дубровина Э. 107

Емельянникова Н. 51
Емцев М. 22, 30, 34

Эллиот Д 86
Эралиев С. 107

Єфремов І. 6, 9, 22, 78, 92, 100

Жуков Д. 45
Журавльова В. 10, 43, 69, 79

Забелин И. 15, 72
Загданський Є. 36, 56
Занднер К. 85

Иванченко В. 100
Игумнов В. 100

Йорданишвили Е. 79
Йорданський А. 31, 81

Казанцев О. 63, 66, 71, 73, 85, 92
Каратов С. 7, 18
Кардин В. 100
Карев Н. 45
Карсак Ф. 79
Кафка Ф. 44
Кашшаи Ф. 57
Кисіль А. 39
Кларк А. 10, 11, 23, 63, 66
Кобо А. 57
Ковалев Д. 107
Козлов А. 107
Колтова В. 11
Комаров В. 91
Корнблат С. 40, 45, 74
Корытная С. 100
Косыгин А. Н. 106
Костюк Н. 100, 106
Крістофер Д. 38, 51
Курдицкий В. 93

Лагин Л. 18, 97
Ларин С. 100
Левитина А. 101
Лейнстер М. 79-80
Лем С. 6, 8, 11, 17, 34-35, 39, 43, 63, 67, 73, 80, 82, 97, 102, 108
Лемешев К. 80
Ленін В. І. 18, 101, 107
Леонов Л. 101
Леонов О. А. 63, 106
Леонтьев Б. 55
Лукодьянов І. 14, 29, 75
Лукьянин В. 101
Ляпунов Б. 23, 101
Ляшенко М. 58
Ляшко Л, Ф. 88

Мак Интош Д. 35
Мартинов Г. 6, 11, 13, 64, 71, 73, 75, 93
Мееров А. 43, 94
Мендельсон Ф. 59, 79
Мирошников И. 107
Михайлов В. 69
Михановский В. 24
Мицкевич А. 101
Муратов І. 107

Найт Д. 44
Немцов В. 24
Несвадба Й. 12
Николаева-Терешкова В. 106
Николюкин И. 107

Обручев В. 7, 15, 19, 24, 94, 108
Обухова Л. 94
Олдрідж Д. 108
Орлов С. 107

Пайтер Б. 63, 70
Пальман В. 27
Парнов Е. 22, 30, 34, 96
Пашко Г. 88
Перов Л. 86
Пивоваров М. 101, 106
Подольный Р. 15
Пол Ф. 40, 44-45
Полещук А. 98

Рахманов Н. 96
Рильський М. 107
Річ В. 94
Роднянская И. 101
Розанова А. 101, 106
Романець В. 101, 106
Романов О. 101
Росоховатський І. 27, 83
Руденко М. 51, 64, 75, 98
Рюриков Ю. 101, 106

Савченко В 12, 16
Саймак К. 16, 52, 81
Самойлов Д. 107
Сапарин В. 13, 74
Сафронови Ю. і С. 12, 17
Свєчніков Н. 14, 41
Сенкович А. 20
Сипович А. 85
Скирта С. 39
Слуцкий Б. 107

Смагин Б. 101
Смирнов В. 44
Смирнов И. 107
Смолич Ю. 58
Смолян А. 42
Снегов С. 83
Соболь І. 9
Стержон Т. 59
Стругацький А. 6, 13, 48, 63, 64, 70, 74, 75, 83, 101
Стругацький Б. 6, 13, 48, 63, 64, 70, 74, 75, 83, 101

Тендряков В. 81
Теплов Л. 28
Тенн У. 35, 41
Титов Г. С. 80, 102, 108
Тищенко Н. 28
Толстой О. М. 59, 63, 70
Толстой Л. 107
Томан Н. 95
Трублаїні М. 25, 60
Уеллс Г. 15, 16, 38, 50, 52, 61, 66, 98
Уіндем Д. 40, 45
Уормсер Р. 45

Фіалковський К 108
Фівег Г. 25, 60

Хайнлайн Р. 38, 39, 52, 67, 75
Харитонов В. 60
Харьковский А. 102
Хойл Ф. 86, 95
Хромов Г. С. 86

Цветков Ю. 62
Ціолковський К. Е. 7, 63, 67, 108

Чайковський Б. 9
Чапек К. 38, 49
Черная Н. 102
Черненко М. 94
Чэд О. 96

Шалимов А. 96
Шеклі Р. 36, 40, 46, 84
Шкловский И. С. 86
Штильмарк Р. 55
Шульц Н. 62, 96

Юр'єв З. 28, 60

¤————

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 3

СВІТ МАЙБУТНЬОГО В НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ 6
Майбутнє людського суспільства 7
Мрії про подолання часу 13
Знайомство із стародавнім світом . . . 17
Освоєння планети Землі 19
Продовження життя людини 25
Дослідження матерії 28
Люди і роботи 31

ФАНТАСТИ ПОПЕРЕДЖУЮТЬ... 37
Майбутнє, якого не повинно бути . . . 38
Критика капіталістичної системи 40
Проти фашизму і фашистської диктатури. 47
Проти термоядерної війни 50
Відповідальність вченого за свій винахід. 52
Релігія — ворог прогресу 61

ОСВОЄННЯ КОСМОСУ. КОСМІЧНІ ПОДОРОЖІ 63
Місяць 64
Марс 67
Венера 71
До зірок 76
Життя на інших планетах 81

ГОСТІ З КОСМОСУ 85
Сигнали з космосу 85
Гості з космосу відвідують Землю . . . 87
Спроби космічних пришельців підкорити Землю 97

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЛІТЕРАТУРА ПРО НАУКОВУ ФАНТАСТИКУ 99

ПОРАДИ БІБЛІОТЕКАРЯМ. Керівництво читанням науково-фантастичної літератури . . 103

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК НАЗВ ТВОРІВ . . 109

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК 115

Олег Павлович КУЩ и Ефрем Ефремович КРАВЧЕНКО.

В МИРЕ МЕЧТЫ

Беседа о научно-фантастической литературе (На украинском языке)

Редактор О. Є. Акшанова

Обкладинка художника І. І. Білоконєва

Техредактор О. Я. Берхман

Коректори: Л. М. Третьякова,
В. Ф. Чумаченко

Здано на виробництво 19/VII 1968 р.
Підписано до друку 17/IX 1968 р.
Папір № 1. Формат 84 x 108 1/32.
Фіз.-друк. арк. 3,75, умовн.-друк. арк. 6,3,
облік.-вид. арк. 6,29.
БЦ 70009. Зам. 820. Тираж 5560.
Ціна 32 коп.

Друкарня Книжкової палати УРСР.
Харків, Артема, 31.